

ISSN 2217-2017
UDK 82

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД

Година X Број 24

јануар – фебруар – март 2020

Алма

ИЗДАВАЧ

Алма

Молерова 62-А, Београд

011/2437-204

www.alma.co.rs

www.alma.rs

УРЕДНИШТВО

Ђорђе Оташевић

(главни уредник)

Миљурко Вукадиновић

Милутин Ђуричковић

Милица Јефтимијевић

Лилић

КОРИЦЕ

Дејана Јовановић

ИЛУСТРАЦИЈА

Еврел Оздемир

ШТАМПА

„Пресинг“, Младеновац

Данко Стојнић: „Ванземљанка“ (2020)

Књижевни преглед излази четири пута годишње, у два издања – штампаном и електронском.

Имејл адреса: knjizevnipregled@yahoo.com

Претплата за 2019. годину (за штампано издање): 3.200 динара. Текући рачун: 205-39745-66 код Комерцијалне банке, Београд. Код претплате ставити назнаку „За Књижевни преглед“.

САДРЖАЈ

САГЛЕДАВАЊА

Орацио Антонио: <i>Размишљања око једне песме Милице Јефтимијевић Лилић</i>	6
Дајана Лазаревић: <i>(Не)стрељана белоруска књижевност</i>	11

О КЊИГАМА

Милутин Ђуричковић: <i>ИЗУЗЕТНА САГА И ОМАЖ (Шумљаци, Миомир Миљинковић)</i>	33
Милица Јефтимијевић Лилић: <i>ЧАСНО ЈЕ И ДАНАС ЧОВЕК БИТИ (Преци, прошла будућност, треће небо, Снежана Миладиновић Лекан)</i>	38
Дајана Лазаревић: <i>БЕЛОРУСКЕ НАРОДНЕ БАЈКЕ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ (Златна птица : белоруске народне бајке, прир. Иван А. Чарота)</i>	43
Милица Јефтимијевић Лилић: <i>У СФЕРИ ПОРОДИЧНЕ ЉУБАВИ И БЛИСТАВИХ МОМЕНАТА (Кристална сфера, Роберта Јоланда Поситано)</i>	45
Чедомир Љубичић: <i>ИСПИЈАЊЕ НЕБА (Бродови, Иван Сокач)</i>	48

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Намир Радојковић: <i>Запад – исток</i>	51
Слободан Симић: <i>Долазак истине</i>	53
Иван Срндовић: <i>Хоризонт догађаја</i>	55
Аљес Бадак: <i>Крај света</i>	57
Љиљана Рим Живковић: <i>Felix rotuliana</i>	59
Љиљана Рим Живковић: <i>Винча искони</i>	61
Иван Сокач: <i>Бродови</i>	63
Борислав Чејовић: <i>С кључем без кључа = С кључём без ключа</i>	65
Миљурко Вукадиновић: <i>Од сапунице до воденице : самозвани афоризми за вас допуњени и нецензурисани</i>	67

ИЗ РУКОПИСА

Мајо Даниловић: <i>Сајамска промоција</i>	71
Зоран Раонић: <i>Орвел у таванима доњим</i>	73
Раденко Бјелановић: <i>Дозиви Дарке Перишине</i>	78
Анђелко Заблаћански: <i>Ноћ у ноћи</i>	81
Иван Сокач: <i>Сусретања</i>	83
Марија Старчевић: <i>Једно ребро</i>	85

НОВИ ГЛАСОВИ

Горан Ђурђевић: <i>Contra paganos</i>	88

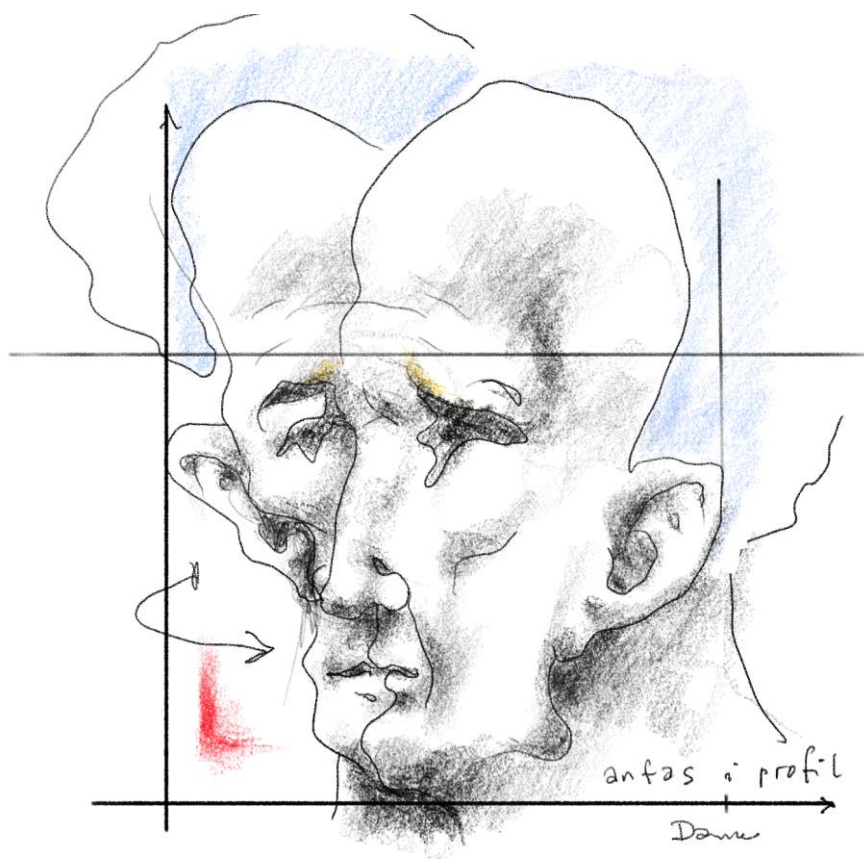
ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Илијас Ефендијев: <i>Вунени шал</i> (Превели Сандра Богуновић и Александар Јовановић)	91
Иван Жданович: <i>Посвећено Катарини</i> (Превела Д. Лазаревић)	100
Милчо Кирилов Цветков: <i>Рефрен за малу песмицу</i> (Превео Милан С. Димитријевић)	102
Марија Шуњ: <i>Бадње вече</i> (Превео Јарослав Комбиљ)	104
Ондреј Каламар: <i>Тиција</i> (Превео Александар Чотрић)	106

РАЗГОВОРИ

Душан Видаковић: <i>Поглед искоса на словеначку поезију</i> (Разговор с књижевником Душаном Стојковићем)	109

САГЛЕДАВАЊА

Данко Стојнић: „Анфас и профил“ (2020)

Орацио Антонио

РАЗМИШЉАЊА ОКО ЈЕДНЕ ПЕСМЕ МИЛИЦЕ ЈЕФТИМИЈЕВИЋ ЛИЛИЋ

Сусрет са српском песникињом Милицом Јефтимијевић Лилић десило се недавно и сасвим случајно. За новогодишње празнике налазио сам се у Единбургу са својом ћерком. Једне вечери, док је ледена хладноћа која је долазила са пола секла лице, ушао сам у један локал како бих узео неки топао напитак. Скоро су сви столови били заузети, а једна група младих је испуњавала и тако узану салу.

За једним столом који је био наслоњен на један камени зид, седела је једна уочљива госпођа што је лагано испијала свој чај. Са шољом чаја у руци, замолио сам је да седнем на слободној столици насупрот њој. Са једним једва приметним осмехом, покретом руке, позвала ме да се раскомотим повлачећи сто ка себи како би ми олакшала приступ. После неколико секунди госпођа ме упитала: „Италијан?“ Одговорио сам потврдно, а она ми је одмах почела причати о својим честим посетама Италији доста коректним италијанским језиком. Између осталог, сасвим случајно, рекла ми је да је песникиња и да живи у Београду, у Србији.

Без много увода потражио сам да ми прича о својој поезији. Али, бука је била тако велика и почела нам је сметати. Изашли смо. Говорила ми је о својој поезији са врло топлим акцентирањем, док су се налети леденог ветра губили некуд уз дуге, дрвећем украшене улице.

„Песник“, рече, „осећа дубоку потребу да искаже своје сопствено биће, своју истину, велику драму коју живи дубоко у себи“. Док је ово говорила, могло се приметити да је била врло дубоко испуњена трагичним догађајима.

Разговор је постао интересантан када ми изненада рече: „Ја боравим овде, код једне пријатељице. Лаку ноћ. Послаћу ти неке моје песме преведене на италијански“. И после једног доста хладног стиска руке, нестаде.

Оно мало песама које ми је послала откако се вратила, откривало је стање душе једне личности која је у свој драматичности преживела ужасе рата из кога је изашла неким чудом жива. Из дирљивих догађаја изазваних братоубилачким и апсурдним ратом, песникиња извлачи основну идеју за

своју поезију која се открива у свим нијансама изнедреним из бола, из трагичних догађаја из најужаснијих и тмурних дана.

Дирљиви тумач људске душе, Милица, једнако као и Хомер, и Архилах, који су говорили о својим ратним драмама, а које је и она, као жена преживела, износи њихове најболније и најбруталније аспекте. У евоцирању тих ужасних момената који су у њену душу урезали најдубље ране, снева и прижељкује један период примирја, смирења, мира. Сећа се трагичне прошлости, али баца и један успутни и још несигуран поглед ка будућности и пише:

*Још јуче могао си покуцати
И отворило би ти се.
Могао си по голубу
послати маслинову гранчицу
и бела застава би се завијорила*

У периоду мирног живота пре конфликта који су дуже година мучили Југославију после Титове смрти, човек је имао веру у ближње, није се затварао у себе: отварао је врата свакоме ко би на њих закуцао, без икаквих предрасуда или страха. Отворена врата у основи су симбол мира, гостољубља, смирености, предусретљивости и у реалном и у метафоричном смислу речи. Прошлост, коју нам песникиња представља као срећан еденски период, евоцирана нам је и једном једноставном лексемом, привидно баналном: *јуче*.

Почетни прилог у себе кондензира целу унутрашњу драму човека обузетог трагичном актуелношћу рата, када не треба, а и не може да се има поверење ни у кога. Песникиња живи, евоцира и жали за срећним данима који се можда више никада вратити неће. Интензивни и спретан лиризам евоцира тугу од реалних догађаја и подстиче душу да се придигне до узвишенијих нивоа, духовних. Преко библијске симболике, инкарниране у голубици и маслиновој гранчици, Милица Ј. Лилић силно конвергира религиозној и народној традицији и шаље неопозиву поруку: повратак мира, асоциран другим библијским симболом: дугом која симболизује мир између човека и Бога. Песникиња ипак не користи буквално неки податак добијен пре писања, већ као жена, жива и испуњена осећањима истиснутим силом, додаје једно дубоко размишљање, које привидно може да делује деса-квализујуће:

*И заблистао би чудесни осмех дуге
Након олује.*

Крај рата доноси радост и безбрижност, враћа радост живота и људи могу да уживају у привлачним догађајима из живота. Песма, која се изнедри из духовног искуства, издиже се све више, чак до врло узвишених духовних сфера, до оних да успе да доткане чак и недохватно. И тачно то је мистерија Поезије која омогућава Милици Ј. Лилић да ствара природне оквире са невероватном спонтаношћу и чисто женским сензибилитетом.

Метафора затворена у цитираним стиховима осваја чак и најнемарнијег читаоца увлачећи га у сурову реалност коју песникиња, људско биће, живи са великом храброшћу, са погледом окренутим ка будућности, ка громогласном смеху дуге, што после олује најављује очекивано смирење. Песникиња у исписивању ове кратке и спрегнуте опасности, што је можемо сусрести и стиховима *У смирењу после олује* Ђакома Леопардија, на њега врло нежно алудира.

У поруци испуњеној библијском симболиком Милица Ј. Лилић скупла очекивања и наде од свог рода, с оне стране рањене човечности, од насиља и суровости од другог човека, од себи сличног, од свог сународника са ким само неколико дана пре тога је делила судбину целог Народа који је сматрао да је уједињен ка једном заједничком циљу, ка заједничкој судбини. Злоба, уједињена жеђу за влашћу и суровости, изазвала је бол и непоправљиве драме једном огормном броју мушкараца и жена. За ова људска бића, у тужним условима проузрокованим ратним конфликтом, заувек се згасио слављенички осмех дуге, радост изражена једним симболом, у једном природном, али истовремено и тајанственом знаку. Песникиња евоцира своју унутрашњу драму кратким стиховима одмереним једним јединим уздахом. Ретко користи дуже стихове и са овом рафинираном техником открива да и она, као и многи старији и савремени песници, уме да развије сопствену идеју, да је разради маестрално, да је врати до почетне импресије.

Видљиво су дужи и експресивнији стихови који су позиционирани у центру песме, чиме песникиња, обраћајући се свом идеалном саговорнику, оном замишљеном *ја* и сачуваном у њеној интими, са нијансом носталгије и тужним љубавним прекором, не двоумећи се да га подсети:

*Могоа си по ветру глас послати
И пробудити уснуле орхидеје
И све би синило од лепоте.*

Могло си, да си само знао
 Да је неповратан часак оклевања
 Кад још унатраг окренути смо

Песникиња, као и свако живо биће, погођена је животом који је пун препрека али и благодати, чак и када је далеко од своје љубави, која је највероватније негде на фронту са оружјем у рукама. У овој краткој, али стегнутој опасности пажња је одмах окренута на значајну и емблематичну лексему *орхидеја*, која је и не случајно постављена у самом центру стиха. Проширена вена сензуалности која обухвата цео стих, здробљена је болним сећањем на трагични моменат: рат који ствара, који је створио тај неповратни моменат. Рат, својом болном присутношћу, врло често принуђује да се погледа уназад и да се евоцирају дани мира, сада загушени, смрвљени, поништени трагичним звекетом оружја и сталним присуством смрти. Песникињина душа више се не пројектује ка будућности, већ се тужно окреће прошлости, која са смиреностју заувек обнавља тешко залечиве ране.

У налету успомена, стихови делују звучно, испуњени успоменама оживотворују једну убедљиву наративну основу; врло ефикасно поткрепљују одабране лексеме и синтагме, које су евокативне и надируће. Са чистом есенцијалношћу стихови стварају ситуације и, овде-онде, подстичу нове и истините сензације, као пажљиво тражење неке поруке, што помаже да се превазиђе тескоба која делује претећи и ремети животни мир. Тражење помоћи ипак није плод кристализиране тескобе, већ постаје једна стална и плодна мисао која пројектује њену душу ка једној новој будућности, проже-тој миром, ведрином што може пружити само једна опроштајна *орхидеја*. То је та истина и заједничка жеља свима, применљива на све и увек, на сваком месту и ситуацији.

Миличина поезија извире чиста и развија се ведрином са урођеним смислом за пропорцију и психолошку равнотежу које песникиња чува и похрањује сталним доприносима из искуства и у додиру са свакидашњицом. Форма је увек јасна, урезујућа, надирућа. Језик одуховљен, сув, сведен на суштинско за један перманентни и подстичући рад за истраживања и размишљања. У свакој речи, у сваком стиху у свакој строфи поезија Милице Ј. Лилић истиче карактер једне јаке жене, борбене, али и способне да контролише своја осећања и испаде, од најједноставнијих до оних најагресивнијих. И то је један урођени дар који она контролише и влада савршеном интелигенцијом и израженим критичким духом, коме се може прикључити и једна духовна светост која се придружује на најсензитивнији на-

чин у откривању натприродног и омогућава јој да се окрене ка самоспознавању. Из овог врло плодног односа песникиња тежи ка суштини језика који свакодневно усавршава и обогаћује. Милица у основи по сваку цену тежи савршенству, поезија је њена прва и веродостојна професија.

У овој професији у коју скоро слепо верује, песникиња тражи своје прибежиште од свог забринутог духа, од свега онога што је прошла у животу, што ју је горко удаљавало од прагматске садржине улоге жене, супруге, мајке. Док ју је поезија, као *опрезна непогода* манцонијанског сећања, силом довела у богати и комплексан свет литературе где скупља оне плодове негиране од драматичности судбине обележене ратом. Поезија Милице Јефтимијевић Лилић постаје прибежиште духа, претраживање вечности посредством сталног размишљања о искуствима које још увек нуди живот.

С италијанског превела Билана З. Билјановска

Данко Стојнић: „Прст“ (2020)

Дајана Лазаревић

(НЕ)СТРЕЉАНА БЕЛОРУСКА КЊИЖЕВНОСТ

И данас је актуелна прича у бившим социјалистичким републикама, шта нам је то време донело, а шта одузело. Ставови су различити, јер свако време има добре и лоше стране, присталице и противнике, истине и заблуде. Те противречности навеле су ме да истражим, и делом преведем, примере из белоруске историје стрељаних књижевника и културних радника.

У овој теми постоји много парадокса. Сви наведени књижевници су били комунисти, неки и на истакнутим положајима у партији. Већина тих књижевника је писала хвалоспеве о Отаџбини и социјалистичком државном уређењу. У неком тренутку су рекли погрешну реч, критику, желели су нешто да побољшају или унапреде – и то их је коштало свега што имају. Хапшени су, прогоњени у друге градове, мучени да признају кривицу и одају другове, сва имовина им је конфискована, терани су на робије и стрељани. Многима се не зна где су гробови. Заједничка спомен-гробница на Курапатима не говори нам поуздано где почивају њихове кости.

Међутим, нису страдали само ови књижевници. У првом реду – страдале су и њихове супруге, које су обавезно осуђиване као „чланови породице издајника отаџбине“. Осуђиване су на прогон или вишегодишњу робију. Пунолетна деца осуђених су имала исту судбину, а малолетна деца су одвођена у домове, васпитавана у духу тадашњег друштвеног система, а најмлађи нису знали ни ко су им родитељи, ни шта се догодило са њима.

Књижевници, које ћу представити овом приликом, жртве су свог времена, романтици који су били „занесени речима демагога“, талентовани и вредни људи. Они су изгубили животе у једном врло мрачном периоду историје СССР-а, а њихове породице су остајале растурене и укаљаног образа. Сви су рехабилитовани `50-их и `60-их година прошлог века од стране Врховног суда Белоруске ССР, ослобођени ужасних оптужби везаних за њихова имена, али, авај, животе и драгоцено време са породицом у отаџбини нико им не може надокнадити нити вратити.

Без обзира којој идеологији припадамо и које време и место нам се чини идеалним, или бар симпатичним, здраво би било да га критички сагледамо – са свим манама и врлинама. Зато, без икакве претензије, пред-

стављам књижевнике и културне раднике Белоруске ССР, стрељане, а ипак – вечне, у нади да се сличне ствари више никада неће понављати у будућности наше цивилизације.

Јули Таубин (белор. Юлі Таўбін, право име — Юдаць Абрамавіч Таўбін) – белоруски песник и преводац. Рођен је 15. септембра 1911. године у Астрагоску у Вороњешкој губернији, а стрељан је 30. октобра 1937. у Минску у истражном затвору КДБ Белорусије.

Јули Таубин је припадао урбаном таласу белоруске поезије. Настављач је традиције песника Максима Богдановича, али и Пушкина из лицејског периода стваралаштва. Почео је да објављује песме од 1926. године и за свог кратког живота објавио је пет збирки поезије. Писао је на белоруском и руском језику.

Таубин је био и активни преводац, а преводио је са руског, украјинског, пољског и јидиша. Остао је упамћен као врло талентован песник, који је брзо и квалитетно стварао и преводио. Ухапшен је и осуђен на смрт, стрељан у дворишту затвора, а једини разлог за хапшење наводи се писмо од тетке (која је из Пољске отишла у Америку). Занимљиво је да је овај несрећни, млади човек у затвору преводио са енглеског језика, а његови преводи су објављивани постхумно.

Рехабилитован је 1965. година. Данас се ради на томе да његово име и дело не буду заборављени у белоруској литератури.

СМРТ (Смерць)

Када будем умирао и постајао непокретно тело...
Ја нећу да то буде брзо, – зато што
Ја сада хоћу да живим, живим, –
Живим животом, који само ја разумем,
Животом, којем сам власник ја једино.
Да видим, како се сунце смеје на прљавом прозору,
Да уроним своје тело у хладне колевке река,
Да пловим морем у рубарском чуну,
Да ходам по пољу међу чистим хељдама.

Хоћу да сусрећем пријатеље и другове, младе и старе;
Хоћу поверљиве женске пољупце
И стиске снажних мушких руку,
Да ме осећај живота никада не напусти, –
Пун и разнобојан, као дугин полукруг.
Хоћу да посећујем многољудне градове,
Далеке крајеве са језицима туђим, –
Хоћу, да светлост ваздуха, сувоземља и воде
Живи, дрхти у свакој, и најситнијој, мојој жили.
Да ме брину
Страсти, губици, растанци и састанци,
Да бих могао себи да кажем:
„Живео сам, док моје време није прошло...

Да ме буде снагом својом речи
Блиских мојих сапутника–другова.
Хоћу да живим, падајући, – али не посрћући.
Високо подигнутом силом времена,
Да направим стално место на површини земној.
Знам своје недостатке.
Година ми је двадесет прва.
Живот није иза, већ је испред мене.“

Различци
(Васиљки)

Људи шеташе трговима,
По градским авенијама.
На раскрсници скроз пешачкој
Различке си продавала.

Људи – ишли и пролазили,
Одлазили без повратка.
Ништа њима ту не рекоше
Звезде–очи различака.

И само ја, чудак и песник,
Застао сам и гледао,
Како латице тих букета
По ноћи лете расуто.

Вороњеж, 1928.

Разгрнувши завесу...
(Адкинуушы фіранку...)

Разгрнувши завесу,
Гледам пепео и дим, –
Ту сеоску кочију
Над плочником градским.

Излози и постери
И димњаци увис...
Ваздушје димом дише,
У њему – дим и крик.

Ево, она нестаје
Капут и мантил,
Спокојни су трамваји
И аути дрски.

По уличној грозници
Кроз жегу прах и дим
Жури моја кочија
Над плочником градским.

Август, 1929.

Тодор Кљашторни (белор. Тодар Тодаравіч Кляшторны), рођен је 11. марта 1903. године у Пјаречи у Витепској области, а стрељан је 30. октобра 1937. године у Минску у истражном затвору КДБ Белорусије. Био је белорушки песник и преводилац.

Тодор Кљашторни је 1931. године дипломирао на књижевно-лингвистичком одељењу педагошког факултета Белоруског државног универзитета. Радио је на радију, у редакцијама државних новина и часописа. Своје прве књижевне текстове објављује од 1925. године. Колико је био талентован, сведочи и надимак „белоруски Јесењин“. Кљашторни је писао интимну, филозофско-медитациону лирику, песме у форми писања и обраћања и песме блиске народном стваралаштву. Ако је реч о преводима, Кљашторни је преводио са руског на белоруски језик. Остао је запамћен као „човек меког карактера, који није улазио у конфликте“. Писао је песме и поеме.

Његова блага нарав ипак га није спасила хапшења од стране власти, те је 3. новембра 1936. ухапшен као „члан антисовјетске организације“, а кажњен одузимањем имовине. Стрељан је непуну годину дана касније. Рехабилитован је тек 1957. године одлуком Врховног суда СССР.

Кљашторни је био ожењен и имао три кћерке. Данашња критика га оцењује као песника-романтика, који је „меланхоличан, ироничан и налик на Дона Кихота“.

Писмо у Сибир (Лист у Сібір)

Засут је Минск хладним снеговима,
Под насипима шепури се зима...
Постриган је клен јесењин срповима –
Листова нема...
А памтиш ли растиње,
Памтиш ли, драга,
Како је горео бакар јесењи,
Тако и душа у чекањима гори,
Док не догори...
Тада су пливале,
Пливале на југ гуске,

Будио је шуме
Јесењи звиждук и зујање...
А ти си мењала поље Белорусије
За далеку тајгу...
Сада зима шкрипи под насипима,
Заледила се драга ширина...
И често, често
Мислим ноћима
Ја о Сибиру.
Иза те тмурне,
Тајанствене тајге
Тражи злато
И Ненец и Тунгуз...
Здружио се са скијама
И топлим дахом
Тамо Белорус.
Хоћу до суза расцветалог пролећа
Да отпутујем тамо
И уздуж и попреко,
Где међу сибирским травама главом
Клима различак.
Сада су снегови...
Вечерњом зором
Из керамичке шоље бела зима
Угошћава Минск леденим напитком...
...А тебе нема...

1927

Завечерила се брезовита јесен
(Завечарылася бярозавая просінь)

Завечерила се брезовита јесен,
У даљини вече дим је преливало.
А Млечни пут
На плавкастим потоцима
Ујутро је пут прошивао.

Маштам:
 Баш тим путем
 Врагиле су се године из вечности...
 Ја нисам песник,
 Већ дечак босоноги, –
 Иза међа су светлост и градови.

Као из магле је испливао поглед
 На ово језеро,
 Као сведоку чуда сада;
 Сећам се прве љубави
 И првог хмеља разорених нада.

Од тог времена много се промених
 (До данас цветају у житу различци),
 О, вече, вече,
 Што си се завечерило,
 Куда су отпливали ружичасти венци?!

[1927]

Анатољ Вољни (белор. Анатољ Вољны, право име: Анатољ Іўсцінавіч Ажгірэі) био је белоруски песник, прозаик, новинар и драматург. Рођен је 19. новембра 1902. у вароши Пухавичи у Минској губернији. Власти су га ухасиле 4. новембра 1936. године под отпужбом да је био члан „контрареволуционарне организације“, а кажњен је конфискацијом имовине. Стрељан је у Минску у истражном затвору КДБ Белорусије 29. октобра 1937. године. Као и већина стрељаних песника рехабилитован је 1957. године.

Вољни је писао под бројним псеудонимима, а објављивао је од 1922. године. Завршио је железничку школу 2. степена и као добровољац је пошао 1920. године у Црвену армију. Писао је на белоруском језику и за њега се каже да је био пионир белоруске кинематографије. Писао је фељтоне, био је песник-хумориста, зачетник белоруског авантуристичког романа и борац за белорусизацију. Био је ожењен и имао једно дете.

Из поеме „Плаво цвеће...“

(Я з шпышынавых гнёзд)

Из гнезда дивљих ружа
Ову песму сам
Донео,
Тамо, где је песма
Цветала
И под марамом
Небеса.
Ти си ми била
Сестра,
Ти си као мајка
Била...

(Синь нябесная)

Плаветнило небеско,
Плаветнило далеко...
– Не може се дохватити,
– Ни покидати;
– Ни да се надам њој,
Црноокој
У плавој марамици
Да прошета...
Срцу је све мало –
Песме
Склопило је оно
Од тужноплаветног
Сребра.
Где је дубоко –
Ту је и бол за нас.
Недалеко
Свима је дозвољено...

Ето, зашто сам се
 Растужио ја...
 Најдубљег
 – Не реците...
 Плаветнила небеског,
 Плаветнила далеког!..
 – Нећеш дохватити,
 Ни покидати...

Михас` Зарецки (белор. Міхась Зарэцкі, право име: Міхаїл Яўхімавіч Касяноў) био је један од најпознатијих белоруских књижевника 20-их и 30-их година прошлог века. Био је мајстор психолошке прозе. Његове приче су напете, замршене и парадоксалне.

Зарецки је рођен 20. новембра 1901. у Високом Гарадцецу, а стрељан је у Минску у истражном затвору КДБ Белорусије 29. октобра 1937. године. Осим прозе, писао је драмске текстове, преводио и писао књижевне критике.

Од детињства, Зарецки је свирао више музичких инструмената. Завршио је Оршанско духовно училиште и Магиљовски духовни семинар. Био је члан књижевног друштва „Млад месец“ (Маладняк), један од оснивача удружења „Пламен“ (Полымя).

Иза Зарецког остале су бројне приче, кратке и дуже форме, али и су-пруга и двоје деце. Ухапшен је под оптужбом да је био „активан члан национал-фашистичке терористичке организације“. Рехабилитован је 1957. године.

Шаптаји јесени
 (Шэпты восені)

Слушам, седећи у мрачној шуми, тихе шапате листова, који напуштају рођено дрво...

Тужно и свечано је, са ћутљивом горчином због зле природе, тихо, полако – као нерадо – падају са неба и бљештаву земљу засипају жутилом...

У очају се врсте, у стране се бацају – морају, не желе, боје се пољупца хладнога гла.

Болесно–прозрачни, жуто–воштана – тужно лете и са тугом великом се смештају...

И шапућу...

Шапућу тако тихо, једва чујно, тешко, тугаљиво...

Шта? Не погађате!

Нешто од искона, тамно дубоко, нешто истинито, тужно познато шапућу...

Нешто минуло и трајно живо...

Нешто, што кида у срцу болне струне и груди обавија жалом пекуће–слатким...

Тако нешто...

А шта? Не погађате!

Не погађате, о чему шапућу листови, док се смештају на црно, прљаво благо...

Шапућу тако тихо, једна чујно, тешко, тугаљиво...

Дрвеће суморно стоји... Жутилом плаче... К сунцу протежу гране своје непокретне – као за спас од сунца да моле...

Са грана теку преостале капље жутила...

А сунце не чује... Туђе је, далеко постало... Гледа и не види... Некако нехотице баца наоколо своје беживотне косе... Као да се преко лета уморило, снагу изгубило... И дрвеће постаје црно... Црни од туге и патње...

Плачу и слушају заједно са мном тихи шаптаји суза–листова...

Шапућу листови...

Шапућу тако тихо, једна чујно, тешко, тугаљиво...

Михас` Чарот (белор. Міхась Чарот, право име: Міхаїл Сымонавіч Кудзелька) белоруски је књижевник, драматург и уредник. Рођен је 7. новембра 1896. године у Рудзенску у Минској губернији, а стрељан је 29. октобра 1937. године у Минску у истражном затвору КДБ Белорусије.

Чарот је предводио књижевно удружење „Млад месец“, написао је сценарио за први белоруски филм „Шумска прича“, певао је у хору у „Белоруској кућици“ и играо у позоришним представама у трупи У. Голубка.

Као и многи белоруски песници, који су стрељани од стране комунистичке власти и Чарот је био члан партије, један од организатора Белоруске комунистичке партије. Уређивао је часописе: „Совјетска Белорусија“ (1925–1929) и „Црвена Белорусија“ (1930–1932).

Чарот је био плодан писац, те је за његовог живота изашло чак десет књига. Бројне збирке поезије и прозе штампане су постхумно и белоруска књижевна критика му је наклоњена.

Теме Чаротовог стваралаштва су романтичне природе, са бројним противречностима и илузијама тог времена. Не спори се његов велики таленат.

Чарот је ухапшен под отужбом учешћа у „контрареволуционарној организацији“, а рехабилитован је 1956. Његова супруга Дадика Тарасовна је осуђена као „члан породице издајника“.

Увече
(Вечарам)

Сакрива мрак на небу облак.
Пали ватру вечних звезда,
Месец гледа у изагарање,
Где жабљи хор не стишава.

Не криви ветар жбун раките,
Не звижди, к`о дању, тужно...
На гај, поље и на куће
Сенка ноћи пуже лако.

Магла се бели над мочваром,
Жандар поче пуцкетава спев,
Прележу бубе преко плота,
Стока се враћа у штале.

Иду с посла у село људи,
Девојке, момци, мушкарци,
И звуци песме родне лију,
К`о вали на бистрој реци...

Ућута спев... Ноћна тишина
Носи целом свету спокој...
А срце моје дуго љуља
Тужна ти песма, крају мој.

Добро нам. Топло. Земља у ватри
(Нам добра. Цёпла. Зямля ў пажары...)

Добро нам. Топло. Земља у ватри.
Црни дим вије до небеса.
Крстови. Гробнице. Борба. Жртве.
Вичу људи. А пуни суза.

Црвено небо. Земља црвена.
Једни се плаше те болести.
Други потрче на клику звона.
Богатим – освета. Благо – бедним.

Заћутале песме. Шуме дубраве.
Лепи, слободни кутак штури.
Једино што туђе мучу краве.
Пашу траже њини пастири.

Утихле звезде. Гори у диму.
Црвено сунце вида рану.
Оно сија. Народ ће устати.
Смелије поћи. На утвару.

1921

Валери Мараков (белор. Валеры Маракоў, право име: Валеры Дзьмі-трыевіч Маракоў) био је белоруски песник и преводилац. Рођен је 14. (27). маја 1909. године у Козирову у Минском рејону, а стрељан је 29. октобра 1937. године у Минску у истражном затвору КДБ Белорусије. Ухапшен је под оптужбом да је био „члан контрареволуционарне национал-фашистичке организације“. При испитивању се држао чврсто, несаломиво и никога није одао, а своју кривицу није признавао. Рехабилитован је 1957. године.

Мараков се као песник прославио пре пунолетства, а његове песме су се читале у школама и на факултетима. Писао је на белоруском језику, а прву песму написао је 1925. године – „Јутро“. Исте године постао је секретар редакције часописа „Пионир Белорусије“, а наредне године упућен је у град Полоцк, где је објављивао поезију у часопису „Црвена Полочина“. Члан књижевника СССР постао је 1934. године. Наредних година, и последњих на слободи, радио је за чувени часопис „Књижевност и уметност“.

За живота Маракова објављене су четири збирке песама, а после смрти још једна. Његова поезија је постхумно објављивана у многим часописима.

Сребрни месец на прозоре се смеје
(«Срэбны месяц у вокны смяецца...»)

Сребрни месец на прозоре се смеје,
Стојим и плаветнилу се чудим,
Хтео бих се тако загрејати срцем,
Да пролећа златног и не тражим.

А негде тамо, на путу широкоме,
Где се брезе љубе с плаветнилом,
Неко се дере са крвавим претњама,
Што се уз гуске разносе светом.

Ах, гусле, гусле, ко вас пратио не би,
Звуке вам заволех својом душом:
Заиста много у протеклим ноћима
Груди ми се опијале маглом.

Да, ја се сећам, у наручју природе
Маштах тајно о новој лепоти,
Да корачам и цветам у непогоди,
Гуслама могу рану згорети.

Из белих ноћи
(З белых начэй)

1

Дај ти мени своје беле груди,
На срце да притиснем једном бар.
Ова ноћ све живо собом буди,
Ал` не буди једино саме нас.

Не буде ни речи, ни љубави.
Па и што би, кад је лепо сасвим
Пронаћи уточиште у магли,
Пронаћи га и предати другим`.

Што изгледаш тајно, тврдоглаво?
О, знам ја, ти хоћеш још да живиш,
Јер до среће су наде и шале,
А за смрт су тропар и крстови.

Па, хајде, дај своје беле груди,
На срце да притиснем једном бар.
Ова ноћ све живо собом буди,
Ал` не буди једино саме нас.

1927

Владислав Голубев (белор. Уладзіслаў Галубок, право име: Уладзіслаў Іосіфавіч Го́луб (Го́лубеў)) био је белоруски драматург, прозаик, режисер и глумац. Рођен је 3. (15) маја 1882, на станици Љаснаја у Минској губернији, а стрељан је у Минску у истражном затвору КДБ Белорусије 28. септембра 1937. године. За „народног уметника Белорусије“ проглашен је 1928. године. Члан Удружења књижевника СССР постао је 1934.

У часописима „Наша њива“ и „Искрица“ објављивао је песме од 1908. године, као и у алманаху „Млада Белорусија“. Збирка „Приповетке“ иза-

шла је 1913. године. Написао је четрдесет драмских текстова. У Минску је организовао Трупу белоруских уметника, основао је Белоруско државно путујуће позориште. Његов допринос као режисера и глумца је велики, што и сведоче награде које је добио у то време.

О судбини и крају живота Голубева постоје бројне легенде. Ухапшен је 1937. године. У неким документима се чак помиње да је преминуо 1942. године од хипертензије. Постоје приче да је после хапшења завршио у Сибиру и неколицину робијаша организовао у позориште. Али до данас то није потврђено.

Будућност (Будучыня)

Кипи посао, плива зној,
И крик, и бука, као гром;
Туда, свуда снива народ.
Граде нови дом.
Лопате режу површ земље,
Звони челични лом;
На месту давне старине
Граде нови дом.
Сваки дан се зид диже,
У ширину, уздуж кругом;
Боли мишић, кида се груд,
А сви граде дом!
Доћи ће дан, доћи час,
Јаким га учинићемо,
И лепша будућност за нас
Мора бити нови дом!
Радимо, браћо! Хајде брже
Нека цури – лије зној:
Дочекаћемо светлије дане,
Када саградимо дом!..

1912

Аљес Дудар (белор. Алесь Дударь или Дудар, право име: Аляксандр Аляксандравіч Дайлідовіч), био је белоруски песник, критичар и преводилац. Рођен је 24. децембра 1904. године у селу Новоселки, Гомељској области, а стрељан је 29. октобра 1937. године у истражном затвору КДБ Белорусије. По његовој идеји основано је књижевно друштво „Млади месец“. Након прогона са факултета Дудар 1927. године напушта и „Млади месец“ и улази у ново књижевно друштво „Пламен“.

Због песме „На пола нам пресекоше крај“ први пут је ухапшен 1929. и послат на три године у Смољенск. Нешто више од годину дана касније ухапшен је у Смољенску и враћен у Минск, а убрзо – опет у Смољенск. Трећи пут је ухапшен 1936. године у Минску као „члан антисовјетског удружења шпијунско-терористичке национал-фашистичке организације“. Рехабилитован је 1957. године.

Дудар је објавио седам књига (и један коауторски роман), а након његове смрти објављено је још неколико зборника најбољих песама. Преводио је са руског, немачког и француског језика, а по ауторима: Пушкина, Јесењина, Пастернака, Хајнеа, Стендала, Шилера, Бамаршеа. Био је познат као књижевни критичар. Био је ожењен песникињом и уредницом Наталијом Вишњевском.

Тријумф (Трьюмф)

Ја не знам шта ће бити сутра:
Данас ми је последња међа;
Дани стоје челичном стражом
Међ` данима будућим и мном.
Знам само – биће нешто друго,
Расцветаће се дани други...
Што има данас све и драго
Непотребни постаће другим`.
Можда ћу се сутра смејати,
А можда ће они песнику...
Зарашће стазе жбуном–наном,
И зарашће у белом цвету.

Књигу – отворили, затворили,
Прочитали – опет на полицу...
Видим Будућност с плавим крилима,
Стаћу и њој се помолићу.

1924

Јурка Љавони (белор. Юрка Лявонны, право име: Леанід Мікалаевіч Юркевіч) био је белоруски песник и преводилац. Рођен је 16. (29) јула 1908. године у Чавусима, данашњој Магиљевској области. Стрељан је 29. октобра 1937. године у истражном затвору КДБ Белорусије.

Љавони је писао на белоруском језику. Објавио је пет збирки поезије и једну прозе. Заједно са Сергејем Граховским превео је „20.000 миља под морем“ Жила Верна на белоруски језик. За неколико (и данас актуелних) песама Љавоног компонована је музика.

Био је ожењен књиговођом Јевгенијом Голдберг, чији се сваки траг губи после суђења 1945. године. Сам песник је осуђен као „члан шпијунско-диверзантске организације“. Рехабилитован је 1957. године.

МЛАДО
(МАЛАДОЕ)

Заиграло пролеће кола,
А зимске таме – нема!..
Над сунчаним селом,
Над фабрикама
Пролетео је лакокрили Мај.

Мај момчина – тако широки –
Превесели и не јењава!
Само гледне – почну да цветају
Девојке, песме и трава.

И звоне сребрнасте песме
На сусрет са ружичастим сном...

Ово већ –
Није слаба претпролећница,
Већ је прави цвет – Пролећа!..

Забрујале шуме звонима
А на дугу – златни цветови.
На корист родних усева
Дошли смо да палимо на земљи.

И сада нам је посебно свеже,
Јер је високо на дрвећу магла.
Па над селом, боровиком,
над кулама
Пролетео је лакокрили Мај!

1927

Сергеј Астрејка (белор. Сярге́й Адамавіч Астрэ́йка) рођен је 9. јула 1912. у селу Коласовшчини у Минској губернији, а стрељан је 13. септембра 1937. године у истражном затвору КДБ Белорусије. Астрејка је био талентовани белоруски песник, истраживао је особености и дијалекте белоруског језика. Његово најпознатије дело је поема „Бенгалија“, једно од „фантомских“ дела белоруске књижевности. Пре стрељања је хапшен два пута.

Ветрови
(одломак из поеме „Вятры“)

Допливава очај и збива се туга
Паучинском мекоћом у бабина лета.
Нас хладни ветрови лупају, трескају,
У магли је пропала брзоходна мета.

Допливава очај и збива се туга.
Крила порозна никако не узлазе.
Перје појело утробу, збило лепоту.
Ни на корак тишине од нас не одлазе.

Дела нам на смртну казну осуђена.
Копља времена су нам пробала утробе.
Лице нам избраздано, часом поцрнело
Кроз сипења магле и брзе ветрове.

Цишка Гартни (белор. Цішка Гартны, право име: Зміцер /Змітро/ Хведаравіч Жылуновіч) био је белоруски књижевник и преводилац. Академик Белоруске академије наука од 1928. Уредник првих совјетских новина на белоруском језику „Даница“ (белор. Дзянніца).

Гартни је рођен 23. октобра 1883. године у Капиљу, у Минској губернији, а живот је окончао 11. марта 1937. године у Магиљовској психијатријској установи (највероватније – самоубиством).

Био је учесник револуције 1905–1907. Прву песму објавио је 1908. у новинама „Наша њива“. Десет година касније постаје секретар Белоруског националног комесаријата. Године 1919. написао је Манифест о стварању Совјетске Социјалистичке Републике Белорусије. За живота објавио је петнаест збирки прича и поезије, а у периоду од 1929. до 1932. године објавио је зборник дела у четири тома. Члан Удружења књижевника СССР постао је 1934. године. Због оптужби за везу са формацијама са нацистичким и фашистичким елементима ухапшен је 1936. године и превезен у психијатријску болницу, где му се живот и завршио.

Гартни је био ожењен Надејом Жилунович и имао је кћерку Гаљину. Обе су осуђене као чланови породице издајника, а сви троје су рехабилитовани одлукама Врховног суда Белоруске ССР (Гартни 1955. а жена и кћерка 1966).

Данашња књижевна критика је врло наклоњена овом књижевнику, а неколико улица носи његово име.

Ја сам посебан свет
(Ј – асобны съвет)

Нико не зна за моје
Мисли црне ни беде,
Ни бол тешки ни туге, –
Нико не зна за моје!

Један сам свет, посебан свет
Животом несрећним својим,
Чекањем, срећом и са свим
Од свих сам ја посебан свет!

Истина: видите, коме
Стало је, опште, до мене?
Ако и њих вуку беде
Коме је стало до мене?

(Новине: Наша Ніва № 43, 1911)

Сергеј Фамин (белор. Сяргей Уладзіміравіч Фамін) био је белоруски песник и преводацац, члан књижевног удружења „Млади месец“. Стварао је на белоруском језику.

Фамин је рођен 29. априла (12. маја) 1906. године у селу Пепељевка у Магиљовској губернији, а стрељан је 4. децембра 1941. године у Јареги. Завршио је Магиљовски педагошки техникум 1925. године. Предавао је руски и белоруски језик на Белоруском пољопривредном институту.

Хашпен је два пута, под оптужбом сарадње са контрареволуционарним групама (1935. и 1941.) Није писао поезију у континуитету, због начина живота је почињао и прекидао, а у поезију се трудио да унесе нове садржаје. Године 1927. изашла је његова збирка поезије „Димно жито“, по којој га, углавном, препознају данас.

Ватре раних јутара
(Агни зараніц)

1

Мог оца упорност и одлучност,
Од детињства ми је као гранит.
А од мајке – нежност и осмех
На уснама у ружичастој ватри.
Можда зато ја изгледам чудним
У песмама – у зори и мраку,
И бива тако преливајућим
Мојих младих речи сребро.

2

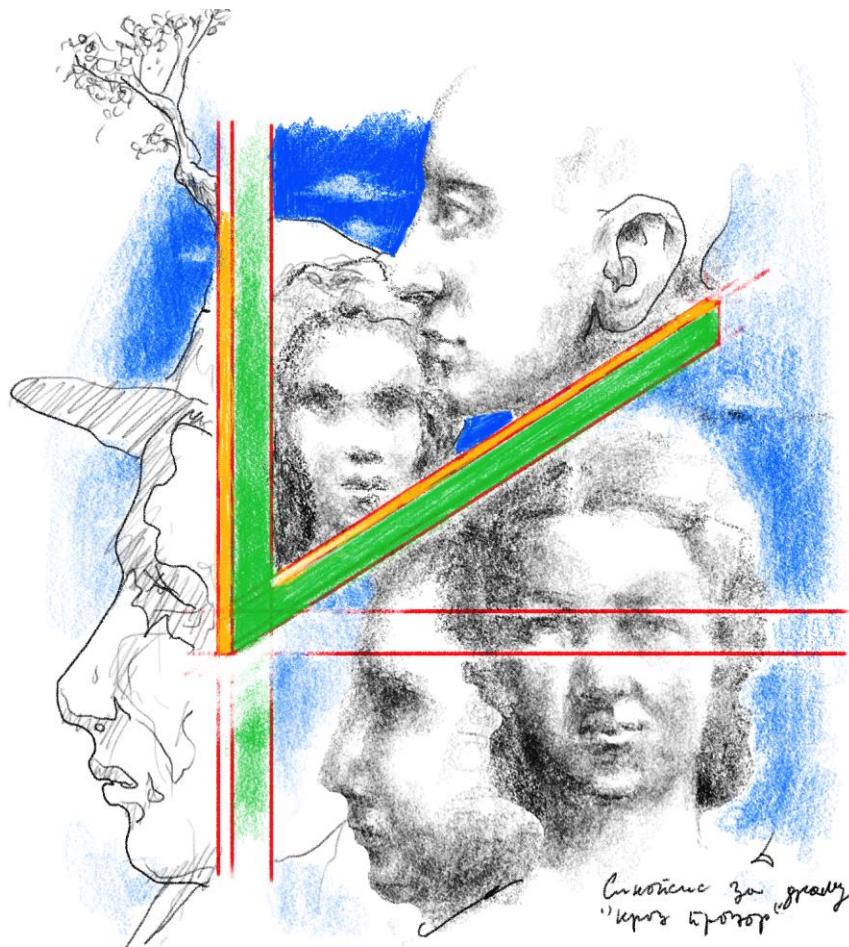
О, моја Отаџбино,
Бајке тихе њива и овса,
Шаптаји башти и калина,
Које разуме срце без слова.

3

Маше ми врба зараслом руком:
– Волим!..
...У мочварама шапуће трска.
О, отаџбино!
Заувек бих ја са тобом
Ишао да сусрећем зоре!

*Припремљено по материјалима истоименог предмета белоруског
„Летећег универзитета“ (Лятучы універсітэт)*

О КЊИГАМА

Данко Стојнић: „Синопис“ (2020)

Милутин Ђуричковић

ИЗУЗЕТНА САГА И ОМАЖ

(Миомир Милинковић, *Шумљаци*, Београд: Алма – Сунчани брег, 2020)

„У књижевности је вероватно садржано више истине него у чињеницама“.
(Вирџинија Вулф)

Познат као писац и песник за децу и одрасле, као теоретичар и историчар књижевности, Миомир Милинковић се оглашава првим романом са друштвено-историјском и документарном позадином. Он, наиме, етички разматра и обрађује мало познату причу о такозваним „шумљацима“, односно одметницима који су побегли у шуму због идеолошких убеђења и сукоба са комунистичким властима после Другог светског рата. Заснован добрим делом на фактографским детаљима и непобитним чињеницама, овај снажан и драмски интониран роман показује братоубилачке размирице и сукобе у нашем народу које су биле актуелне пре и после рата, а о којима је историја победника дала прилично погрешну слику. Као својеврстан уметнички, морални, историјски и идеолошки чин, Милинковићев роман осветљава низ људских противуречности и трагизам са обе стране сукобљених протагониста, чије су се последице осећале дуго и након ослобођења. „Шумљаци“ су, дакле, последњи борци и присталице за краља и отаџбину (Божо Бјелица и Српко Меденица), чије су судбине трагичне и сурове услед идеолошких побуда.

Као критичка претпоставка идеолошких заблуда и илузија, Милинковићев роман је истовремено и општа критика против партијског једноумља и комунистичке власти тог времена, а нарочито неповерења и издаје у међуљудским односима (партизани – четници, љубавник – љубавница). Бројне критичке опсервације и истините детаље писац до танчина разоткрива, не кријући своје незадовољство и разочарање свим оним што је било неправедно, лажно и, пре свега, против народа, његове вере, традиције и домаћинског наслеђа. Конфронтирање два опречна идеолошка и морална става по природи ствари подразумева и различита животна, односно филозофска становишта која главни и споредни ликови отварају и међусобно заговарају, не скривајући обрачунске и полемичке визије. Разобличавање догматизма, каријеризма и партијског једноумља видно је изражено у многим поглављима романа, па се због тога не уочавају делотворни и демократски приступи тадашњег друштва и комунистичке власти.

Сликајући етички, социјални и идеолошки интегритет главног јунака Боже Бјелице, одметника и борца за краља и отаџбину, писац заправо приказује не само његову животну и ратну оданост колико и стравичан пут којим су он и његова шумска дружина морали да пређу током свог хајдуковања у планинским забитима на тремећи Србије, Црне Горе и Босне и Херцеговине (Пљевља, Прибој, Пријепоље, Нова Варош, Рудо, Чајниче). Стварни хронотоп и одређени историјски детаљи обезбеђују роману не само већи документарно-историјски значај већ и стварносну димензију, обogaћену драмским и психолошким чињеницама. Сугестивно обележавање нашег менталитета и етичког хабитуса открива одређене психолошке и историјске карактеристике назначених светова и околине, који су обликовани услед сурових противуречности и драматичних околности датог тренутка. То, уосталом, показује поглавље „Не знам га и нисам га видео“:

„Нико то нормалан не би учинио. А ви ме сада овде са слушавате. Ето вам моје главе па чините са мном шта вам је воља! Ви или Божо – свеједно ми је од чије ћу руке погинути“ (стр. 164).

Бројне и узбудљиве епизоде, наизменични и паралелни приповедачки токови, богати унутрашњи монолози, бритки дијалози, упе-

чатљиви описи, слојевита карактеризација ликова – само су неки од конститутивних елемената који додатно доприносе естетско-уметничком квалитету романа, компонованог у 27 нумерисаних и насловљених поглавља. Разне дилеме, недоумице, идеолошке поларизације, па чак и драматична питања о егзистенцијама не само појединца већ и читавих породица, у фокусу су аутора, који зналачаки маркира сукобе две зарађене стране и њихове супротне и непомирљиве погледе на живот и свет.

Резултати и последице идеолошких неспоразума су велики, готово несагледиви, а посебно за српски народ:

„Не верујем чак ни овима што су са мном.

Не верујем, јер највећи непријатељи Срба су Срби (...)

Због тога ће једнога дана изгубити и то што имају.“ (стр. 7).

Неслагања и бројне животне судбине побеђених и поражених, писац приказује непристрасно и објективно, верно описујући све тортуре, срамоту и проблеме кроз које су многи од њих пролазили као кроз катарзу или казну. Процеси срозавања људи, њиховог морала, личног и друштвеног интегритета (шпијунажа, јатаци, милиција, Удба) представљени су аутентично и без икаквих импровизација, са незаобилазним указивањем на озбиљне пропусте, лажи и неправду према историјским чињеницама о народно-ослободилачкој борби, отпору против окупатора и тзв. домаћих издајника. И те како се примећује да је Милинковић претходно добро проучио и упознао историјску позадину „шумљака“, потврђујући се као поуздан хроничар, аналитичар и коментатор њихове животне и идеолошке одисеје за коју има много разумевања. Као вешт мајстор приповедања он је у готово свим поглављима минуциозно насликао људску отуђеност и одбаченост од друштва, па чак и од породице и најближих сродника. „Шумљаци“ су широј јавности дуго били табу тема и под хипотеком, па овај роман о њима у неку руку представља својеврстан омаж и дуг једном делу наше историје, и тако омогућава читаоцу да истина о њима коначно допре у свет онако како и заслужују.

Подтекст овог романа, такође, завређује посебну пажњу, иако је аутор у бројним сегментима био експлицитно јасан и отворен (*Браћа смо – зар да се убијамо*):

„Србија је наша отаџбина и наша мајка. То је моја идеја и моја будућност. А за какву земљу и за какво друштво и идеју води борбу тај твој Тито! Како ће наша деца живети у земљи у којој су се њихови очеви међусобно убијали“? (Стр. 20).

Одједи депресивних стања, изгубљених илузија, љубавних надања, идеолошких стремљења („не знам која страна је права страна“), осећања резигнације и изгубљености у животу, захваћени су безмало у сваком поглављу романа у мањој или већој мери, али често са израженим контрастима и психолошким преокретима пуним сугестивности и уверљивости (*Све има свој крај*). Овај роман није само уметничко приказивање колико је и (само)критичко истраживање једног занемареног дела наше историјске прошлости и човековом удесу, исказаном по мери животног искуства и на основу реалних чињеница. Понирући непосредно у тематику и слојеве драматичних збивања, Милинковић се определио за сложен стваралачки поступак и ефикасан начин, делимично заснован на имагинацији, али и на непобитним документарним фактима доступним првенствено људима тог хронотопа, а само донекле и одједима у појединим медијима.

Исповест главног јунака поседује снажне драмске елементе, иако на тренутке поприма димензије дневника и хронике у смислу уметничког сведочанства о одређеном времену (1950) и простору (Југозападна Србија и тремећа), као и људима у њему. Без претензија да било шта предимензионира или интерпретира на неприхватљив начин, Милинковић са пуном уметничком и етичком одговорношћу приступа овој врло сложеној и не баш захвалној тематици, свестан њеног значаја, улоге и комплексности. Приказујући права лица и личја људи (лажни доктор, жена Стајка, јатаци и др.), писац отвара смисао и наду људског постојања, а све то кроз одређене историјске, моралне и егзистенцијалне околности у којима долази до изражаја човекова (не)моћ, величина и ништавност.

Попут Добрице Ћосића, Михајла Лалића, Антонија Исаковића, Живојина Павловића, Миодрага Булатовића и других наших писаца, и Милинковић пише о другој страни медаље у народно-ослободилачкој борби, односно о послератном периоду и његовим реперкусијама (освете, мржња, убиства, изгнанства). Сложена и трагична прича о последицама рата, о јаким поделама и идеолошким

оштрашћеностима и те како може бити типизирана, иако се у овом случају конкретно ради о „шумљацима“.

Милинковићев роман је редак и значајан по много чему, те представља вишеслојну, ангажовану и сугестивну књигу произашлу из карактера и садржаја нашег бурног времена. Не би било коректно и етички прихватљиво прећутати ову књигу, јер је реч о крупном романсијерском подухвату и мање познатој тематици из наше не тако далеке историјске прошлости. Чини се, ипак, да посебну вредност романа чини мноштво непоновљивих људских судбина, карактера, односно богата галерија ликова са бриљантно оствареним психолошким портретима.

Милинковић је објективно и аутентично вредновао наше историјско, политичко и морално наслеђе, па се у том смислу његов роман о шумљацима доживљава као оштра критичка визија, а са друге стране – као темељито преиспитивање морала и страствено уметничко настојање да се истински обезбеди и поштује интегритет сваког човека, па и оног који има сасвим супротно мишљење.

Да се овај роман којим случајем појавио пре неколико деценија, писац би сигурно био прокажен или осуђиван од стране комунистичке партије, а дело би било оквалификовано као идеолошки суругат и лажни памфлет против рата и револуције. Другим речима, изазвао би праву пометњу у нашој култури и друштвено-политичком животу. Па ипак, то не умањује његову вредност и актуелност, јер за истину и правду никад није касно. Милинковић је свој део посла обавио зналачки и списатељски успешно, остављајући читаоцима и критичарима да сами спознају проблем и тематику његовог романа, који се чита са великим интересовањем и у једном даху.

Милица Јефтимјевић Лилић

ЧАСНО ЈЕ И ДАНАС ЧОВЕК БИТИ

(Снежана Миладиновић Лекан, *Преци, прошла будућност, треће небо*, Прометеј, 2018)

Част, каква ретка реч у савременом говору. Нема је ни на екранима ни у јавном дискурсу а све мање и у приватним разговорима. Да ли то значи да је време части неповратно истекло?

Но, ево налазимо је на почетку девете књиге Снежане Миладиновић Лекан, загонетног наслова *Преци, будућа прошлост, треће небо...* Кључна идеја књиге је бити частан, сачувати част и живети у складу с њом! И са собом! Са општим добром! Стога је мото прве целине књиге, *Треба служит части и имену*, П. П. Његоша, више него индикативан, као и мисли о части, које записује Раде С. Н. Рајић: „Питања части најинтензивније се покрећу у опасним ситуацијама, тешким периодима и временима криза“, управо тада се „рађају оне најплеменитије душе, најсрчанији борци и најузвишенији узори!“

Позивајући се на мишљења неприкосновених ауторитета какви су Сократ и Аристотел, Снежана Миладиновић Лекан уједно поставља и филозофски оквир за своју троделну књигу која нас доводи до заборављених постулата нашег бића, као што су опште добро и тежња ка личном усавршавању у складу са великим моралним узорима. Стога читајући редове ове мудре и подстицајне књиге која аналитички дубоко прониче у време и простор, не можемо а да се не запитамо како се десила тако драстична промена ове парадигме, где је нестао морал, људскост, достојанство, сапатништво, што је више него очигледно након последњих балканских ратних сукоба. У том смислу, ауторка нас враћа у време својих дедова са мајчине и очеве стране, подсећајући нас на то да су и они прошли кроз ратне године и да су наставили часно да живе непромењени. Зашто се данас рат користи као изговор за сва друштвена и морална посрнућа, знамо ли?

Па, ипак, „није све пропало / кад пропало све је“ (Рајко Петров Ного). Има још часних изузетака и треба их овековечити. Снежана Миладиновић Лекан пише о томе у првом делу ове концептуално структуриране књиге, где се кроз породичну историју показује шта је вредно и трајно а шта пролазно, и где се апострофира смисао стваралаштва, ослушкивања властитог

биће и интуитивног трагања за расветљавањем прошлости, садашњости и проницљивим увидима у будуће. Као врло образована и сензибилна личност, велики читач и посматрач живота ауторка је вербализовала своју снажну духовност, своје врло сложено биће које се уздиже до врхунских сфера духа које су јој назначили велики ствараоци. Но, види се да запада и у стања дубоке сумње и тамне непрозирне меандре танане душе који одзвањају *матерњом мелодијом* те је понудила жанровски врло различите форме које су у дубокој семантичкој и идејној сагласности. Такође, и у духу хришћанства које појму небо даје врло животни смисао, наду и исходиште у вечној обнови кроз васкрснуће. Али, и кроз ауторски уметнички досег, о чему је у више наврата бираним речима писао велики књижевни ауторитет покојни проф. Драшко Ређеп.

Први део књиге, *Преци, прошла будућност, треће небо*, писан је у проноесејистичком маниру, и њиме се осветљава и прошлост и садашњост, маркирају врлине људи старог кова а онда се контрастирањем слика савремено доба у једном колективу на чијем челу је Господин Човек који се здужно бори за добро свих. Промена друштвених околности, оголиће лица многих од њих и испливаће завист, похлепа, грамзивост. Све оно што је сада доминантно у јавној сфери.

Данас у овим временима нема баш тако много људи за које бисмо могли написати као њихово главно својство, Човек са великим ч. Ауторка посматра развој каријере једне личности која уноси елан, несебичност, велико поштовање према сарадницима. Али, без обзира на то што је у питању вољени човек, о коме пише јер сведочи, ту нема пристрасности, идеализације, јер за оно што слика, стварни догађаји, постоје људи који све то могу потврдити или оповргнути. Избор ове теме за причу о овом времену израз је намере да се покаже како се људи мењају, што је доминантно својство овог доба и добро изабран угао посматрања и литерарне обраде. А ми сви данас видимо како су се људи непоправљиво променили на горе. У том смислу као контрапункт даје се слика из другог времена из живота својих ближњих, нарочито представање и једног и другог деде и са мајчине и очеве стране, који су преживели логораша из Другог светског рата и откривање како су до краја остали часни људи те створили потомке упутивши на прави пут своју децу, па и унуке. Имамо срећом још увек сви по неки добар пример људи који се нису предали, који нису изгубили свест о томе да, пре свега, треба бити човек. А таква искуства су потребна, па је у том смислу драгоцено овакво породично сведочење. Али, сведочење вишег реда које произилази из целине књиге која у прошлом и будућем види путоказе из садашње пометње и безизлаза.

Напомињемо да то, наравно, није само лична прича јер би у том случају ауторка написала љубавни роман о свом односу према супругу или о њиховом заједничком доживљају живота и љубави, него је ово са социолошког становишта, врло користан приступ, лични увид у то да околности кваре људе али и потврда да прави не подлежу тој промени.

За нас као читаоце важно је само да се донесе убедљива, истинита, аутентична прича о савременом човеку који је постао непоуздан, обездуховљен и обездушен. Да се да пластичан пример како се у савременом добу људи постављају и како их негативне друштвене околности брзо обезличи. Како забораве оно иницијално добро због којег су се око неке идеје окупили или нужност да буду једни другима подршка. И онда када се десе неке неповољне спољашње прилике, а ми сви сада живимо управо такве драматичне околности, промену система и прихватање неолибералног концепта, које се из часа у час мењају и нико више не може предвидети шта ће нас следеће снаћи, све се за трен ока доведе у питање. И ако не сачувамо ту неку исконску моралну суштину нико овде више неће знати ни шта смо били ни шта смо, шта треба да будемо.

У првом делу књиге реч је заправо о причи о идентитету и губљењу идентитета под притиском нових захтева времена. А Снежана Миладиновић Лекан нас овом књигом подсећа, нарочито, на то шта не смемо да будемо, јер тако ћемо свакако боље проћи у свим тим непредвидивим временима која нас очигледно чекају јер по свему судећи ово није најгоре. Нови „врли“ свет не бира средства за успостављање својих све нехуманијих правила.

Има један мали детаљ у књизи где ауторка говори о сестри, односу према сестри и на тај начин тумачи и сопствени идентитет и указује на ту допуну сопствене природе позивајући се на то и да један део њеног бића припада и мајчиној смиреној природи а други, онако мало виолентнијој очевој, а да је сестра нешто што је, како би она, рекла комплементарно њеном лику, супротност. То јест да су оне две супротности које се стапају у једну целину јер заправо цела књига је у знаку дуалитета: вечно и пролазно, дух и материја, бесмртно и смртно и тако даље. Али, реч је и о целини коју оличава породица, односно род, нација којој припадамо.

Треба истаћи да *Преци, прошла будућност, треће небо* су заправо једна дубоко промишљена и крипто врло строго структурирана књига у којој су делови саображени укупним идејним ауторским циљевима. Ту је и све оно што је ауторка током сопственог живота, односно прошле будућности, како ми декодирамо ову синтагму, накупила у свом уму и духу и да све те плодове носи као благослов који прелива у стихове, те кад се буде завршила телесна одисеја, тај део духа наставља свој живот. То је вера у нову ди-

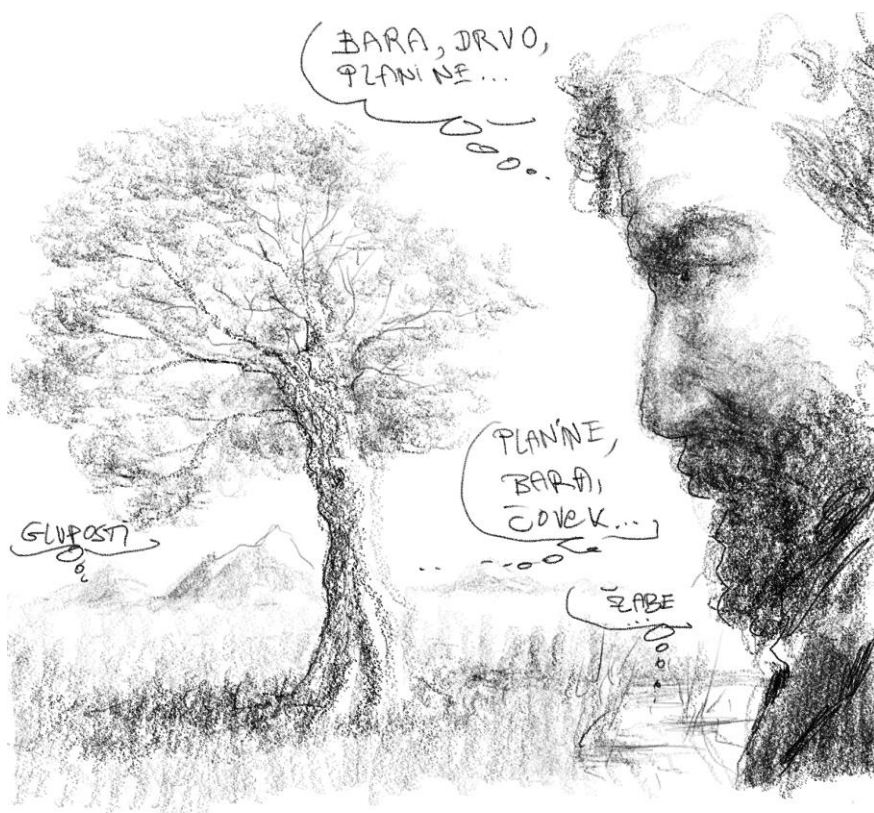
мензију постојања која осветљава помисао на краткотрајност овоземаљског живота и уместо туге буди радост, те тако схватамо да је ово књига велике наде, књига оптимизма, упркос свему. Књига која враћа веру у људски смисао. Духовна обасјања која је поетеса проживљавала, изнители су духовну поезију пуну озарења, усхићења могућношћу творења и боравка у вишим сферама духа. А ту у тим високим донетима духа, ауторка залази у велику мисао Петра II Петровића Његоша и његову *Лучу микроkozма* која се колажним поступком уграђује у властито поетско ткиво. И, ту где је Његош, и да није данашње његове тако болне актуелности, ту је и Косово које и у њеној књизи има посебно место. Подсетимо на речи др Владимира Димитријевића: О Косовском завету данас и овде – у предбожићним разматрањима:

Косово и Метохија су, заиста, уз Јерусалим и Свету Гору, стожери постојања православног света. Покојни др Марко С. Марковић је да србски косовски месијанизам има идеју Распећа и Васкрсења као кључну; по узору на Христа, и Срби бивају распети и васкрсавају: „А изнад света – и то је оно најважније – у њему се налази идеја приопштавања Христовој жртви путем евхаристије, што није обрађено у руском месијанизму. Самим тим, очевидно је да се смисао Косова није испразнио појавом српског националног Месије – Карађорђа. Боље рећи, Карађорђе не може бити последњи домет Косова, јер је косовска жртва нераздвојна од Евхаристије. Косово ће достићи овај пуни смисао тек приликом Другог доласка Исуса Христа и свеопштег васкрсења човечанства. А дотле, Косово је вечни позив на нова прегнућа, као чудесан догађај, образац, утеха, подстрек на буђење и обнову свих народа света по примеру српског васкрсења.“ У том духу поетеса, у последњој песми у књизи, с тугом тумачи све оно што се с Косовом збива и наглашава његов немерљиви значај за нас данашње и будуће. Наш дуг према њему.

Изабрани вредносни еталон као нешто из чега даље произилази њен поглед на живот, на људе, на време, је и њен избор да упркос таквом времену буде оно што јесте и што жели да буде. Заљубљена у живот, креативност, срећна што је човек који има право да бира пут, она се овде оглашава оним исконским гласом као што се и птица која нема могућност говора, али има свест о сопственој улози у природи, има глас и то је једино што она може да да животу. И она се тако оглашава и потврђује своје бивствовање у неколиким стихованим целинама чисте духовне лирике, свој идентитет, своје послање. Веру и сумњу у лични смисао, у истину речи која има своју снагу, моћ и ћуди, нужност да је прилагоди својим немирима и усхићењима. Способношћу да се испева химна Творцу, благодарност за све радости, нарочито, родитељске и стваралачке.

Верујемо да је Снежана Миладиновић Лекан са исто толико осећаја кликнула, ослободила унутрашње енергије, притајени креативни потенцијал и рекла: Е, па ја хоћу да будем оно што јесам!

И дајемо јој за право, зар није најприродније бити оно што јеси, бити слободан да испољиш своју емоцију, да је проживиш и посведочиш на свој особени начин. Моћи оваплотити ритам свог даха, мисаоност која те повезује са космосом, битним људима, самом идејом стварања и уздицања над тривијаним животним приликама. Овековечити своје „треће небо“ у врцавим стиховима брзог бујног ритма којима се покрећу најбитнија питања савременог забринутог субјекта верног свом искону и вери у стапање са космичким силама које напајају душу поједница. И остају да трају као највреднији део ауторкиног бића.

Данко Стојнић: „Запажања“ (2020)

Дајана Лазаревић

БЕЛОРУСКЕ НАРОДНЕ БАЈКЕ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

(*Златна птица : белоруске народне бајке / приредио и предговор
написао Иван А. Чарота ; превела с белоруског Дајана Лазаревић,
Глушци: Удружење поетских стваралаца, 2020*)

За бајке никада нисмо превише млади или превише стари. Исто тако, бајке не застаревају, иако потичу из давнина, а свако од нас је бар једном пожелео да буде главни јунак/иња бајке, да победи све непријатеље и „живи срећно до краја живота“ у здрављу и изобиљу. Деца која воле животиње или су нарочито везана за једног љубимца, везују се за бајке чији су главни јунаци управо животиње, емотивно преживљавајући њихове боли и препреке као људске и своје сопствене. Кад год се вратимо читању бајки, бивамо изнова увучени у тај свет, иако на саму фабулу и ликове гледамо другачије, пре свега – зрелије.

Од ризнице белоруских народних бајки, која је заиста широка, разноврсна и богата, до сада је преведено свега шеснаест бајки и то не са изворног белоруског језика, већ је на српски превођено са руског превода. Збирка тих превода штампана је у два издања 1957. и 1988. године у већем броју примерака, те се и данас може пронаћи у неким књижарама и бројним антикварницама. Нова збирка бајки „Златна птица – белоруске народне бајке“ далеко је свеобухватнија од претходне – садржи 52 различите бајке, чији је текст превођен са белоруског језика (по први пут!) и чији садржај није скраћиван, нити дотериван, улепшаван, већ дат на увид онакав какав јесте у оригиналу. Тако постављен текст, осим што је веродостојан и прихватљив читалачкој публици свих узраста, има и велики значај са научне стране – будући да добро представља белоруско бајковно пространство.

Збирка „Златна птица“ изашла је у издању Удружења поетских стваралаца уредника Анђелка Заблаћанског средином текуће 2020. године. Збирку је саставио и предговор за њу написао проф. др Иван Чарота, познати слависта и србиста из Минска, аутор 143 књиге и брошуре и 637 научних чланака, носилац највиших награда и одликовања у области културе у Белорусији, Руској Федерацији и Србији. Бајке је са белоруског превела мср Дајана Лазаревић.

У свом предговору И. Чарота наводи следеће: „Када треба дефинисати карактеристике белоруских бајки у поређењу са српским, није могуће обићи следећу полазну тачку: у систему жанрова српске народне словесности најважније место заузима јуначки епос, и бајке се, неизбежно, налазе у некој зависности од њега; а Белоруси немају јуначки епос, зато су и у бајкама мање присутни мотиви свеопште битке, борбе са страним завојевачем. Белоруске бајке не фиксирају тако често етничке разлике и, у складу са тим, не изражавају тако самоидентификацију. Зато њихов садржај очигледно чешће бива усресређен на социјално-класне противречности. Сличности се називају у спектру најразноврснијих односа међу људима, укључујући породичне. Истина, Белоруси не познају такав савез, као што је побратимство, и мање него Срби придају значаја сестринској љубави.“

Верујем да ће одређени број српских читалаца белоруских бајки покушавати да пронађе сличности у мотивима између белоруских и српских бајки, а ја ћу се усудити да представим неколико занимљивих момената за те читаоце: од три очева сина, увек трећи постане херој, иако ниподаштан ван („Златна птица“, „Очев дар“), кћерка и пасторка су, обавезно, супротстављене једна другој („Златно дрво јабуково“), два брата, од којих је један савршено срећан, а други несрећан (код Срба „Усуд“, код Белоруса „Срећа“), минијатуран, али невероватно способан син (код Срба „Биберче“, код Белоруса „Синчић дланчић“ „Мал-малиша“ и „Котрљаграшак“), мотив надмудривања са ђаволом (код Срба „Ђаволов шегрт, код Белоруса „Пасторка и ђаво“), мотив класних противречности (код Срба – борба са кадијама, код Белоруса – са пановима, тј. спахијама), мотив паметне девојке (код Срба „Девојка цара надмудрила“, код Белоруса „Паметна кћи“), а ту су и вештице-злотворке, змајеви, племените животиње-помагачи, чаробни предмети итд.

У предговору, такође, састављач недвосмислено открива, да није желео да акцентује разлике између белоруских и српских бајки, већ њихове сличности. А препознавањем управо тих сличности, читалац ће схватити белоруске бајке блиским и привлачним својој души и схватањима. Било да намерава да читате деци одређене бајке пред спавање, да сами уживате у белоруском бајковитом свету или да истражујете – збирка „Златна птица“ вас неће оставити равнодушним.

Милица Јефтимјевић Лилић

У СФЕРИ ПОРОДИЧНЕ ЉУБАВИ И БЛИСТАВИХ МОМЕНАТА

(Роберта Јоланда Поситано, *Кристална сфера*, Ново Милошево:
Банатски културни центар, 2020)

Италијанска песникиња Роберта Јоланда Поситано креира свој лирски универзум на фрагментима свакодневних животних призора и ситуација. Пољски песник Адам Загајевски за поезију каже, да је то оно што надраста практичну егзистенцију, додали бисмо, оно што је као ореол краси и чини вредном. Оно духовно што је оплемењује а што проналазимо у поезији ове италијанске поетесе, која се до сада потврдила и у најконцизнијој песничкој форми, хаику. И у збирци *Кристална сфера* има таквих песама које су упечатљив тренутак осликан речима, призор који је окружује или одблесак унутрашњег света у који понире и где проналази своју звезду. Овде препознајемо оно оваплоћење љубави према ближњима, онај младалачки занос који ју је водио ка себи и упркос томе што је отпловила у воде сасвим друге, и врло захтевне професије каква је адвокатура, она се одазива стваралачком пориву и пише поезију којом исказује и заокружује своје сензибилно, нежно и динамично биће. Но, ту је и поглед на невесели свет пун страдања и пропадања правих вредности, сиромаштва великог броја људи који лутају у потрази за послом, опстанком, (*Мигранти*, *Рибари*) новом земљом јер је она у којој су били уништена, који је дотиче и од којег се она брани понирањима у минуло или унапређивањем сопственог бића, креативношћу у којем поврћује самопоштовање убеђена да тиме побољшава и свет око себе. Улажући у себе, духовно се преображавајући она формира нови портрет сопства, свесна да смо највећи ствараоци онда кад од себе измамимо највише, кад својим динамизмом поправимо живот око нас. А поглед на свеукупну људску патњу растужује је и призива слику Девнице Марије која својим осмехом може ублажити море људског бола (*Марији*).

У надахнутом предговору који је за италијанско издање написала знаменита италијанска песникиња Ана Сантоликвидо, потанко је анализирано стваралаштво ове поетесе, њен живот и донети њеног мишљења и певања. Истичући активизам и свестарност Роберте Поситано, она подсећа да је реч о врло самосвесној жени која има више улога, али која не одустаје од

свог личног креативног потенцијала, од потребе да се искаже и посредством поезије, да у њој подсети на исконске вредности дома и топлине коју он нуди. Да истакне радост стварања, могућност да проговори сопственим гласом, да успутне и пролазне секвенце живота пренесе у песму и учини их трајним; да евоцира најбитније моменте свог одрастања и припадања родитељском дому; да искаже захвалност родитељима на љубави која ју је обогатила. Поезија јој даје и прилику да се замисли над променама сопственог бића које се трансформише, да сопсветни пут види у звезданом сјају, да залутали зрачак сунца прими као највећи дар природе и да то у њој изазове сензацију равну додиру живог биће које је воли.

Наслов *Кристална сфера* је метафоричан сажетак целе књиге, то је експлиците исказано песникињино осећање да посредством поезије живи у кристалној, просветљујућој сфери јер бира светле моменте које обесмрћује стихом. У песми *Кристална кугла*, она у реминисценцијама сагледава своје младе године у којима је била неискусна, уплашена пред животом и садашње у којима суверено ступа пред све изазове. Она признаје да је постала неко нов, другачији, храбрији и свој, те да никада у то време не би могла замислити себе данашњу, тако самосвесну и неустрашиву. То изграђивање себе посведочује поезијом, али и оном позитивном енергијом из родитељског дома која ју је снажила и коју она трансформише у речи. То успињање степеништем на којем је било и светла и мрака, што је метафора за животни пут пун искушења, падова, стрепњи и просветљења. Слика је, уз идејност и ритам, иначе доминантно изражајно средство у њеној збирци.

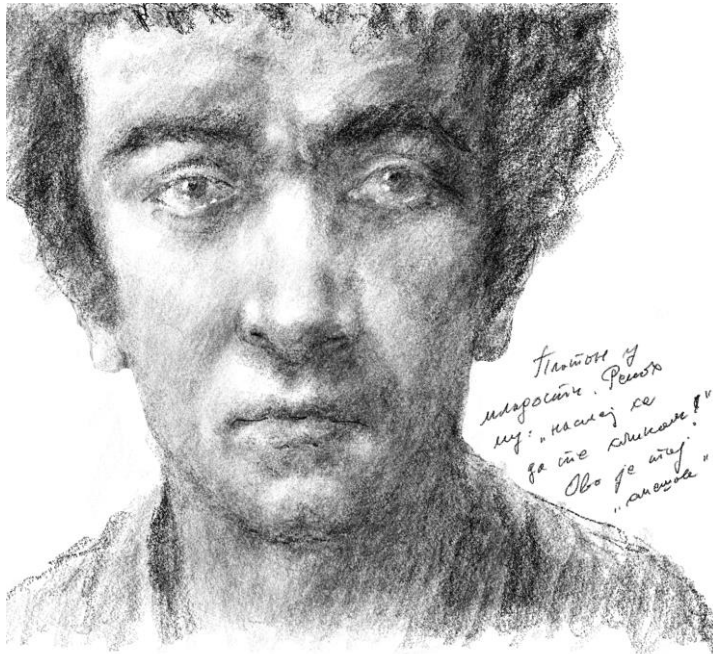
Слично виђење степеништа као вишезначне метафоре, налазимо и код значајне и у свету признате српске песникиње, академика Јованке Стојчиновић Николић, у књизи *Тринаести степен* где је опесмила сличну филозофску мисао у успону и падовима током живота, о просветљењима која долазе из искуства и опасности с којима смо повремено суочени, о дому као средишту бића, смислу породичне љубави којом су обухваћени сви, отац, мајка, сестра, њен син, све оно што је срастало са њом и чинило је испуњеном. Код обе песникње пева се о светлости као трајном водичу духа који стреми усавршавању, лепоти, изражајности, потреби да се продуховљени преточимо у поезију, дело. Да засветлимо изван и изнад времена. Да део нас остане трајно да светли и кад долазећа и нимало пријатна будућност коју најављује опасан примат технологије над духом и душом, прекомерно наоружавање, претње новим ратовима, генетским инжењерингом, стигне.

То свесно преображавање властитог бића кроз стваралаштво поетеса исказује метафорично јер из практичне сфере у којој обликује нити и ства-

ра наменске ствари , прелази у сферу свог бића које се вољним напором такође мења, преобликује и формира нову целину, преведећи тако своју егзистенцију у трансценденцију:

Ја творитељка
Преображавам своју нит.

Сликајући у ретроспективи свој животни пут, као путовање на звезди (*Мој пут*) Роберта Поситано, потенцира свој избор и пута и његовог осмишљавања, избора борбе и победе над малодушношћу савременог доба које генерално запада у дефанзиву пред пошастима које насрћу на савременог човека, гушећи у њему радост постојања, емпатију ка другима и изворну чистоту која још увек пулсира у људском бићу. Стварајући кратке и заокружене песничке целине, минијатуре или песничке скице, она у ритму написаног такође оставља траг о ужурбаном времену у којем живи, али и о својој врцавој мисли, позитивној енергији која избија из речног, о љубави према животу уопште, о срећи стварања нових облика по мери свог ведрога медитеранског духа и топле душе. Пред читаоцима је књига суптилног духа и окрепљујуће свежине која долази са југа Италије.

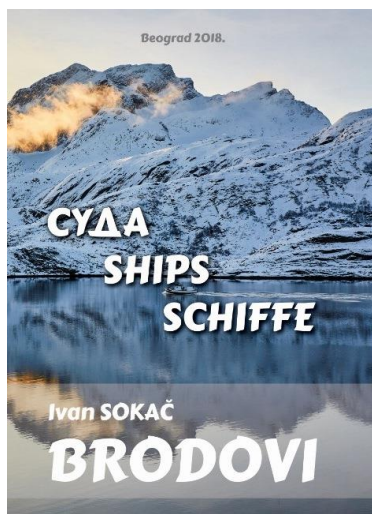

Данко Стојнић: „Смешак“ (2020)

Чедомир Љубичић

ИСПИЈАЊЕ НЕБА

(Иван Сокач, *Бродови*, Београд: Београдска Надбискупија, 2018)

У дугој историји људског рода, у свакој генерацији, у свакој епохи, рађала се особена стваралачка машта. Ако је је особена и аутентична, она се није могла јавити путем имитације старих уметника. Свака стваралачка уметност мора бити слободна и то неограничено, јер је то једина формула за справљање богоугодног пића званог самосвојност, пића које се пије наискап.

Од мноштва генијалних и луцидних ставова о машти, неприкосновено се издваја оно што је о њој написао Шарл Бодлер: *Термином машта нећу да изразим само ону тако злоупотребљавану идеју коју садржи ова реч а означава просто фантазију, већ стваралачку машту, која представља много вишу функцију. Она, уколико је човек начињен по лику божјем, из далека одржава везу са оном узвишеном силом којом стваралац замишља, ствара и одржава свој свет.* Према Бодлеру, *права естетика се састоји и у овоме: Цео видљиви свет је само складиште слика и знакова којима ће машта дати одговарајуће место и вредности: то је нека врста хране коју машта мора да ствара и преобрази. Све способности људске душе морају бити подређене машти, која их све одједном присваја.*

Најновија књига Ивана Сокача доноси под сводове модерне поезије један нови облик смиреног погледа у бескрај. И, рећи ће неки, шта је ту ново? Заиста, има толико смираних погледа оснажених стихованим укоричењем али готово нигде као код Сокача не постоји логика смиреног погледа и управо га та премиса издваја од осталих песника *стишане нарације*.

Најновија песничко-прозна књига Ивана Сокача, *Бродови*, почива на три појмовно-поетичка стуба: Глас – Ишчекивање – Путовање. У анализи Сокачевог дела никако се не смеју занемарити често присутне али невидљиве и неисказане слике птице, каткад наткриљене над песниковом зебњом, а почесто дата само у обрисима да би што неприметније омогућила

ствараоцу лакше испијање неба. Сокач се клони гужве, бежи у нешто што није самоћа али није ни далеко од тога, да би стварао, конструисао, реконструисао, осмислио и овладао и у само таквим самотним забранима могу се написати овакве књиге у дослуху са великим Мирославом Крлежом који каже: *У гомили смрди, али је топло.*

На дебелом мору никако не може бити топло. Бију ветрови са свих страна. Сциле и харидбе вребају са сваком предстојећим наутичком миљом. Зато Сокачеви *Бродови* испловљавају споро, али возе брзо, без колебања, без страха од потонућа, а још мање у замакнућа у заливе којих нема на мапама сигурне мисли и свежег исказа.

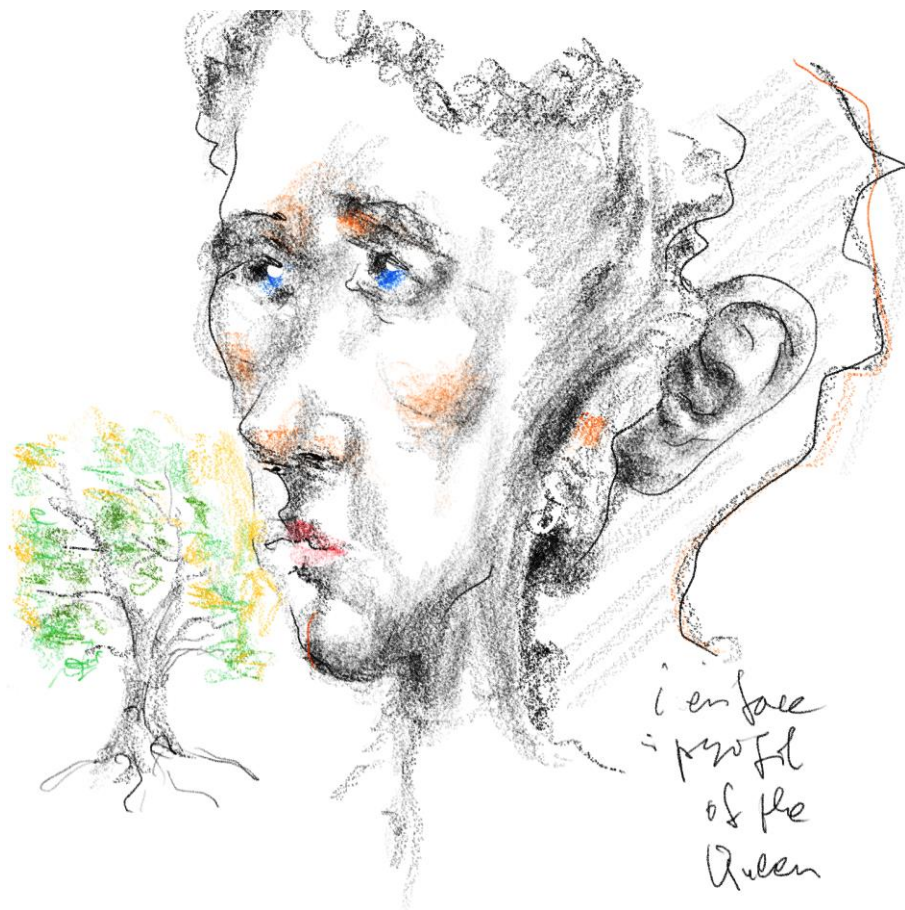
Између три поменута појавно -поетичка стуба влада складан интерколумнијум, што читаву колонаду, нарочито, из птичијег ракурса, уоквирује крајњим исходиштем књиге Ивана Сокача *Бродови*, а то ја да његово дело нема уске одразе у сенци јер одражаји који прате обресе недостојни су величанствености коју крунише небеско послање поезије која дира, оставља утисак, не препознаје равнодушје, и погађа у нерве, за које би рекли, да су вечно успавани или да чак и не постоје. Е, па, драги читаоци, жестоко сте се преварили. Дугогодишње стваралаштво Ивана Сокача може се спаковати у уникатан сандук у којем се похрањује богатство сваке врсте.

У врло допадљивој и оригиналној прозној целини унутар књиге *Бродови*, Иван Сокач указује на три носећа зида сопствене прозне мисије: инвенцију, поентуру и колорит.

Инвенција је, код Сокача, уметност компоновања приповедачког изражаја, више фокусирана на садржину него на форму визије. Сокач веома добро зна да је у наративној творевини изражавање осећања ништа друго до матрица коју на виши ниво, а много ређе пиједестал, може подићи само посматрачева машта и уметничково маштарство.

Поетика Ивана Сокача у многоме зависи од декомпозиције песничке устаљености, а почесто и монотоније присутне у многим делима. Евидентно, Иван Сокач је аутор који живи своје импулсе на тако интензиван начин да му ни проза ни поезија не остају дужне; милостиви су према њему, дарује му плодове које другима или не дају или им послужују у мизерно малим количинама и, напоследку, та узвишена уметност над уметностима, звана поезија мисли на Ивана Сокача читава двадесет четири сата, из дана у дан. Нема много поета који се могу похвалити таквом привилегијом.

ИЗ НОВИХ КЊИГА

Данко Стојнић: „Краљица“ (2020)

Namir Radojković

ZAPAD – ISTOK

(„Alma“, Beograd, 2020)

Sneg nije prestajao da veje. Krupne pahulje su zasipale krovove, prodavnice, drveće i kuće. Na ulicama se malo ko zadržavao. Povremeno bi se pojavio neki pas ili mačka lotalica. Visina snežnog pokrivača dostigla je petnaest santimetara. Vetar je snažno duvao i činio ledeni dan još manje podnošljivim. Te subote su stanove napuštali samo oni koji su morali. Mali broj ljudi koji je izašao napolje, bio je poguren ispod zimskih jakni, kapi, rukavica i ostale mnogobrojne zimske garderobe. Sergej se dugo dvoumio da li da napusti topli dom. Na kraju je ipak odlučio da prošetati.

Prolazio je pored svog omiljenog bara, „Turneja sreće“, u centru Berlina. On se nalazio blizu granice između istočnog i zapadnog Berlina. Premda glavni grad Nemačke nije bio više podeljen, još uvek se osećala nevidljiva granica. Ona koja se nije mogla videti golim okom, ali koja je ostala upisana duboko u podsvesti ljudi. Berlinski zid je srušen 1989. godine. Njegov pad je označio kraj Istočnog bloka. To je trebao da bude početak nove ere. Vremena posle „hladnog rata“ i prekida suparništva između NATO i Varšavskog pakta. Okončanje sukoba, koji je pretio da eskalira u nuklearni rat sa pogubnim posledicama, ne samo za zaraćene strane, već i za celo čovečanstvo. Svi su se nadali novom, boljem početku. Trebao je da bude obeležen mirom u svetu. Početak devedesetih godina obeležio je dijalog dojučerašnjih velikih neprijatelja.

Džin sa Istoka – Sovjetski Savez, polako ali sigurno je gubio svoju snagu ali i teritoriju, koja se u kratkom vremenu rasparčala i smanjila. Rusija je postala ekonomski i finansijski zavisna od Zapada, koji se nije previše trudio da pomogne dojučerašnjem neprijatelju.

Ne, ljubavi u svetskoj politici nikada nije bilo. Ona je bila nestvarna, kao i većina utopija. One su na prvi pogled lepo zvučale, ali u praksi nikada nisu bile ostvarive. Postojali su samo čisti interesi. Profit ili proširenje uticaja na zemlje, odnosno regione. Nije bilo razumevanja i altruizma prema drugoj strani.

Put mira i prosperiteta nikada nije odgovarao onoj političkoj manjini kojoj je profit bio duševna hrana, a kojoj su pokretačka snaga bili ratovi i pustošenja drugih zemalja. Ona nije znala za milost, a nedužne žrtve posmatrala je kao opalo lišće, u kojem se pored žute nazirala i jarka crvena boja. Njima su bili po-

trebni stvarni ili imaginarni neprijatelji, koji su bili opravdanje za surove vojne akcije i upotrebu širokog arsenala oružja.

Malobrojni vukovi pronalazili su bez problema ovce za klanje. Problem je bio u tome što nikada nisu uspevali da zadovolje svoje potrebe. Jednostavno, njihov apetit je bio nezajajljiv.

Isto je bilo sa Sergejem. Bio je gladan. Približavao se brzim koracima Aleksandar Placu. Ulice su se belele i bile gotovo puste. Samo je nekoliko odvažnih ljudi, žurnim korakom, prolazilo preko glavnog trga. Belina je delovala umirujuće na Sergeja. Uživao je u miru i tišini zimskog dana. Barem na kratko. Pre nego što uđe u lokal, koji je bio sve drugo, nego mirna luka. Otresao je braon kožne čizme ispred ulaza. Zatim je polako otvorio vrata. Odmah po ulasku u klub „Turneja sreće“, osetio je zadimljeni vazduh. Neki od gostiju su intenzivno pušili u delu za nepušače. To mu je najviše smetalo u ovom lokalu. Poželeo je da na kratko izađe i udahne još malo svežeg ledenog vazduha.

Živa muzika je bila zaštitni znak „Turneje sreće“. Od srede do subote su nastupali bendovi uživo. Nedeljom su ponekad šansu dobijali mladi neafirmisani muzičari. Kao što je i pretpostavljao, lokal je bio pun. Subotom je bilo teško doći do slobodnog mesta. Svi stolovi su bili zauzeti, a bilo je dosta ljudi koji su stajali. Trebalo mu je nekoliko minuta da se probije do bara. Kada je konačno stigao, bio je brzo uslužen. Barmeni retko zaboravljaju lica i pića koja gosti konzumiraju. Bio im je stalna mušterija. Pivo i votka su stajali na pultu. Nazdravio je sa barmenom i počeo da pije. Zaista je uživao u svojoj neobičnoj kombinaciji pića. Gustirao je svaki gutljaj, koji je natenane ispijao. Mnogi su se čudili zašto pije pivo sa „vodom“. Već je navikao na zainteresovane poglede turista i domaćih gostiju lokala. Kada bi se neki odvažili i postavili mu pitanje zašto meša ova dva pića, ostali bi zatečeni odgovorom da pije zapravo pivo sa votkom a ne vodom. Nikada neće zaboraviti komentar jedne pijane australijske tinejdžerke, koja je prokomentarisala da je na njegovom mestu, da nikada ne bi mešala pivo sa vodom – u kojoj malu i veliku nuždu čine ribe. Kada joj je objasnio da upravo zbog toga pije votku, kako bi uspeo da dezinfikuje grlo od „zagađene vode“, devojka je najpre prsnula u smeh, a potom blago pocrvenela, shvativši da je napravila grešku.

Ljudi su bili dobro raspoloženi. Pevali su i igrali. Konzumirali su dosta alkohola. Ispio je drugu rundu pića i poručio treću. Pošto je ispio piće, rešio je da se na kratko prošeta kroz masu.

Bar je bio svet u malom, pošto se mogao čuti španski, italijanski, engleski, francuski, ruski i, naravno, nemački jezik. Mlađe, ali i one starije generacije, uživale su u muzici i plesu. Atmosfera je bila dobra, a ljudi su opušteno uživali u vikendu.

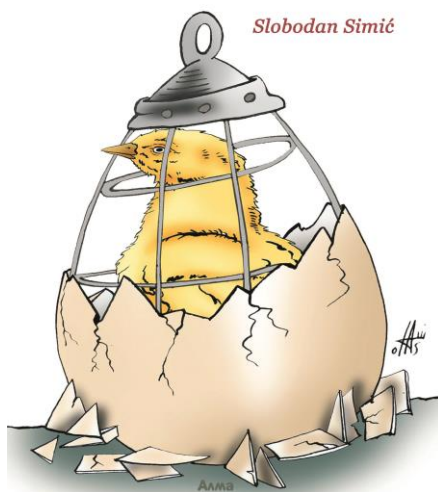
Slobodan Simić

DOLAZAK ISTINE

(„Alma“, Beograd, 2019)

SRPSKI SAN

DOLAZAK ISTINE

Divna vam je ova vaša Srbija, maj frend. Niste ni svesni koliko. Ja sam prezadovoljan.

Dobro si primetio da sam stranac. Ja sam Amerikanac, maj frend. Tuson, Arizona. To je jedno malo mesto u Americi, gde sam rođen. I, iskreno rečeno, tamo mi nije baš išlo. Nisam uspeo nikakvu školu da završim, pa sam počeo da radim na benzinskoj pumpi. Ali brzo su me otpustili jer sam zakašnjavao, spavao na poslu i izlazio ranije. Kod nas su potrebne preporuke za svaki dobar posao, a meni niko nije hteo da ih napiše. Morao sam da radim najteže i najgore plaćene poslove, a čak i sa njih su me stalno otpuštali zbog mojih nepopularnih navika. Pokušao sam da uzmem kredit i započnem neki svoj

biznis, ali nijedna banka nije htela da odobri kredit nekome kao što sam ja. Koliko god se trudio, meni je čuveni američki san bio potpuno nedostupan.

Onda na nekom gradilištu upoznam jednog vašeg zemljaka. On mi je puno pričao o Srbiji i ja sam nekako osetio da je to zemlja za mene. Pozajmio sam pare od roditelja i tako sam došao kod vas. Za početak sam odlučio da nadoknam propušteno obrazovanje. Za jednu skromnu sumu kupio sam diplomu osnovne i srednje škole, dva fakulteta i master, a doktorat sam dobio gratis kao dobra mušterija. Odmah sam se zaposlio kao profesor Univerziteta, jer kod vas svi doktori nauka automatski postaju profesori Univerziteta. U međuvremenu sam upoznao vrlo zgodnu ženu sa kojom sam se venčao, jer kod vas žene obožavaju strance, naročito ako su još i doktori nauka. Žena je već imala dete iz prethodnog braka, i tako sam odmah stekao svoju porodicu. Po savetu mog kolege sa gradilišta tada sam se učlanio u vladajuću stranku, gde su me lepo pri-

mili i svi su bili oduševljeni što sam Amerikanac i doktor nauka. Uskoro su me moji novi stranački drugovi predstavili svom predsedniku, a vašem Premijeru. Srpski premijer je poznat po tome što obožava strane eksperte, naročito ako su još i doktori nauka, tako da mi je odmah ponudio mesto u svom kabinetu.

I tako sam postao ministar u vašoj Vladi. Moram priznati da je to dobar posao. Istina plata nije velika, ali je zato zarada odlična.

I kažem ti, maj frend, ovo je divna zemlja. Ispunio sam sve svoje snove. I veruj meni, ekspertu, srpski san je mnogo bolji od američkog.

DŽIPIES

Znaš li ti, burazeru, šta je džipies... nemaš pojma, naravno... e pa, evo da ti pokažem... to ti je ta skalamerija... vidiš kolišna je... stane u mali džep... a opet može tačno da locira gde se nalazim... u svakom momentu... stvarno ne znam koliko košta... ali sigurno nije jeftina... srećom da nismo morali sami da ga kupujemo... dao nam novi gazda... nose svi u firmi... mora da se nosi, nema zezanja... ko ga izvadi, može da popije momentalan otkaz... tako je bar rekao... a ja se sa tim ne bih zezao... eto šta nas je snašlo, burazeru... pa svi se, eto, pitamo zašto... navodno zbog kusura... ako je verovati Cici iz računovodstva... kad se prodavala naša firma... otišla na doboš... cena bila samo jedan evro, možeš misliti... i došao da kupi taj novi gazda... kaže Cica da je imao pet evra... nije imao sitno... a ovi naši nisu imali da mu vrate kusur... i onda reše problem... za pet evra daju mu i firmu i radnike... tako bar priča Cica, ako se ne šali... ja ne verujem baš u tu priču... samo znam da moram da nosim ovu skalameriju... da gazda uvek zna gde se nalazim... šta da ti kažem, burazere, napredovala tehnika... nego ja sad moram da krenem... zabranjeno nam je da razgovaramo duže od pet minuta... ljuti se gazda...

Ivan Srndović

HORIZONT DOGAĐAJA

(„Alma“, Beograd, 2020)

DAN KADA JE ČOVEK UMRO

Stiskao je belog goluba u oprljenim rukama premazanim tankim slojem gareži, tako nehotice ukaljajući nevinost ptice, do tog momenta netaknute grehom. Posmatrao je krilato stvorenje među svojih deset prstiju kao unutar kaveza, i kao da je iskreno prezirao pticu jer on i pored sve svoje nadmoći ne može tako lako i lepršavo da se vine u nebesa snagom sopstvenog tela. Najednom, osmeh nade razli se licem čoveka, poput kružnog talasića na površini vode nakon kolizije sa kamenčićem, te čovek podiže ruke uvis. Golub je uznemiren rotirao glavu u oba pravca, pokušavajući da uvidi poledinu situacije, povremeno odavajući čoveku nerazgovetne glasove. Prsti popustiše stisak a ruke poguraše goluba naviše.

Ptica se otisnu u let, ali nakon desetak prevaljenih metara odustade od nametnutog vazdušnog putešestvija. Strovali se u travu na obali jezera i ostade nem i ukopan u mestu. Trava beše crna, tako da je golub, i dalje poprilično beo, nalikovao markeru na stazi. U sledećem trenutku čovekovo lice beše nanovo okamenjeno, uzavrela krv nosila je prezir do srca, dok je gnev rastao. Spremao se da energično zakorači ka neposlušnom nižem biću, kada pogledom uhvati jedan posve drugačiji i krajnje neočekivan let kroz vazduh.

Iz pravca severo-zapada pristizao je ogroman crni labud, noseći veliki ključ u kljunu. Crna grdosija se pripremala da aterira u travu na obali jezera, dok je čovek jednim okom pratio nevidljivu liniju putanje sletanja, naslućujući

šta će se dogoditi. Ali, osećao je da ništa ne može učiniti po tom pitanju. Već narednog momenta, crni labud je aterirao pravo na belog goluba, zarolajući ga pljosnatim nogama kao testo oklagijom. Tanjušni vrat goluba pukao je poput strune na gitari pod razigranim prstima latino majstora. Od graciozne ptice ostadoše samo rastrzani beličasti tragovi.

Labud se napokon potpuno umiri, tik uz vodu, i dalje čvrsto držeći ključ u kljunu. Čovek pojuri ka njemu, u nameri da se dokopa ključa potencijalnog spasa, grozničavo stežući prste u pesnice tokom trka. Labud se prenu i trže dugački vrat ustranu, te ispusti ključ u mutne vode jezera. Čovek naglo promeni smer kretanja ka vodi, ali samo uspe da uhvati pogledom transformaciju ključa u ribu, koja plavičasto zablista na par trenutaka, pa nestade u dubinama.

Čovek, vremenski i prostorno slomljen, pade na kolena u mulj te zari prste u prljavu kosu. Podiže pogled očajnika ka nebesima, suznih očiju, te od šoka što je usledio oči naprasno presahnuše. Uz negodovanje glave i vrata, ruke se silom odvojiše od kose, te omlitavele tresnuše o tlo, sa busenjem vlasi među prstima. Čovek je nemo gledao i plašio se strahom što ga beše porađala bespomoćnost.

Džinovski vatreni stubovi hrlili su ka oblacima, zaigrani sa pratećim smešama dima, stenja i pepela. A čovek je imao vatrogasnu brigadu od deset vozila i sedamnaest creva pod pritiskom. Desno od njega, otvarale su se duboke pukotine u zemlji, široke i po nekoliko stotina metara. A čovek je držao svetski rekord u skoku udalj od desetak metara. Užareno kamenje veličine fudbalskog igrališta, uz strašne fijuke padalo je sa nebeskog svoda razarajući njegovu vladavinu. A čovek je imao kišobran. Tlo se užasno treslo postajući sve bučnije i besnije, rušeći sve njegove zablude o stvarnosti. A čovek je imao nekakvu skalju, koja u tom trenutku već beše prevaziđena. Tornada i uragani smenjivali su se, kružeći jedni oko drugih, odnoseći sve njegove tvorevine precenjenih ambicija. A čovek je imao vremensku prognozu. Ogroman talas iz okeanskih dubina, visok koliko četiri čovekove najviše građevine, hrlio je ka njegovim uporištima. A čovek je imao malu, smešnu branu.

Legao je na pesak kraj jezera, obavijen opštim haosom, i umro od straha. Kivna majka odlučila je da odbaci sunovraćenog sina. Beše to dan kada je čovek umro.

Аљес Бадак

КРАЈ СВЕТА : ПОЕЗИЈА О ЧУДЕСНИМ ЖИВОТНИМ ПУТОВАЊИМА И ПОТРАГАМА

(„Удружење поетских стваралаца“, Глушци, 2020, превела
с белоруског: Дајана Лазаревић)

ГЛАС

У сећање на Владимира Муљавина

Глад
На сцени естрадној
Наглас.
Ишли смо на њу и села, и град.
Ишле су Белорусија, Украјина, Русија,
Као да се на сцени појављивао месија.
Звучало је, као проповед, свету разјареном:
„А у пољу је врба искривљена...“
И, слушајући глас, тако су искрено веровали
Једином вером
Европа и Америка.
Време пролази и наш век није дуг.
Пусти на естради да буде увек голотиња,
Излазе девојке скоро сасвим наге, –
И тога ћемо се сећати једном с носталгијом.
Али голо је још све и без тога гласа,
Као без различка жбуних поред пута.
И није реткост већ код куће – него реликвија:
Глас Мулавинског са тањира и лик његов сија.
И диск се заглавио, чудно заиграни,
Понавља сто пута: „Ох, ти ме рани... ти ме рани...“

ТУГА ОПАЛОГ ЛИШЋА

Лишће опало у парку сагорева –
Дим се подиже, топи у простору.
Дословно на небо душа одлеће,
Пуна нејасне жалости и туге у зору.

Ветар ватру догорелу раздувљује –
Дим се саставља и пут ограђује.
И чујем, док у њега тихо газим:
Палог лишћа
Душа у мене
Улази.

Лутаћу по парку као бескућник,
Са музиком ветра и ватром се стопити.
А на души – неразумљив, бескрајни,
Горак укус сећања и лишћа се топи...

СВЕТЛОСТ

Одједном је светла мање од душе, –
Одједном она осећа тамом,
Да зло већ увелико расте,
Кроз моје срце прораста злом.

Сада је и у души простор зла.
Она је опустела – мене напустила.
Бежи, ако се невоље бојиш,
Одавно се она у мени населила.

„Дај светлости!“ – вриштим... Тишина.
„Дај светлости!“ – а улице су неме.
Дај светлости или чак – ватре,
Да ми разреши све моје проблеме.

Љиљана Рим Живковић

FELIX ROMULIANA

(Књижевни клуб „Мала птица“, Београд, 2018)

ГРОМ ТРАВА

Њиштали су коњи
узмицавши
пред коралним зидинама.
Са Ртња брујаху хорне
од одапетих стрела
Богова затечених
код Диониса у лову
после коцкања.
Из земље меке и мирисаве
подиже се Гром трава
опасујући чудесни призор
чију опаку лепоту
прозваху нечучо:
Гамзиград.

СЛОЖЕНИ УПИТНИК

Дрхтим Царе
а цар нисам већ лик људски или душа
наслоњена на векове да их слуша или куша.
Ни сам не знам то што гони
да зароним у дубине очи своје
али дрхтим кад говоре акустичне плоче твоје
преоране и кад дижу мртва мора
из гробница без сахране.
Дрхтим Царе, дрхтим тихо и потресно
док откидам маховину с хладних глава,

ил` лобања као писма,
ко повесмо, ко проклетство
или као тамних звезда предсказања ...
Дрхтим Царе,
над сложеним упитником
да ли бесмо или јесмо ...
Дрхтим, Царе!

ОТВАРАЊЕ РИЗНИЦЕ

/опис фрагмента подног мозаика са приказом Диониса/

Замишљеном предалеко и дубоко
Диониса мис`о стиже
и с Ибриком ко да диже
па испусти сузу плаву
из облака од зенице.
Лице му у сутон оде
и низ образ камен паде
замршен у плетенице,
замишљеном предалеко и дубоко,
на смарагдни пладањ, сјајно поље у котлини,
те настаде Град Купола заривених у тишини,
међу куле у мислима,
из Ризнице винске чаше
Диониса изван бола
подигнуте у здравици
обамрлим Боговима
Око стола.

Љиљана Рим Живковић

ВИНЧА ИСКОНИ

(Књижевни клуб „Мала птица“, Београд, 2018)

ВИНЧА

Витице јој ко литице красе
лице,
Има зора кад се мора зато
стати и казати:
Налик јесте на невесту с два
девера,
Чиме гледа ником неда опстанути
без песама,
Ако ли је насмејана, сунце сија с обе стране
из јамица над уснама.

ВИНЧАНСКИ ЛАВ

Горе ли то гране гори
украј воде Дунав-мора,
или сија моћна вода
испод свода као зора,
ил` је јато риба дигла
сјајним сидром месечина
па се призор пред пчима
заљуљава ко осека и ко плима?!
Време хода Дунав-морем у ширину,
собом старећ пресрећем се с вековима
и претапам у ведрину...
опстојава Дунав-море
сред новембра у низини,
и сад видим,

то не горе гране гори
већ лав хода преко свода
над Дунавом крунисаним
у тишини.

ПОДУНАВСКИ ВЕЛИКАШ

Отиче Дунав широк у снази,
лето га лењо разодева,
стопалом водним тишину гази
и с оба ока,
будан снева кроз сва времена...
Воденом гривом Дунав пева,
над челом снаге прамења зоре,
кроз уста широм отворена
Сунце се баца
у Црно море...
Прасак у зори јеку ствара
Дунав и Море са Сунцем јашу,
откинуту тишину пара
слободна душа преображена
у Златног ата и храм од Злата
У Подновском Великашу.

Ivan Sokač

BRODOVI...

(„Beogradska Nadbiskupija“, Beograd, 2018)

BRODOVI

Kada zaspiš sanjaj brodove.
Oni se uvek vraćaju...
Tako se i moja duša izjutra vrati
kad oplovi „severni morski put“.

Kada zaspiš sanjaj brodove,
jer oni te silnog gneva oslobode.
Njime led razbiju pa ga, ploveći dalje,
nehajno u Marijanskim dubinama ostave,
gde se svetovi tame dotiču...

Kada zaspiš nemoj mariti gde sam.
Ja ti već kafu spremam
da se od puta odmoriš
i pokažeš mi spavaćicu od svile,
što na čaure i kokone još miriše,
i na stare dudove i duhove istočnog sunca.

Kada zaspiš uvek sanjaj brodove.
Oni se vraćaju...
Ako se jednom i ne vrate nemoj brinuti.
Ja ću te čekati na dnu okeana.
Da nimfi sluga budem i fenjer nosim
tamo gde se svetovi tame dotiču...

NOĆ

San svladala noć.
Molitva niz ruku odluta nekamo.
Na prozorima okovi od kapi, dremaju.
Samo mi još oči budne.
Snevaju...

I sene zamiru.
Tame svaki odsjaj prahom ugruvaju.
A oluje treptaj ne dopire.
Jer oči mi još budne.
Čuvaju...

Dahovi šum stvore.
A crnilo ih guta, upija.
Ućutkuju se, sve tiši u znoju...
Samo mi još oči sanjive.
U stroju...

PROŠLOST

Ređanje slika s druge strane zastora,
u polutamnoj sobi,
ništa je no maglovit trag sećanja.
Prošlost još zove, ponekad. Možda često...
Sretnemo se u besmislju obično. Biva setno.
Kažem joj: taj sam što me čuvaš iza davnih dana.
Možda sam malo stariji, iskusniji, lošiji...
Kad' izađeš iz stana, ne zatvaraj prozor.
Moram da znam,
kad' zaleprša na vetru odora što te krije,
da ništa je no dokaz
da me još ima,
i u nevreme vreme dok bije.

Борислав Чејовић

С КЉУЧЕМ БЕЗ КЉУЧА = С КЛЮЧЁМ БЕЗ КЛЮЧА

(Београд : Православна академија наука, уметности, вештина и
иновација Србије Панувис – Свет књиге, 2020)

Нестали траг

Сергеју Јасењину

I

Прекасно
за нови почетак,
прерано
за минуле дане,
ниси дао
зори
никакву шансу
да, у Англетеру
или било где,
још једном сване.
И тако
све неста.
Живот,
раскинувши с опстанком,
оде
у невраћање,
испраћен
угаслим погледом
са измаклог
места.

II

А само
неки пропуштени
тренутак,
неки догађај,
изостао
баш тога трена,
могао је,
судбоносно,
да спречи
да животно пролажење
прерасте
у нестали траг
успомена.

ПУТ У НЕЗНАЋЕ

Владимиру Мајаковском

I

Ко
да заборави
облак
урастао
у процеп
новог свитања
и надјачавајућег мрака?

Све оде
са њим.

Ништа
не остаде
да Изгубљеника
за живот
веже.
Није лако,
само тако,
отићи са бојишта,
али, остати
са њим

„кудикамо је теже“.

II

Побогу,
што ниси
још мало
причекао,
још мало
оклевао?
Бар мало
имао у виду
да, осим безизлаза,
постоји,
још негде,
нада
за коју ниси знао,
поверовао да се,
упркос свему,
у нестајућем видокругу,
нови дан рађа

и да све то
зауставиш

усред, преовладалог,
незнања.

Миљурко Вукадиновић

**ОД САПУНИЦЕ ДО ВОДЕНИЦЕ :
САМОЗВАНИ АФОРИЗМИ ЗА ВАС
ДОПУЊЕНИ И НЕЦЕНЗУРИСАНИ**

(Београд: Dinex, 2020)

✱

Реци ти мени, синак, која је разлика између заједнице и заједнице.

✱

Ајме њима – отвара се аутопут за аутопутем а пута нема!

✱

Од марихуане до барутане и назад!

✱

Мало па мало тресла се влада – родио се миш.
Где да га удомимо.

✱

У овом рату побеђује ко се последњи укопа, Јерусалима ми!

✱

Богу божје, цару цареве, а Миљурку –
бар Карађорђево!

✱

Да смо сви ми Срби на истом месту већ нас не би било!

✱

Кад је овде густо омладина бежи на острво пусто.

✱

Осећам се чопоративно а нисам пао за отаџбину, скроз.

✱

Ја сам, брате, језгро, а, богме, и омотач.

✱

Био сам неутрална сила опозиције а сад сам у центру
немуште коалиције.

✱

Код нас нема ни пропозиција а камоли опозиција!

✱

Кад ја својски сецкам лук – зна се ко плаче!

✱

Кад те рођена жена пусти низ воду – боље да те
мајка више не рађа.

✱

Кад те стечена партија пусти низ воду ти одмах волонтираш
код следеће.

✱

Дао сам интервју у новинама, а нико ме није вуко за језик!

✱

Кад озарен на крилима ко зна чега донесем у кућу своју нову књигу
жена је одмах прочита до пола.
Тешим се – ко би мене издржао до краја!

✱

Кад би и Он завео једногодишњи мандат ја сем Њега, као ни преостали
који нису отпутовали, не видим другог кандидата!

✱

Кад прекуцавам аморизам дркте ми и руке и сваштац друго.

ИЗ РУКОПИСА

Никола Оташ

Маскенбал на Руднику
и другде

Товар са маском слајко
заврља са женом пој маском

Мало даље цкрији знојм се
мушка маска у говорљаку
се псенском маском
пре но се мајовремено баце
где треба и где не треба
а о свему овоме и отоме
о гелу буче маске
претностоуи

Музе пој маскова
и партијујки закљивама

Миљурко Вукадиновић
К С и Б о в е А 2 а т и
Мерти 2020

Мајо Даниловић

САЈАМСКА ПРОМОЦИЈА

ДАМА ИЗ ОБЛАКА

Свакога дана гледа је са прозора на једанестом. Она на осмом – визави.

Простире веш. Ил' завјесу размакне и гледа кроз затворен прозор. Некуд.

И тако, из полутаме, гледа она дуго, дуго. Дјелује замишљено. Чини се и да је лијепа.

Понекад, изненада, навуче завјесу. Готово увијек када опази да је посматра. Њему буде непријатно. Па каже себи да неће никад више.

Баш од свих околних прозора, поглед увијек изабере њен. Највише воли када она изађе на своју малу терасу, у ствари, лођу. Јер, онако, иза затвореног прозора, чини се као заробљена у каквом кавезу.

А доље, на земљи, никада је није срео. Или је можда није препознао.

ПРОЗОРАВАЊЕ

Он би да живи у прозору. Кад већ не може да је прозор сам. Његов прозор би морао код очног. Да набаци диоптрију. Јер, ноћу је кроз њега тама, а дању све мутно. У крајњем случају да га пресвуче каквим шареним витражом.

Мало је њему један прозор. Дуго је томе, како размишља да накачи прозор на плафон. Не би ли угледао Сунце. Шта зна, можда и Бога опази.

И на под би уградио пенцер. Чисто, на земљу да се привикава.

На себи не би стављао *понистру*. Просто, не воли да завирује у себе. А ту су и још неки-којекакви, који би...

Када би имао прозор на себи, ширио би његова крила, да се прозрачи.

Још да измисле стакло у ком не би морао да се огледа, ето његове среће.

Одскора када излази, носи прозор кроз који вири у свијет. *Мора да је мушкатлама промаја!* Упрти и врата, улазна, без отирача. Двапут закључана, непозван да му не уђе.

И тако, шетају свијетом, прозор испред, он у средини а, за њим, логично, врата.

Када се врате кући, двери углави у рагастов, прозор намјести у рам, а он, изује ципеле и себе врати у слику на ноћном сточићу.

Прозор му обожава сунце и ноћу уличну светиљку, онако мусав, сав се горопади.

Дочим, вратима смета када их отворе без куцања. Мрзе звона и оне који их не притварају.

Реп за собом вуку! Још се узјогуне, ако им шкрипе шарке.

А, он – не воли самоћу слике, и што није у боји.

САЈАМСКА ПРОМОЦИЈА

У сајамском кафеу сједи и пије. Баш лоша кафа, скупља од многих књига из оближњих рафа.

Око њега, хиљаде старих и нових наслова, од којих вјероватно неће прочитати ни слова.

Отвара торбу. Обазриво извлачи књигу. Коју је сам написао. За њега света. Као Библија.

Пажљиво преврће њене странице. Напросто, упија их. Негдје на средини, задиви се и форми и садржају прочитаног. Починье читајући казивати стихове, тихо, па полугласно. С уживањем пуши, а текст прати с пијететом и усхићењем. Боље и експресивније него на каквој бини, пред масом окупљених књижевних ауторитета.

Завршава читање. Зар већ је крај? Благо поглади књигу, дискретно јој се наклони и завуче у торбу.

Какво штиво! Писац у доласку. У незауостављивом успону!

Сад комотно може рећи да се његова књига појавила на Сајму књига. Читана и представљена! Књига са мале књижевне сцене. У издању малог књижевног клуба. Уз то – збирка поезије. Љубавне.

Доћи ће опет сутра. У исти кафе. На мало дуже. Предвече. Тако, да ће, за промјену, читати је и представити у вечерњем – ексклузивном термину. Уз мали коктел – наручиће себи Горки лист и минералну воду. Да прослави, да обиљежи. Да књизи *развије малер*.

Када оконча читање, отићи ће. Заборавиће књигу на столу.

Можда је дражесна конобарица ипак не баци у смеће.

Зоран Раонић

ОРВЕЛ У ТАВАНИМА ДОЊИМ

Када је Дагов старији син Оран изненада једнога дана већ поодмаклог 21. вијека, послије дуге и уз радијаторе топле зиме доље у граду, бануо на своје имање звано Ука, у кањону ријеке Аре, прво се тргао за оружје, а кад је схватио да му оно није на дохват руке, докопао је мобилни телефон. Новопечени чичица и пензионер, кога још увијек због нечег називају Максум, сада није могао да се сјети броја на који се позива полиција. Кад је и то некако ријешио, увјерио се да његов телефон није био у домету направа које би га са остатком свијета повезале!

Оран се мало смирио и прибрао тек кад је схватио да кућа није обијена и да ни помоћни објекти нијесу похарани. Али шта је с имањем? Сво је преорано и поравнано, и вјероватно припремљено за прољећну сјетву, али – ко је то урадио? Избјеглице, емигранти, имигранти, азиланти...? Наши сигурно нијесу, јер њих земља одавно не занима. Осим ако се неке може утрапити за шачицу новаца и тако ђедовина претворити у какву ауто-старудију.

Газда имања је одавно навикао на непочинства дивљих свиња, на гудуре, ровове, бусење, изорано и докотрљано камење, жиле, суве траве, свеколики отпад, због чега му се, како је говорио, није ни милило доћи у завичај, у надалеко чувени родни крај. Или је то био само његов изговор за бескрајно љенчарење на асфалу и у солитеру. У последње вријеме се јавио још и страх од азиланата, за које се прича како проваљују у туђе ненасељене куће и викендице, и како их одатле послије нико не може истјерати. Али овај пут је све било некако другачије и заиста чудно: земљиште је уређено „под конац“, смеће уклоњено, воћке окопане, чак и нађубрене, никада тако вјешто и људски ни једна ливада у селу није била дотјерана. Домаћин из домаћинске куће се дивио нечијој умјешности у обради земље коју наш човјек нема. Покушавао је да пронађе нешто већ проникло у ораницама, егзотичне биљке или бар какве сјеменке, па да по томе закључи ко су ти људи и с ког краја свијета су дошли. Било је ту и сјеменки и клица, неких биљчица, које као да никада није видио, али њему су и оне домаће остале за вазда непознате. Никада им ликове и имена није памтио, само их је копао, косио, крчио, и све их подједнако сматрао непријатељима, који његов тежачки живот безнадежно загорчавају и унижавају. – Ово није дјело руку нашега

човјека, али неко је Уку ипак припремио за насељење! Да нијесам дошао, можда би већ сјутра ова кућа била туђа, пуна непознате и фацом необичне чељади – размишљао је логички Оран, па се почео освртати око себе. – И сад су они ту негдје, само су се мало склонили, помислио је. Почео је да прегледа и истражује све редом: кокошињац, пљевару, празну шталу на рубу шуме, коњушницу, а онда и стару и до пола урушену кућицу на брду над новом кућом. Нигдје никаквих људских трагова, ничег осим мишева, пухова, змијских кошуљица, зуба времена. Прегледао је пећину, кречану, шкрип, провалију у земљи, шупље дрвеће, али нема људских трагова, нема – закључио је газда са извјесним олакшањем, мада је непрестано осјећао нечије очи на себи, и то не само једне. Претпостављао је да неко једва чека да се домаћин повуче у свој градски брлог, па да настави започето, да се у пуној кући скући како му је драго, да створи базу у коју ће довући све своје, родбину и земљаке, базу у коју чак ни њему, кућевласнику, неће бити приступа, ни њему ни поскиталој родбини, потомцима гласовитог чукунђеда Ила. А некада је ту фина хљеба јело и по тридесет душа предака и потомака. – Е, па неће моћи, мајковићи, да вас је још толико, да вас је цијела бригада, брундао је Оран и куцкао се у своја задихана прса. Враћао се ка кући и сада мало друкчије размишљао: можда је то ипак некаква божија или земаљска правда, држимо то имање као наше, не треба нам али нека га, хљеба не једе, порез на њега је ионако мали, а не мора се ни платити, све док негдје неки људи умиру од глади. Ми само мислимо да је наше одувјек, а није, и ми смо пусто имање населили или га отели од некога, ко ће знати, преци су ту нешто ипак тајили – морализирао је Дагов мезимац Оран – Али, ћераћемо се, мангупи, силедије, ћерати! Ви – или ја, ви или ја – кажем ви! – изрече наглас, резигнирано, али одлучно Оран и оде у кућу да на миру припрема стратегију, оружје и оруђе за одбрану оног што се одбранити мора, што је завјет!

Разгрнуо је устајали ваздух, режао на мемлу у соби, на мртве муве и бубице, на наборане фотографије предака на зидовима, на предубоку тишину напуштене куће. На сто је треснуо ташну, на чивилук окачио дугу и широку црвену машну, раздрљио груди, устурио се у ћедовој столовачи, пребацио ногу преко ноге и из ташне извадио хрпицу свакојаким новина. Прелиставање штампе, још од времена одласка у град, његова је прва дневна обавеза, заправо ритуал коме се подвргавао, па све да орело – горело. На врху хрпе новина задесиле су се најновије „Крмеће новине“, издање на западнобалканском језику, лист који је од неких сматран најпоштенијим и најреалнијим гласилом у региону, поготово због писања о неким мањинским правима и темама. Већ на насловној страни, испод лога са двије укр-

штене кљове и црвеног наслова: ШТО ЈЕ ПОШТЕНО – ПОШТЕНО ЈЕ!, Оран је прочитао поднаслов: *Крмад из Зелених вирова, Стијена, Тавана, Прла, Орашица и Тргиља, успјешно одрадила велику акцију сређивања посједа браће Аонић на имању званом Ука!* (Опширније читајте на страни 7).

А тамо је писало:

На недавно одржаном засиједању Арламентна крмећих удруга с обје стране Ањона, одржаној 27. марта 2019. године, у Доњим Таванима, у рејону Великог ораха, а на захтјев Удруге и осланичке групе Тавани Горњи, послје опсежног извјештаја, а уз конструктивну расправу, на моменте жучну и уз повишене тонове, а послје прихватања неколико важних амандмана, усвојене су одлуке и закључци за које је гласала чак и опозиција, уз само један уздржан глас. А послје свега није им ни било друге, посебно кад је предсједник Централне скупштине рокнуо, скикнуо, подвриснуо, кљовама ударио у пањ пред собом. Посебно занимљиве одлуке Скупштине односе се на рад и ред у Ањону.

Одмах након сједнице господин Велики Крмак, незванично титулисан као Крмећи велики војвода, од милоште називан Ањонски кнез, уз строге ријечи и посебан ритуал, прво је издао Наредбу за брзо спровођење Одлука, која се, у најкраћем, може сажети овако: Све крмеће снаге, осим болесника, родиља, исцјелитеља, стражара, извиђача, и других јединки које морају обављати хитне и неодложне послове и дужности, морају се истога дана у први сумрак постројити пред његовом резиденцијом у Тавану Прлскоме, тамо гдје ће добити наредбу о даљим поступањима у овој ствари.

Тако је и било, три колоне рокталаца окупљених из свих буљука, свих фамилија, формирало је бескрајан и беспрекоран строј пред тим високим моћником, 272 кила тешким. Сва граја у крдима и у строју, престала је када се појавио Он. Чула се само по нека мува испод криворепих патрљака и набора доброћудних окаца крмећих. Овдје наводимо карактеристичне дјелове из говора Ањонског кнеза.

– Слушај овамо! – подвриснуо је високи часник, Велики крмак, положивши предње ноге на стабло огромне изваљене и преломљене букве, из чије је шупље утробе као из моћног мегафона или звучника одзвањао глас који је присутнима уливао самопоуздање, али и страхопоштовање, одјекујући кањоном и ехом се враћајући до Тавана, до сваке душе, до бића и небића. Над његовом главом зањихала се ружичаста застава са двије укрштене кљове, поносни симбол свеколике крмеће популације у Ањону. – Прво хоћу да кажем, да нагласим, да смо ми овдје своји и на своме, и да не постоји сила која то више може угрозити, јер све ово наше је било још од прадавља, али су нас људи, захваљујући својој некадашњој сили, били истиснули, протјерали, поубијали, до границе истребљења. Трајало је то неколико вјекова, да би се изненада и спонтано, почев од средине 20. вијека, наши стари

душмани, људи, повукли са ових простора, ни сами не знајући зашто. Зашто се то баш тако десило не знамо ни ми, али наше памћење, наши свети гробови су нас обавезивали да се из расијања и избјеглиштва у недођијама вратимо на своја вјековна огњишта, ми који смо оvdје од вајкада и који смо први на ове просторе и дошли, чак и од медвједа прије. Обратите пажњу – каза крмећи војвода – само на овдашње топониме: Крмећа долина, Крмков до, Крмачин кук, Крмеништак, Крмоглав, Крмећа главица, Крмкова глава, Крмачина буква, Свињаре, Свињаче, Свињоче, и слично, те изразито крмеће именоване, које су и људи задржали послје досељавања. Све и да је тачно да смо ми свиње за та мјеста имале друге називе, који су били у духу нашега језика и школе, те да ови топоними потичу из људског мозга и језика, ипак се лако може закључити да су они оvdје битисали са пуном свијешћу о нашем тлу, о нашој грудии, на коју су они, људи, дошли као уљеви, насилно и геноцидом. По некима постоји вјероватноћа да су ти топоними настали као резултат људских успомена на битке које су они водили против нас у тим ратовима без милости и краја, али то опет битно не мијења ствар.

– Међутим, сада морамо бити поштени па признати да послје човјековог изненадног и необичног одсељења са ових простора, од њиховог сада повремениг боравка оvdје – ми имамо само користи. Они нам доносе нова сјемена, саде нове воћке, повртарске културе, бацају храну, доводе воду и слично. Чињеница је да нас неки од њих сачекују, плаше, растјерују, рањавају, некада чак и убијају, али већина од њих су поштени људи, толерантни, демократе и Европљани у правом смислу те ријечи. Чак се може рећи и да би неки од њих били спремни и да нас заштите од других људи. Зато и ми требамо бити човјечни према њима, и настојати да их заштитимо од себе. Склони смо, драга браћо и сестре, да на имањима направимо штету, која некада више штети нама него људима. Јер ми смо сада стварни корисници, па на неки начин и власници тих имања. Зато се морамо сасвим друкчије односити према људима, посебно према онима који себе називају викендашима, и који нама могу донијети само корист, јер њихов је само понеки викенд, а наше све остало. Но, да не дужим и да не губимо вријеме на говораније. Хоћу још само да нагласим нешто у што нико од нас нема право да посумња, а то је да се на овој исконски нашој земљи никоме не смије спорити његово досељеничко, у бити демократско право, мањинско или већинско, свеједно, али и крмак и човјек морају поштовати природне законе, законе јаче од свега. Суживот на овој земљи је не само могућ, него и неопходан. На овој земљи још увијек има мјеста за све. Зато идемо даље, па одлуке Купштине, односно Арламентa, моје заповијести се морају извршавати. А оне се за данас гласе:

– Хоћу да смјеста, у највећем реду и миру, одете, а и временске прилике вам иду у прилог – цијелу ноћ ће бити потпуни карамук, а под командом доглавника Крмачића, на имање Ука, па да угледним домаћинима, браћи Аонић, Орану

и Илану, мирним и честитим људима, урадите рекултивацију имања. Браћа су од оних ријетких људи који се на нас никада нијесу ни наљутили а камо ли да су на некога нашега потегли оружје, а некада су можда имали и право на то. Они не постављају бодљикаве ограде – логоре, ни било какве препреке ни страшила (јах – како неки мисле да смо ми мали и недорасли), дреку у виду музике и електронских топова, не пуштају псе на нас, никада на вријеме не покупе све плодове. Још од времена Орвела нико се нашим потребама није тако поштено позабавио, и нико нам тако великодушно своје велико и лијепо имање није ставио на располагање, као Аонићи. Ја знам, јер прошао сам све од Осне до Рбије и на такве људе не нагазих, а ми смо нашли да баш њих угрозио. Морамо признати да неки од крмећих тајкуна, у свом налету лаконости, похлепе и безобзирности, остављају праву пустош за собом, и то се најбоље видјело управо на равној Уци. Зато има све да вратите у пређашње стање, све како доглавник Крмачић буде осмислио и заповиједао. Хоћу да то имање изгледа и љепше и боље него раније. Сјута ћу лично изаћи на терен и све провјерити на лицу мјеста, па не дозволите да тамо нађем нешто што не приличи и није у духу европских интеграција и по највишим стандардима еколошке науке! Долази ново доба и ми ћемо му ићи у сусрет! Кре-
нимо!

Па то је то! – поцрвење Оран и ухвати се за уста. А ја сам несмотрено могао позвати полицију и обрукати се! Могао сам огријешити душу као никада прије! Изусти то маторац себи у браду и положи своја старачка плећа на прву сећију па заспа безбрижно као никада прије. Уто кренуше и снови. Равном Уком се заталасаше жита, класје ко *сиње море*, кукурузи ко борови – клипови ко димњаци. Шуми класје као тиха ријека, звони безбрижна будућност. Воћке којима се врхови не могу ни догледати, повиле гране са којих се у млазевима сливају плодови, крупни и шарени као какви балони или лопте. Растрчала се убарусала и преједена дјечица, па се плодовима гађају, газе изобиљем. Нека узјახала младе крмчиће као коњиће, па их тракају пространом равницом Уке.

Одједном газди у чаробан сан удари некаква граја и вика, растјера дјецу, размаче плодове. Лак као перушка, он заборави на старост и поскочи на ноге, право у стварност. На вратима, са ранчевима на леђима и мобителима у рукама, стајаше група необичних странаца, очито пристиглих са далека, језика сасвим непознатог и чудног. Хтједоше нешто рећи, казати, објаснити, што ли, али домаћин више није имао снаге ни да чује ни да види. Без свијести Оран је ничице пао пред њихове ноге!

Раденко Бјелановић

ДОЗИВИ ДАРКЕ ПЕРИШИНЕ

О Момо ооо
О Момчило ооо
О Момко сине е е е
Оја а а а
Оставила сам кључ
На велику крушку
Питомачу

Кад дођеш
Ено ти љеба
Под плочу
Узми па се наједи
Да не помисли
Народ
Да си гладан
Искобниче
несрећни

А ја одо
На задругу
Да купим
Соли
Гаса
И карабоје

Шапу
Баци зукава
Проглуши
Сво село
Од празног лајања
Закључај

Остави кључ
На друго мјесто
Одврни воду
Нек иде
Низ Пруду
Снијеће
Орницу Ћићову

Дојћу прије
Но што
Одломим врат
Ако буде затворено

Пропрљај огњиште
Да се не затули
Бачи једну крљу
Стави трулине
Да се кућа не
запали
Крљу са трудом
Да кућа замирише

Не гледај
У панте
Ништа не скидај
С небеса
То се чува
За образ
Ако неко бане
Боље пепела
присмочи

Дроб нема прозр
Утуви
Запзи
Јеђи ка дијете
Ради ка чоек
Учи се марифету
Ни ђенерали
Не ију меда и
шећера
Но су и они
Брстили буково
лишће

У разор Вуков
Убери лободе
Положи теладима
Каблић стави
Крај огњишта
Да се не излади

На убој приви
Убојнога камена
И сјераве вуне
Да ти извуче
Набој

Обазри се око куће
Алата превежи
За питоми калем
Погледај у небо
Орлови су навадни

Комакни	Доста смо	Глас изгуби
Фијукни	Костурали	
Да не штета не	Да начиниш	Убери траве
нађе	Мачугу кукуљачу	Од утробице
Сјутра долази	Лучац за звоно	Ела
Периша	Да га метнемо	Шумиле сине
	На угича	Имала те мајка
	Прекинуће дретву	Кад год претвори
Стоку пушти		
Кад сунце сађе		
У Ријеку	Узми косијер	Ако магла падне
Ако загрми	Донеси дрва	За овцама дођи
Бјежи на чистину	Пријави	Не чекај свице
Што даље од брави	На заладак сунца	Не псуј
Не стој под дрво	Када пројавиш	Не надмаљај се
Завуци се под	Преко Рогана	Над водом
шибут	Напој стоку	Што ти год понуде
Громови у брдо	На Десенски	Не узимај
бију	Поток	
		Не котрљај камење
		Не јаши коња низ
		брдо
		Чувај стоку
		У своје
		Немој у туђе
		Наклепљи косу
		Набриди
		Узми боколицу
		И љути брус
		Тврда је Циганка
		Помлати оно
		Испод омара
		Пази не прекоси
		Јанково је
		До Бијелог камена
		По средини
		А наше горе
Покри се	Не стој	
талаганом	На Крш Максимов	
Испод њега	Мркну ће ти свијес	
фањелу	Многи су отишли	
Одломи гранчицу	У бандавељу	
Тисовине	Не зна им се	
Ја одо Момо сине	Ни стрва ни јава	
	Висина превари	
	чоека	
Полети	Понеси ужину	
Пождени	Комат	
Донеси	колоботњице	
Тачкице и боцу	Квартат млијека	
Кућу јатка	Заструг не тичи	
	Требаће Периши	
	За далеки пут	
	У зли вакат	
	Те дозвала	

Према Пановом
Лому
Када изађеш
На Изјавак
Дај со

Не фијучи
Дозваћеш змије
Враг над врагом
Ђаво над ђаволом
Земља над небом

Небо под земљом
Знадни
Сјутра долази
Периша!

Данко Стојнић: „Ђепето и Пинокио“ (2020)

Анђелко Заблаћански

НОЋ У НОЋИ

НОЋ БЕЗ ЗОРЕ

Сутон пије последњи зрак дана,
Последњег дана младости,
Вриском ноћи полућене
На слутњу смрти и живота наду,
На последњи корак јавом
И први у сну...

Пијанством узета ноћ
И глувог сата црне силе
Зору не буде,
И први пут јутро не намигну
Шерету
Уснулом у туђој постељи...

Заћутале виолине, даире лудости
И сваки се додир ноћи
Кроз сећање пење,
Да заболи као јаук мајке
И овог сутона,
Док последње зраке дана пије...

ТРЕНУЦИ

Сву ноћ лију кише мојим годинама,
На сваком прозору нека друга муња
Обасја затамњен живот у ритама,
Бол што се кроз вене иза среће шуња.

Што су муње јаче тама више пече.
Кишне капи даве голотињу душе,
А све беше јасно још у давно вече:
Јуности кад нож је гурнут испод гуше.

Узалуд је сунце грејало видике,
На путе љубави – страсти, прве језе,
Узалуд кад кише перу све паслике
И ум спусти душом подигнуте резе.

Што сећања више стихом заодевам,
Неодевенији ја стојим пред њима.
Будан их се бојим, будан их и сневам,
Јутрима умиван буре таласима.

Сву ноћ лију кише мојим годинама.
Муње јаче севну – тама више пече.
Узалуд је сунце пало присојима,
Кад сећања стихом покрило је вече.

НОЋ У НОЋИ

Ноћ с кровова пада на прозорско стакло,
Док зидине голе месечину доје,
Гласање је ћука тишином промакло,
Кô низ кичму језа оних што се боје.

Загрцнута тамом јечи у даљини
Псећа или вучја крв што леди чула,
И сан који лута негде у давнини,
Човек сред нигдине постојан кô кула.

Шибан са свих страна таме ветровима
Кад усном задрхте речи горке, туђе,
Презрен је од људи, сљуђен са зверима,
Не дâ светском бесу у срце да уђе.

Иван Сокач

СУСРЕТАЊА

Прошла су сва сусретања.
Кроз дно отпразне чаше поново се назиру обриси прошлости.
Од извора чубурског пресушеног потока на онамо, горе.

Поглед...
Сва се падина боји драмом. Зато је и позориште „драмско“.
И драматично је то како је време попило све те моје љубави.

Давна су била моја одлажења.
Све сами шавови отворене душе. А џепова дубљих, тридесет година
плићи.
На туђем сунцу сам ране видао. И ништа...

Стремим сад да подигнем јарбол.
Да ти признам да сам без ветра немоћан и сам. У плиткој овој води.
А нестало онда, кад је кошава била силна. Носила бедра.

...Иза мене је тада остао град.
Мој град. И твоја недра. И траг дланова влажних на њима.
Још увек искре пламте, а зоре памте утиснуте трагове.

Још ме негде има. На крилу ти је део мене био.
Онај, који не зна за воде хладне и таласе што носе.
Спавао је тада. Кад сам одлазио...

У мени мраз и јутарње росе.
Орошене власи дуге твоје косе и поглед скривен иза мојих зеница.
То су само туге, прате ме у стопу кад ходам.

Е, а никада се можда ни вратио не бих.
Ал' Крст је наш „црвени“, од гнева и срџбе.
И брат ми по њему, под истим таквим лежи. Зашто? Сања?

...Враћам наручено пиће. Само толико.
И нек је у чаши и сув пелин без леда. Пио сам, и други ће пити!
Неће ме свакако бити. Пролазе наша сусретања.

Ни потока више нема.
Под Чубуром се раширио булевар неки сиви. Нема птица...
Погрдне коцке од бетона свуда. Шта да ме буди?

Горе, изнад њега, и даље Крст стоји.
Наш онај стари, сада од гнева... И од срџбе.
Драматично! Ал' има смисла! Нема потока. Нема ни људи.

Прошла су сва наша сусретања.
У отпразној чаши, још гутљај. Само толико ћу пити.
Њега више нема... Неће ни мене бити.

Марија Старчевић

ЈЕДНО РЕБРО

СТАРА МУРВА НА ПРЧАЊУ

Корјење мурве напукло је
плоче у порти капеле.
Распукло се њено стабло,
зјапе пукотине у тијелу сувом.
И таква плодове даје сваке године
Падају по плочама, у удубљења,
пуцају зрели под стопалима...
Старија од најстаријих житеља
мјеста из времена доласка првих
узгајивача свилене бубе.

Наслањала бих лице на кору суву,
мирисала је смоласто и остављала
траг на мојој кожи.
Као сасвим мала у највећу пукотину
улазила као у утробу...
топлу, мрачну, влажну и сигурну.

Моју утробу разједа јато риба.
У сљепочицамама ми откуцава
било предака.
Покушавам да направим један корак
и из овог мртвила, од мртвила се не одвајам.
Сигурна сам да је камелија у врту опустјела,
латице су иструлиле, нахраниле земљу.

Брда су још гола, сива.
У ноздрвама мирис влаге и јода.
Сјећам се да су плодови мурве били
слаткасто опорог укуса.

ЈЕДНО РЕБРО

Оно ребро зазидано у зидинама града
и заборављено, о ком су хроничари
тек понешто записали,
заболи ме понекад кад је јужина.
Када оморина трома нас савлада.
Тада фантомска бол пече у грудима.
А празнина пријети да ме прогута...
из пукотине у зиду,
олеандар боје крви израста.

ЉУБАВ

Утроба земље се отворила
и прогутала младу Персефону.
Крикови мајке парали су небо,
до бога над боговима,
до оног који је сјеме у утроби
њеној зарии: Врати је... Врати!

У тами и пропадању,
привучен мушком снагом
и дубином погледа, из Хадове руке
Персефона је зрно шипка јела.
Очима које сијевају трже се испод земље.
Хадовом љубављу остаде проклета и прелијепа.

И бог над боговима устукну.

Сваког прољећа мајци се врати љупка и мила.
А сваке зиме хрли свом љубавнику у мрак и трулеж.
Када ногом ступи у дубину хада,
краљица клетви и сјена, пожудом гоњена
свјежом крвљу га напаја.

НОВИ ГЛАСОВИ

Никола Оташ

Горан Ђурђевић

CONTRA PAGANOS

CONTRA NATURAM

Свијет је подијељен
на мушкарце и на жене
то је природа или Свевишњи
или она сила
тако направио
врло је јасно тко су мушкарци
и јасно је тко су жене
како се облаче
што говоре
смију ли плакати у јавности
или возити авионе

мушки и женске
то је то одавно
а мијена је опасна ствар
јер постоје правила
помислим што је
са свима који нису ни
мушкарци
ни жене
или су и мушкарци и жене
и зашто је човјек
мушког рода

CONTRA MEDICINAM

Зазвонио је телефон
Мобител заправо
Непознати број
Представљаш се
Сјећам се једне ноћи и тебе
Додуше у магли
Кажеш да си трудна
Занијемиио сам
Желиш побацити
Још сам више нијем
Дијете нема перспективе
Сиромашна си
Желим да ми родиш дијете
Моје дијете, моју крв
Ваљда се и мене пита

Говориш да имаш право
На своје тијело и избор
А моје право да будем отац
Знаш да побацију дрогерашице
И проститутке
Права мајка никад не побације
То је убојство
Ако не вјерујеш, питај свећеника
Издржи само девет мјесеци
Платит ћу ти
Прекидаш везу
Не јављаш се
Одједном сестра ме зове
Докторе, стигла је жена за побачај

CONTRA MORA

Дуго нисам примјећивао
 Да је особа
 Готово роботизирано улазим
 Не причам и узем што
 Требам па правац благајна
 Она је шутјела и
 Слагала полице
 Недјеља пријеподне
 Сами смо били у трговини
 Застао сам код сликовница
 Не знам како смо
 Започели причу
 Рекла је да путује сат времена
 Додао сам да живим у близини
 Каже да нема дјеце
 А тако би вољела
 Рекох јој да има времена

Прошла је 39
 Тешко је с таквом плаћом
 Умјетна оплодња није могућа
 Режије све узму
 И преживљавам
 Матија не ради
 Повремено нешто са стране
 Хтјела би дијете знате
 Посвојити ми не дају
 Задржавам вас
 Рече уз покоју сузу
 Никако додах смирено
 Једина је шанса умјетна
 оплодња
 Да Матија остане трудна
 Једина шанса за нас двије

CONTRA MUNDUM

Често мислим о љубави
 Што значи вољети
 И бити вољен
 Понекад се ријетко омакне
 Та ријеч
 Понекад се ријетко виде
 Дјела
 А волимо сви осим ријетких

Волимо и бића и ствари и појаве
 Дуго нисам мислио о љубави
 Све док на насипу
 Нисам видио двије или двоје
 Сасвим је свеједно
 Загрљене и прислоњене
 Заједно њих
 Двије двоје двојица

ПРЕВЕДЕНА КЊИЖЕВНОСТ

Никола Оташ

Илијас Ефендијев
(Азербејџан)

ВУНЕНИ ШАЛ

Када је ЗИМ¹, савладавши бескрајну степу, напoкoн дoспeo нa фaрмy сa чeтири кућицe oд oпeкe, кoje су сe нaлaзилe нa oнижeм брдy, вeћ је пoчeлo дa сe смркaвa.

– Сaзнaj, дeдeр – oбрaтиo сaм сe вoзaчy Микoли – у кoјoј oд oвих кућa живи дeвoјкa Судaбa.

– Штa дa јoј кaжeм, укoликo је кoд кућe?

– Кaжи дa је дoшao јeдaн њeн рoђaк и дa хoћe дa је пoсeти – oдгoвoриo сaм пoслe крaткoтрajнoг кoлeбaњa.

Кaдa сe Микoлa, крyпaн и вeсeo млaди Укрajинaц, глaснo шљaпкajући ђoнoвимa пo влaжнoм глинeнoм тлy, пoпeo узбрдo и нeстao у сумрaк, изa тaмнoбeлих згрaдa, извaдиo сaм цигaрeтy и припaлиo. Убрзo су сe нa брдy пoјaвилa двa oбрисa. Пoрeд вoзaчa је хoдaлa висoкa жeнa у тaмнoј хaљини. Нeштo му је oбјaшњaвaлa, пoкaзујући рyкoм у прaвцy вeћ пoцрнeлoг хoризонтa. Микoлa, кoји никaд није имao дoвoљнo стрпљeњa дa хoдa пoлaкo, стрчao је низ брдo. У слeдeћeм тренуткy, нeштo тeшкo је пaлo у блaтo, и oдмaх нaкoн тoгa сe у тишини чyлo упeчaтљивo рускo „дoђaвoлa!“ Нисaм стигao дa изaђeм из aутoмoбилa, a Микoлa је вeћ биo пoрeд.

– Штa сe дeсилo?

– Нije кoд кућe, кaжy дa је у кoшaри, кoд oвaцa, eнo, изa oнoг брдa.

– Идeмo тaмo!

Збoг нeпрoхoднoг блaтa, ЗИМ је јeдвa сaвлaдao мaњe oд килoмeтрa oд кућa дo кoшaрe.

Крyпни вучјaци љyтoг лaвeжa oпкoлили су aутoмoбил. Изa зидaнe кaпије чyли су сe глaсoви.

– Куш, пси! ... Куш...

Рaстeрaвши псe, пришлa су нaм двa пaстирa.

¹ ЗИМ – лимузина која се производила у време Совјетског Савеза, у периоду од 1950. до 1960. године. Био је то први модел лимузине произведен у фабрици ГАЗ. На нашим просторима, модел аутомобила ЗИМ познатији је под називом волга.

– Да ли овде ради госпођа Судаба? – упита Микола, избацивши главу кроз прозор аутомобила.

– Да – одговори пастир са чупавом шубаром и гуњем – то је наш ветеринарски техничар.

– Реците јој да је дошао њен рођак из града и да хоће да је види.

– Трчи, позови сестру Судабу – рече пастир у гуњу другом, млађем пастиру.

– А ви, молим вас, уђите унутра.

– Захваљујем – одговорих – морамо да наставимо даље.

Из обора је долазио помешан опор мирис дима и неопране вуне.

Судаба је у пратњи младог пастира ужурбано пришла аутомобилу.

– Ко ме је тражио?

– То сам ја, Судаба – тихо сам изговорио, отварајући врата аутомобила.

Погледи су нам се сусрели. Ћутала је неколико секунди, а потом запањено, скоро шапатам упита:

– Ти? Којим добром?

Светло из аутомобила обасјало је њено лице, нежно попут латица руже.

– Уђи у кола – предложио сам – хладно је.

Некако је махијално села поред мене.

Залупио сам вратима. Пастир у гуњу се осмехну са разумевањем, даде знак свом младом пријатељу, који нас је знатижељно гледао, и уђоше у кошару.

Одједном се и Микола узвртео.

– Идем ја да видим стадо – рече, излазећи из кола.

Остадосмо сами.

– Што си се толико задржала на послу? – упитао сам.

– Овце су почеле да се јагње.

– Је л' ти много тешко овде?

– У почетку је било... Сад сам већ научила да радим.

– Добијаш ли писма од куће?

– Да, често.

– На моје писмо ниси ни одговорила.

Тужно ме је погледала и ништа није рекла.

– Зашто ћутиш, Судаба?

– А да ли је имало смисла и одговарати на то писмо?

И заиста, да ли је? ... Колико дуго би могла да траје та преписка? Па ја сам јој отворено говорио да се никада нећемо венчати. И не зато што је Су-

даба лоша девојка, не! Ако би у Бакуу, на пример, било свега пет предивних девојака, онда би Судаба била једна од њих. Једноставно, имао сам планове у вези са својом научном каријером и мислио сам да, ако желим да их остварим, морам остати нежења. И зато су ме Судабине речи, које је управо изговорила: „Да ли је имало смисла...“, погодиле право у срце.

– Имаш право што се љутиш на мене – рекао сам јој – нисам ти помогао да останеш у граду.

– Нисам на то мислила.

– Ако се сећаш, једном си ми то наговестила, када си већ била на крају курса.

– Па, наговештај си могао и да не разумеш – шаљиво одговори она, опет ме овлаш погледавши.

– Не, разумео сам, све ми је било јасно; само, знаш, имао сам тада велики проблем... Могао сам у граду да запослим само једну од вас две – тебе или своју сестру; а ту су, наравно, одређену улогу одиграли и моја мајка, рођаци... (Судаба и моја сестра су заједно завршиле институт.)

– Како је Франгиз? – прекинувши ме, Судаба се распитивала о сестри.

– Ради. Ускоро се удаје.

– Знам, писала ми је – Судаба се осмехну.

– А шта, ви се дописујете?

Потврдно је климнула.

– Зашто ми Франгиз ништа о томе није рекла?

– Ја сам је замолила.

– Због чега? Судаба – узнемирено сам рекао, осетивши да је дошао тај тренутак – замолио сам ваше министарство за дозволу да се вратиш у град и започнеш научни рад. На крају крајева, завршила си институт са одличним успехом.

– Хвала, али, стварно, узалуд си се бринуо.

– То кажеш зато што си љута на мене?

Тужно је климнула. Обоје смо ћугали.

– Испунио сам своју дужност.

Подигла је обрве и упутила ми дуг и нежан поглед. Чинило се да је желела да проучи сваку црту на мом лицу...

– Да ли желиш нешто да пошаљеш у град?

– Не – одговори исто тако нежно. И одмах несигурно додаде: – Извезла сам шал за мајку... Размишљам, можда...

– Дај ми, однећу.

– Неће ти бити тешко?

– Нимало, послаћу по возачу,

– Само, шал није код мене, у кући је.

– Нема везе, идемо по њега.

Притиснуо сам сирену у колима. Заједно с Миколом дошао је и млади пастир и, овог пута не обраћајући пажњу на мене, чистим карабашким дијалектом радосно саопшти:

– Судаба-баџи, овца Гумрал је ојагњила двоје.

– Тренутак – извини се девојка и изађе из аутомобила. Шљапкајући по блату заједно са младим пастиром, потрча у кошару. Вратила се после два-три минута и рекла:

– Ох, Дамиле, тако су лепо, тако лепо, када будеш видео, нећеш моћи поглед да одвојиш.

Као некада, нежно је изговорила моје име, као најрођеније, и опет сам видео варнице које су плануле у дубини њених очију, дајући лепоту и живахност нежном девојачком лицу. Но, запазивши мој поглед, спустила је трепавице и заћутала. Опет је проговорила тек када је аутомобил дошао до кућа на фарми.

– Хајдемо, бићеш наш гост.

– Зар те неће оговарати због тога?

– Мене оговарања не занимају! Одморићете се мало, а ја ћу написати мајци писамце.

Овог пута се нисам успротивио. Изашли смо из аутомобила, напољу се није могао видети ни прст пред оком. Из џепа је извадила малу батеријску лампу и осветлила нам пут.

– Имаш чак и батеријску лампу?! – нашалио сам се.

– Овде се без ње не би снашао – одговори. – У пољопривредној задрузи постоји чак и мала хидроелектрана. Тренутно је проширујемо. Ускоро ће ствари кренути набоље: спровешће струју и до нас.

Оклизнувши се, ухватила се за моју руку. Осетивши познат додир њене руке, сетио сам летњих вечери у Бакуу, када смо заједно шетали обалом мора, поред младих багремова.

Она је знала да се нећемо венчати. А ипак је никада нисам видео тужну. Само једном се расплакала. Од срца, горко. И разлог томе сам био ја. Од сестре сам чуо да су просили Судабу, а да она није пристала.

А просац је био добар младић: паметан, леп, образован!

– Узалуд си га одбила – започео сам разговор на ту тему, када смо се увече нашли код багрема. – Он је веома добар младић.

Девојка је застала, пажљиво ме погледавши. Никада раније нисам видео такав израз њеног лица. Учинило ми се да ће сваког часа завриштати и сунути ми у лице најувредљивије и најзлобније речи.

Међутим, девојка то није урадила. Ослонивши се на дрво, заплакала је... А потом, не рекавши ни речи, спокојно ме ухвати под руку.

Савладали смо успон и ушли у малу мрачну Судабину собу, осветљену петролејском лампом. Поред врата је била мала гвоздена пећ. На средини собе стајао је сто покривен белим столњаком и три столице. Иза старог паравана налазио се девојчин кревет. На малом писаћем столу поред прозора угледао сам радио-пријемник „Рекорд“, мастило и прибор, неколико бројева часописа *Социјалистичко сеоско домаћинство Азербејџана* и отворену књигу.

Узевши ми капут и капу, Судаба их окачи на једноставну дрвену вешалицу.

– За почетак се напијте чаја или, можда...

– Веома смо гладни – рекао сам и, показавши на мали гвоздени тигањ, шаљиво додао: – Бојим се да ће нам то бити мало.

– Тетка хоће да вам направи пилав – осмехну се Судаба.

– Хвала!

– Овај гост не воли пиринач – рече она тетке, постављајући сто. Затим је испред нас изнела главно јело.

– А ти да узмеш нешто? – упитих.

– Сад ћу и ја да седнем. Данас није било времена чак ни за доручак.

Међутим, она није јела ни са приближним апетитом као ми. Полако жваћући храну, посматрала је како халапљиво једем. Као некада, када је било прилике да доручкујемо заједно, гледала ме је са лаким надменим осмехом.

Када смо завршили с јелом, Судаба нам је дала чај и села за писаћи сто да напише писмо.

Гледао сам њене чисте, кратко исечене нокте, који одавно нису били код маникира. У њеним рукама огрубелим од хладноће осетио сам некакву сурову, природну лепоту.

Невољно сам подигао главу, погледао у њено лице и тргао се. То лице није било само до најситнијих детаља непознато, већ се чинило сасвим другачије, чудно и туђе. И на том лицу, осветљеном жутиим зрацима лампе, постојала је та прекрасна лепота, коју сам ја први пут видео и осетио.

Тамнокестењасту таласасту косу свезала је у реп. Сенка испод спуштених трепавица заклањала је очи. Нежне црте лица, правилан и сензуалан носић, паперјасте длачице изнад горње усне, мали црни младеж с леве стране дугачког и витког врата – све то је давало њеном лицу особиту привлачност. И раније сам био одушевљен Судабом. Али сада... у малој, лампом осветљеној соби, док напољу влада црна мрачна степа, њена лепота је

за мене била потпуно нова... нова песма. И управо у том тренутку, хладно фијукање ветра, дигавши се тамо у пространој степи кроз коју сам прошао, заглашило је ту песму без речи. Моје срце је обузела неочекивана туга, осетио сам се заборављеним од целог света.

Написавши писмо, Судаба устаде, донесе мекани вунени шал иза паравана и, ставивши на њега коверат, пажљиво га спакова и затим умота у парче платна.

Ми смо били већ обучени. Пружајући ми шал, изненада се заустави, осулушне завијање ветра и предложи:

– Можда да останете да преноћите, па да пођете ујутру? Тетка и ја ћемо се сместити у суседној соби.

– Боље је да останете – посаветова нас висока жена, која је у том тренутку ушла у собу са рукама пуним дрва. – Пада јак снег, убрзо ће завејати све путеве. Изгубићете се у степи, не дај боже.

– Неће се ништа десити – рекох, и узевши шал од девојке ставих га у мали кофер.

Могућа опасност, о којој је жена говорила, изазвала је у мени налет енергије. Тужно ме погледавши, Судаба више није инсистирала, и упркос мом противљењу, испратила нас је напоље, до самог аутомобила. У мрачној степи ветар је завијао и падао је ситан снег... Када је Микола сео у аутомобил, упитах тихим тужним гласом:

– Судаба, зашто си тврдоглава, зашто нећеш да се преселиш у град?

Узела ме је за руке, како је то раније радила, када бисмо се растајали након срећних вечерњих састанака, и блиским, искреним гласом оговорила:

– Цамиљ, ја на тебе нисам љута... Никада се нисам љутила! – поче тешко да дише, и секунду касније, настави: – Ја ћу те увек памтити по добром. Крени, толико је хладно! Чувај се! Уколико се изгубите на путу, пратите моје светло. Нећу гасити лампу до ујутру.

Наше светло се види до самог пута за Баку.

Раставши се с њом, брзо сам сео у аутомобил.

– Довиђења – рече Микола, овог пута на руском, иако је са нама увек говорио на азербејџанском језику.

– До виђења – одговори Судаба, и ја осетих сузе у њеном гласу.

Аутомобил крену напред, осветљавајући побелелу степену. Изашао сам из аутомобила и окренуо се, а на белом снежном хоризонту видео сам Судабину фигуру. Још увек је стајала на истом месту и гледала нас. Тек много касније сам угледао како се мали бледи зрак полако подиже ка висоравни. То је, очигледно, било светло њене лампе.

Удаљавајући се све више од фарме, окретао сам се, гледао у светла, и видео како су се једна за другим гасила. Коначно, усред црне степе остало је видљиво само једно, једва приметно светло. Али, ето, и оно нестаде. „Да ли је угасила лампу?“, помислих тужно. Међутим, усамљено светло се опет појавило и коначно нестаде неко време након тога, када смо изашли на магистралу за Баку. Чинило се да је тама која је окружила степену постала још гушћа, хладнија и тужнија. Узео сам свој коферчић и ставио га на колена. Када сам га отворио и почео да додирујем шал рукама, преда мном се, у својој чудесној боји, појавио лик девојке, која је два сата раније седела у лампом осветљеној соби и писала писмо. Лик се појавио и одмах ишчезао, и ја, усред степе обасуте хладном тамом, осетивши се потпуно безнадежно, уроних у вунени шал...

Ујутру, када сам дошао кући, цела наша породица, скупивши се за столом, пила је чај. Ту је био и мој отац, професор на институту, који је био прилично младолук, и сестра Франгиз, и њен муж, и моја мајка, која је увек волела да се лепо облачи. Дочекаше ме радосно и љубазно и почеше наизменично да ме испитују. Једино је сестра Франгиз ћутала и са одушевљењем ме посматрала. Осетивши њен поглед, пожурим сам у своју собу и затворио врата, тачније, закључао их.

Затим сам узео вунени шал и сакрио га у ормар за књиге, чији кључ сам носио са собом.

Увече сам га извукао из ормара, како бих га однео где треба. Испод набора платненог повеза испале делић шала, исплетен од нове мерино вуне.

Тај шал је исплела она, а сада га ја заувек шаљем ономе коме је и намењен. Погледао сам кроз прозор и рекао возачу који је чекао у аутомобилу:

– Можеш да идеш, Микола, данас ми ниси потребан.

Када је аутомобил отишао, осетио сам тренутно олакшање и радост у срцу. Ставио сам шал на сточић, који је стајао поред мог кревета.

Али, било како било, шал је морао да се уручи домаћици. Следећег дана нисам га послао по возачу, већ сам га однео сам. Притом, тајно сам изашао из куће. Запитаћете се: зашто? Зашто ниси желео да нико из твоје куће види тај шал? Не знам, ништа не знам.

Премда сам пуно пута пратио Судабу до самог улаза, у кућу нисам улазио и њену породицу нисам познавао. Знао сам да је јединица. Знао сам, такође, и да је њен отац, стари учитељ руског језика, три године раније отишао у пензију.

Попевши се уз степенице, нашао сам се у заједничкој просторији и упитао једну Рускињу, која је простирала веш, у ком стану живе Мовсумзадеови. Жена ми драге воље показа врата. Позвонио сам.

– Уђите! – из стана се зачуо мушки глас.

Ушао сам. За малим столом, постављеним на средини собе, седео је отац и читао новине; мајка, која је седела ближе вратима, крпила је чарапе. Необично су личили једно на друго. Обоје су били истих година. Обоје су били седи. Били су омањи, пунији и срдачни. И једно и друго су ме, поздравивши се, са знатижељом гледали кроз наочаре.

– Ово је послала Судаба – рекох, и чим сам ставио пакетић на сто, они устадоше и скинуше наочаре.

– Ви радите тамо? – упита старчић.

– Не – одговорих – био сам тамо пословно.

– Седите, седите – предложили су углас и сели тек пошто сам ја привукао столицу и сео.

– Како је она, да ли је ослабила? – упита мајка.

– Није, изгледа боље него док је била овде.

– А ви сте је и овде виђали?

– Да, јесам – одговорих, и како бих им одвратио пажњу, додадох: – У шалу је и писмо.

Мајка је нестрпљиво отворила пакетић, отворила коверат и тек што је почела да чита, отац, стављајући наочаре, рече:

– Дај, дедер, мени.

И узевши писмо, поче гласно да чита:

„Драги оче и мајко,

Јуче сам добила ваше писмо. Нема потребе да се бринете за мене. Осећам се врло добро.

Мама! Испунила сам твоју молбу и ставила гвоздену пећ у собу. Госпођа Хала живи са мном, као и раније. Чувам се. Једем на време. Што се тога тиче, можете бити спокојни.

У сеоској задрузи су задовољни мноме. Јуче је долазио директор, похвалио је мој рад, каже, од када је Мовсумзаде дошла, четврта фарма је заузела прво место. У фарми су ме изабрали за председника месне заједнице. Као председник месне заједнице, пред руководством пољопривредне задруге покренула сам питање о изградњи малог парног купатила за раднике фарме. Прекјуче су послали троје кола печене опеке. Мама, тај шал сам исплела од наше мерино вуне. Наградили су ме. Доћи ћу крајем пролећа и довести вас код себе, живећете мало овде... Кажу да је пролеће на оваквим местима живописно. Како је очев бол у ногама? Не пуштај га на влажно

време. Чујте, не тугујте! На пролеће, када будем дошла, купићу вам телевизор. Чувајте се! Љубим вас обоје пуно, пуно! Ваша ћерка Судаба.”

Отац је још увек гледао писмо. А мајка је прелазила рукама преко шала. „Од наше мерино вуне...”, понови и нежно се осмехну. Од додира тих малих набораних руку, изгледало ми је да се вунени шал буди, постаје лепши. И поново се осетивши као човек који је све изгубио, који је остављен и заборављен, устао сам. Стари људи су ми се дуго захваљивали.

Већ сам се поздравио и изашао из собе, кад мајка упита:

– Ви тамо више нећете ићи?

Укочио сам се у месту и, као да сам чуо нешто најнеобичније на свету, наизменично сам гледао у старца и старицу. Како јој је пало на памет то питање? Па ја не радим тамо! Само што сам објаснио да сам тамо био пословно. Зашто би требало да опет идем тамо?

– Да – одговорих – ићи ћу, обавезно ћу ићи!

– Уколико спремимо нешто за ћерку...

– Ја ћу јој однети!

– Када ћете кренути? – упита овог пута отац.

– За три дана – одлучно одговорих, не размишљајући пуно. – Спремите шта желите, ја ћу свратити и узети.

„То је то! ... То је то! ...”, замишљено сам понављао, ходајући улицом и убрзавајући корак.

Следећег јутра, пошто сам предао изјаву у министарству, не рекавши никоме у кући, пошао сам у град и купио веренички прстен. То је наш стари обичај...

Поново је наступила мрачна ноћ. Опет је пао снег, покривши бескрајну равницу. Уосталом, ко ће га знати, можда је то био онај исти снег који је пао пет-шест дана раније, када смо пролазили туда. Аутомобил сам возио сам и гледао у светла фарме која су била видљива у даљини. Међутим, сада нисам седео у ЗИМ-у, већ у малом аутомобилу ГАЗ 69, који су ми доделили.

Возио сам и као када се на небу, пред свитање, угасе све звезде, осим северњаче, на фарми су се светла гасила једна за другим. У тамној степи дело се само једно светло, и, оријентишући се уз помоћ њега, не изгубивши се, стигао сам на фарму.

Превели с руског: Сандра Богуновић и Александар Јовановић

Иван Жданович

(Иван Жданович, Белорусија)

ПОСВЕЋЕНО КАТАРИНИ

Огољења и светла је време...
Ни у гнездима не чује се нико,
Ни пупци листовима не горе,
Ни дути пут на умор није свик`о.

Још снези не јуре потоцима,
И лед се језера у ланцу држи –
А пољима креће се направо
Весело пролеће. Те младе сржи!

Огољења и светла је време –
Све је као нежношћу испирано.
И срце креће да штима ритам
С пролећном истином... Вечном... Давнашњом.

*„Радујте се заувек у Господу; и још кажу:
радујте се“*

Не распињите Христа на крсту
Поред путева, поред раскрсница!
Уморне душе дрхтаја тужних
Не одгаје крила од сузних лица.

Не распињите! Пустите да лети
Божији Син, к`о птица, изнад света.
Из слободе и вере је нада
У срцу врелом, љубављу згрејана.

Не распињите! Већ из те туге
Скупићемо радост. И снагу за рад.
Не распињите – у срцу Ватра
Сама себе ломи и распиње сад.

Не распињите... На вечном крсту
Јачаће на сунцу светске основе.
Несебично и ради животу
Позивају данас речи Христове.

Поток иште слободу, где је жбун,
Међ` брдима и гајевима бучним.
Благословен је покрет, не проклет,
Већ је испуњен преливом животним.

Поток чита пут, којим је лакше
Доћи до реке, не изгубити се.
...И ја тако баш желео бих још
Родним крајем к`о поток винути се.

Имам још снаге да упознам пут:
Да звоним, певам и брда освајам...
...Бежи поток за дрхтав небески свод,
Све ближе је – пут је звездом показан.

Превела с белоруског: Дајана Лазаревић

Милчо Кирилов Цветков

(Бугарска)

РЕФРЕН ЗА МАЛУ ПЕСМИЦУ

ПРЕД СЕРВАНТЕСОМ НА ТРГУ ШПАНИЈА

Због тебе Хидалго опет дођох,
и к'о статуа стојим укопан,
због тебе од звезданог побегох
метоха, а коњ ми би неоседлан.

Због тебе два пута долазим Санчо!,
јер ти ме повуче на путу том,
следећи твој пончо од Ламанче,
свет попих – морнара зеницом.

Таквој слободи нисам се надао,
о таквој прерији нисам маштао,
таквим сузама нисам заплакао,
а ти си на пиједесталу био.

Због тебе, Хидалго, сад ћу да идем,
где чујем у летњем пољу зрикавце,
тамо где мајка чека да ме види,
дајте коње и звездане каруце!

РЕФРЕН ЗА МАЛУ ПЕСМИЦУ

Овога јутра,
небо је тако плаво,
овога јутра,
ти си с блузом од беле свиле,

за тебе је ова расцветала фрезија,²
ако желиш назови то поезија.

Овог дана мислим само на тебе,
данас сам опседнут тобом сав,
цео дан желим да си само моја,
ако желиш назови то поезија.

Иде вече, ето, сунце зађе,
у соби је тамно. Ко то сада уђе?
У мраку и смрт моја жеља одбија,
ако желиш назови то поезија.

Опет је јутро,
и небо је плаво!
Овога јутра,
опет си бела у свили,
и шапнеш ми: „Дијагноза – поезија“?
За тебе је ова расцветала фрезија!

Превео с бугарског: Милан С. Димитријевић

² Фрезија (лат. *Freesia refracta*) зељаста је биљка са луковицом, пореклом из јужне Африке. Надземно стабло је високо 30-40 см. Листови су уски, шиљасте, зелени. Цветови су жути, жућкастољубичасти, распоређени у цвасти с једне стране стабљике. Пријатног су мириса и развијају се у току године.

Марија Шуњ
(Украјина)

БАДЊЕ ВЕЧЕ

СКИТИ

Спасавали смо један другог
заједничким крајком,
једним крајем
и златом опточеним поретком...
Историја се ткала
нашом степом и нама...
Били смо самосвојни
у чистом белом раму...
Пре нас
био је само Крим –
појас оностраних
Тавро-канова...
Била је то
царинарница
за сунце и за ваздух,
и све незнано...
Ми смо га се мало плашили
и највише волели...
Он је био праведан...
Јер нам је био драг...
Знали смо да ћемо изаћи из њега
опет живи –
из његовог платна...
Јер ми га нисмо присвојили...
Као ни ваздух, ни сунце, нити степу –
ЈЕР ЗА СВЕ ЈЕ БИЛО МЕСТА У ЊЕМУ
ДО ПОСЛЕДЊЕ ХУМКЕ...
На куку

привезати се уз јасле
или све присвојити
ми се ипак нисмо
предали...

* * *

Народи се грле
визит картама –
а и даље живе
одвојено
у складу с Богом.
Скапаће само
програм
не по Богу, или ће га
лађа
поета откачити
од пара белосветских,
намлевених од мука на паучини.
Поете су – адвокати Бога,
свих његових узрока-догађаја
и туге најбољег
међу људи...

Превео с украјинског: Јарослав Комбиљ

Ондреј Каламар
(Словачка)

ТИИЈА

✱

Десет заповести дато нам је да изаберемо неколико и да њих поштујемо.

✱

Савршена љубав – двокрилна врата.

✱

Љубав је реч од пет слова. *Тиија*.

✱

Парадокс љубави је да често буде најсрећнија она несрећна.

✱

Највећи расисти су шахисти!

✱

Највећа грешком у животу је не направити никакву грешку.

✱

Најупорнији пријатељ је онај који вас и даље оговара, мада то више
никога не занима.

✱

Никада нисам радио само због пара. Увек сам мислио и на фајронт.

✱

Јутрос сам устао, отишао у купатило, насмејао се лику у огледалу и
рекао: „Тако, то најгоре данас је већ иза мене.“

✱

Свет никада није оно што је био.

✱

Сунце не верује у сенке, јер никада ни једну није видело.

✱

Када је почела прошлост?

✱

Када је несрећник срећан, да ли је несрећан?

✱

Ваљда највећа усамљеност је усамљеност мисли.

✱

Ниједан сан није толико леп да се због њега не пробудиш.

✱

Свемир је, кажу, бесконачан, али на будалу налетите свугде.

✱

Риба наводно смрди од главе. Но, пробајте да је помиришете од репа...

✱

Ко куца, мора да рачуна с тиме, да ће му и отворити.

✱

Хтети да поседујеш човека, исто је као хтети поседовати дугу.

✱

Када човек прави проблеме, онда их и има.

✱

Ја, хвала Богу, немам непријатеље. То само они имају мене.

✱

Није битно ко побеђује, ако сам то ја.

Превео са словачког: Александар Чотрић

РАЗГОВОРИ

Никола Оташ

Душан Видаковић

ПОГЛЕД ИСКОСА НА СЛОВЕНАЧКУ ПОЕЗИЈУ

(Разговор с књижевником Душаном Стојковићем)

Актуелни добитник награде за животно дело Удружења књижевника Србије, изванредно посвећен и савестан књижевни зналац, мр Душан Стојковић (Београд, 1948) аутор је двадесетак књига поезије, прозе и есејистике. Поред кључног утицаја на креативно профилисање и позиционирање познатог фестивала уметности „Шумадијске метафоре“, његовом импресивном стварлачком опусу јединствену ноту дају, ауторитативно заокружене, антологије којих је до сада приредио више од тридесет. Две најновије – „Читати: волети“ и „Са сваком нас је песмом мање“ – у главној улози имају словеначку поезију.

Већ неко време словеначка литература налази се у фокусу Ваших интересовања. По чему се аутори тог језика другачији и привлачнији, посебно у поређењу са својим колегама из осталих средина бивше Југославије?

– На ово питање се веома тешко може одговорити. Морам признати да немам једнако широк увид у све шта се у бившим нашим републикама у песништву збива. Осим српске поезије, оне која се ствара у Србији али и изван ње, једино пажљиво ишчитавам словеначку. Стога, могу да упоредим само њих две. У словеначкој се од песника тражи да буде самосвојан. Имитатори песничких величина нису у првом плану. Јасно им се показује место у углу, под условом да им се било које место подари. Прибојавам се како код нас то нипошто није случај. Песничка *чорбине чорбе чорба* не ретко кити се са сијасет незаслужено добијених награда и ужива углед кудикамо већи од оног који заслужује. Довољно је да набројим само неколике наше песнике који нису вредновани онолико колико њихово дело својом несумњивом вредношћу тражи: Томислав Мијовић, Никола Цинцар Попоски, Ристо Василевски, Срба Игњатовић, Бошко Томашевић, Зоран М. Мандић, Милан Младеновић од Лужице, Станиша Нешић, Немања Митровић, Александар Лукић, Милоје Дончић и многи други.

Шта Ваша антологија „Читати: волети“, која нас упознаје са савременим словеначким песништвом, доноси ново у односу на досадашње сличне изборе репрезентативног карактера?

– Једно време антологичарских прегледа словеначке поезије било је у нашој средини поприлично (Лино Легиша, тројка – Јоже Кастелиц, Драго Шега и Цене Випотник, Цирил Злобец, Тарас Кермаунер, Јоже Погачник, Тоне Павчек, Франц Задравец, Херман Вогел, Јосип Ости, Цирил Злобец поново, Недељко Радловић и Јани Вирк заједно, Примож Репар, Ана Ристовић), а потом се, распадом Југославије, с том праксом готово сасвим прекинуло. Већину ранијих антологија сачинили су сами Словенци. Ако им је увид у словеначку поезију несумњиво био већи од мог, могуће је да су више „робовали“ систему вредности који понекад на правим вредностима није био сасвим заснован. Моја антологија је *поглед са стране, искоса*: из другости покушавам сагледати оно што есенцијалним у савременој словеначкој поезији сматрам. Моји претходници заустављали су се на мањем броју имена. Тако су они унапред пресуђивали шта је у словеначкој поезији опстало или шта има поприличну шансу да остане, дочим сам ја пресуђивање о томе сместио у руке потенцијалним читаоцима. У предговору сам на-

вео све антологије словеначке поезије на српскохрватском језику, као и све преведене књиге (са именима преводаца) у мојој антологији заступљених песника, а у подацима о песницима и наслове свих њихових песничких збирки са годинама издања.

Колико добро су читаоци у Србији упознати са у овом тренутку владајућим појавама и дометима словеначке поезије?

– Треба бити поштен, много боље него што Словенци познају савремену српску поезију. Треба припоменути, пре сукоба на просторима бивше Југославије познавали смо је боље. Но, плашим се да је то било више у склопу ондашње културне политике по којој је требало упознати шта се у заједничкој кући поезије збива, а да ни тада поглед из друге куће није био једнако знатижељан. Не знам, такође, да ли је све код нас преведено из словеначке поезије имало, осим правих, и оне друге, нагло освојене читаоце који би је с љубављу ишчитавали. У последње време, нарочито Ана Ристовић и Милан Ђорђевић, али не само они, учинили су много на превођењу словеначких песника. Ја сам превео сам их стотинак и објављивао преводе у двадесетак наших часописа.

Какве су реакције на Ваше антологије у самој Словенији?

– Да будем искрен, не знам. Не треба затварати очи пред чињеницом да млађи и млади Словенци не знају у довољној мери ћирилицу, а ја све своје књиге овим писмом штапам (ако се ја трудим да њихове песнике читам и да их у српски језик „преселим“, могли би и они – уколико пожелеле то – да се потруде да урађено упознају без азбучног „превођења“). Они песници које знам и с којима се мејлом дописујем, задовољни су и драго им је што се неко у толикој мери њиховом песничком стваралаштву „посветио“. Ипак, и они, као и ми, ону другу поезију (српску, односно словеначку) сматрају „малом“ поезијом и сусрет са њом им је нека врста „инцидента“. Ја не мислим тако. За мене је сваки значајан песник значајан песник без обзира из које средине долази. Тренутно, али и поприлично дуго, румунски и, посебно, пољски песници у самом су врху савремене поезије уопште.

Као граничну личност антологије „Читати: волети“ одабрали сте Томажа Шаламуна чије име се уважава и у светским оквирима.

– Он то несумњиво и јесте. Иако су Словенци, када је савремена њихова поезија у питању, имали, и имају, неколико неспорно великих песника, ниједан од њих, у европским и светским размерама, није на себе привукао пажњу у оноликој мери у којој је то Шаламун учинио. Оно што је Попа био

када је српска поезија у питању, Шаламун је био када се о словеначкој поезији радило. Он није ишао за другим, великим, модерним светским песницима; многи од њих ишли су за њим. У његовом делу било је много унутрашњих „прелома“, али остала је неугасива песничка игривост и отвореност за све што поезија јесте или што би она могла бити. Словенци су, и иначе, одувек, имали неког песника који је био на челу песничке „колоне“ и према којем су се други самеравали (Франце Прешерн, могуће Отон Жупанчич, Сречко Косовел, Едвард Коцбек, Томаж Шаламун). Питање је ко ће га наследити на том предводничком месту. Да би се оно изборило потребно је ничеовским маљем ударити по претходнику (или његову поетику сасвим песнички преобратити). Има ли тренутно у словеначкој поезији довољно чврсте руке која ће тим маљем замахнути?

Ваша друга антологија о којој је реч носи наслов „Са сваком нас је песмом мање“ и доноси стихове уклетих песника словеначке књижевности.

– Свака поезија своје уклете песнике има. Правих уклетника, међутим, у антологијама националних поезија ретко кад има или, чак и ако се тамо нађу, онда је то на кашичицу. Задржимо се на савременим француским песницима. Пјер Сегерс је сачинио *Антологију уклетих песника двадесетог века* (1972, 1985) коју је, својим *Новим проклетим песницима* (1981), Ален Бретон „продужио“. Иако, изван сваке сумње, вредношћу певаног заслужују да се у свакој, посебно широј, антологији савремене француске поезије нађу, у овима се не налази места за: Жилберт Далас, Роже Милиоа, Клода Говроа, Франсис Жиока, Жака Превела, Жан-Филип Салабреја, Иларие Воронку, Жан-Пјер Шлинегера, а ретко кад у њима се обрету: Жан-Пјер Дипре, Андре Фредерик, Жералд Неве и Арман Робен. Једино се Антонен Арто не „прескаче“. Велики број словеначких песника у уклете песнике спада. У мојој антологији *Са сваком нас је песмом мање* одлучио сам се за њих седамнаест. Неки од њих су незаобилазни, или би морали таквим бити, у свакој релевантној антологији словеначке поезије. То важи за Кетеа, Мурн Александрова, Косовела, Стрнишу, Детелу, Дебељака, али и за Балантича, Горјана, Мемона, Марка Павчека, Селишкара и Татјану Солдо. Ако је свим уклетим песницима, када су прави песници били, смрт при писању водила руку, словеначки уклетни песници прави су пример за то: једнако су њихове песме писали они и она. Не знамо ко више, и ко боље.

Фаталност из збиље уметника, дакле, неизбежно се пројектује на његов рад. И обратно.

– Уклети песници пишу другачије од оних који то нису. Читамо ли пажљиво њихове песничке опусе, сусрешћемо се са многим наговештајима да ће се са њима збити оно што се касније стварно и догодило. Важи то, на пример, за Јесењина, Косовела, Миљковића, Татјану Солдо... Када сам пратио антологију песама песника самоубица или ону која је збрала песме песника умрлих пре њихове тридесете године (сада радим на оној која би ту границу спустила на двадесет пету), трудио сам се – и прилично лако успевао у томе – да изаберем оне песме које опевају њихов трагични живот и најављују њихову трагичну смрт.

Да ли се може констатовати да су песници неке нације, можда, више поседнути одређеним несрећним околностима, па и силама?

– На то питање не знам да одговорим. Свака нација уклете песнике има. Они се по много чему од других песника разликују. Да ли се руски уkletник разликује од француског, српског или словеначког? Вероватно, али тешко је прецизно одговорити по чему, и колико. Када будем штампао свих тринаест томова *Граматике смрти*, и посебно тринаести у којем ћу поднети рачун о присуству мотива самоубиства у књижевности, можда ћу бити ближи одговору на постављено питање. Но, нисам сасвим сигуран да ће се то збити.

Веома темељно истраживали сте текстове писаца склоних суициду и њихове биографије. Резултат тога је управо поменути више-томни низ Ваших антологија под заједничким називом „Граматика смрти“.

– *Граматике смрти* штампане су у по 500 примерака. У кући их више немам. Сада „круже“, видим да се продају на *Купинду*. Понеко се код мене распитује о неким самоубицама. Имам осећај да се ипак помало и плаше теме, као да је она та која оне који се са њом суоче може смрћу „заразити“. Критичари се још увек ваде како ће писати када читав пројекат окончан буде. Но, да би то учинили, мораће пажљиво да ишчитају око седам хиљада страна. Да ли ће имати довољно времена, воље, упорности да то учине или ће њихов страх још више порасти, стварно не знам.

Чиме се, ако се тако уопште може рећи, процењује и верификује злосрећност? Које је њено одлучујуће обележје?

– Уklet је сваки писац који умре млад. Једнако и онај ко на себе, ређе на другог, дигне руку. Онај кога болест покоси а да претходно на њега многе муке натовари. Меланхолик по природи чија меланхолија незадрживо

расте да би на крају њеног имаоца и буквално „појела“. Сваки *одложени самоубица*, по Менингеру, који је допустио да њиме овладају алкохол или дроге.

Ипак, стиче се утисак да, кроз историју, песници напосто „привлаче“ различите врсте проклетства?

– Песника, великих, без одређене дозе уклетости нема. Може се говорити о уклетости, на пример, Кодера, Сарајлије, Ђуре Јакшића, чак и Лазе Костића, Диса, Пандуровића, Драинца, Ујевића, Црњанског, Растка Петровића, Настасијевића, Слободана Марковића, Чу Деа и многих других српских песника. Сваки од њих имао је *своју* уклетост. Уклетост није једнако дизајнирана униформа која се може пребацивати с једног тела на друго. Она омогућује да се завири у онострано. Понекад чак и да се у онострано хрупти. Без увида у онострано велике поезије нема.

Вара ли осећај да међу уклетницима преовлађују песници мушког рода?

– То је сасвим очекивано пошто и међу песницима уопште мушкарци преовлађују. Но, то никако не значи како су уклети песници „уклетији“ од уклетих песникиња. Многе међу њима у самим су врховима поезија којима припадају, али и поезије уопште. Наведимо неколике: Сапфо, Ерина, Пернета де Гије, Гаспара Стампа, Каролина фон Гиндероде, Елизабет Кулман, Ејми Леви, Сара Тијздел, Делмира Агустини, Аница Савић Ребац, Марина Цветајева, Тереза Вилмс Монт, Карин Боје, Флорбела Еспанка, Алфонсина Сторни, Марија Полидури, Антонија Поци, Сабин Сико, Херта Крефтнер, Тове Дитлевсен, Ингеборг Бахман, Ен Секстон, Силвија Плат, Елиз Нада Ковен, Гвендолин Мекјуен, Алехандра Писарник, Мио Вестрини, Марија Емилија Карнехо, Магда Исанос, Никол Уса, Вероника Форест Томсон, Мари Иге, Алдеберан, Клаудиа Руђери, Гордана Стошић, Петја Дуборова, Јана Ђагијева, Татјана Солдо, Ана Горенко, Ника Турбина... Понављам још једном, без одређене дозе уклетости велике поезије нема. Да ли се уклетост може контролисати, спречити да сасвим не „препокрије“ певано? На то питање одговор треба да пружи, најпре себи, сваки *прави* читалац када се насамо са *правом* поезијом нађе очи у очи.

Мада сте творац великог броја запажених антологија, волите да нагласите да таква врста књижевног селектирања неретко има несугласица са објективношћу, упркос унапред одређеним мерилима или естетским критеријумима приређивача.

– Нема објективних антологија. Сваки прави антологичар је *субјективно објективан*: ма колико се трудио да се до објективности довине, одређена мера субјективности остаје, и добро је што је тако. Антологије, у мањој или већој мери, морају носити печат свог састављача, иначе би биле „преписивачке“, обична карика, унапред предвидљива, или барем очекивана, у читавом ланцу, потребних или мање потребних, антологија. Нипошто се не сме сметнути са ума Елијарова *Најбоља антологија је она која се начини за себе самог*. Она садржи четрдесет песника, од Шатобријана до Ревердија. Познати надреалиста из ње „избацује“ Ламартина, Мисеа, Готјеа, Сипервијела. Виктора Игоа „своди“ само на једну песму – „Заспали Боз“. У антологију смешта, с друге стране, Бертрана, Форнера, Швоба, Гила, Грифина, Ескама, Анри Батаја, Лева, Спира, Вилдрака, Ромена, Диртена, Рамија, Русела. Са највише песама заступљени су, поред очекиваних – Бодлера, Верлена, Рембоа, Малармеа и Аполинера, мање очекивани – Шарл Кро, Макс Жакоб и Пјер Реверди и најмање очекивани – Алфред Жари. Ако нам ова антологија не може послужити као узор који треба слепо следити, она је несумњиво антологија које се стално морамо подсећати када се антологичарском послу посветимо.

АУТОРИ

Никола Оташ

БАДАК АЉЕС (Александар Николајевич) – Рођен је 1966. године у селу Турки у Љаховичком округу Брестске области. Дипломирани филолог. Радио је у Пропагандном бироу Удружења књижевника Белорусије, у редакцијама часописа *Бярозка* (*Брезица*), и *Маладосць* (*Младост*), од 2009. до 2014. године био је главни уредник часописа *Нёман* (*Њоман*), а од 2014. до 2015. године био је главни уредник часописа *Полымя* (*Пламен*). Аутор је збирки поезије *Будзень* (*Будни дан*, 1989), *За ценом самотнага сонца* (*Иза сенке усамљеног сунца*, 1995), *Маланкавы посах* (*Штап муње*, 2004), *Развітанне з вечнасцю* (*Растанак са вечношћу*, 2019), збирке прозе *Адзінокі васьмікласнік хоча пазнаёміцца* (*Усамљени осмак жели да се упознате*, 2014) и бројних зборника поезије и прозе за децу. У 2014. години изашао је том изабраних превода поезије и прозе на руски језик *Побег на край дождя* (*Бекство у кишни крај*). Књиге прозе А. Бадака су излазиле у Таџикистану и Азербејџану, а његова дела су превођена на кинески, италијански, мађарски, српски, украјински, туркменски, казашки, јерменски и друге језике. Лауреат је прве награде Републичког књижевног конкурса *Золотой купидон* (*Златни Купидон*, 2009) и Међународне награде *Звёзды Содружества* (*Звезде Пријатељства*, 2014).

БИЛЈАНОВСКА З. БИЛАНА – Преводилац с италијанског језика.

БЈЕЛАНОВИЋ РАДЕНКО – Рођен је 1947. године у Велики, испод Чакура, Црна Гора. Професор руског језика и књижевности. Објавио је књиге: *Додир лета*, *Црном водом*, *Сјутра долази Периша*, *Ћилан*, *Магленик*, *Велика*, *Величка одница*, *Брк у брк*. Са Миљурком Вукадиновићем и Видаком М. Масловарићем сачинио је *Антологију српских песника рођених у периду 1946–1996, у два тома, фигуре у тексту – градови у фокусу*. Уредио је, превео и приредио неколико књига разних жанрова. Преводи са руског на српски језик и обрнуто. Заступљен је у више антологија и зборника. За поезију је награђиван и похваљиван. Добитник је престижне награде *Војислав Брковић*. Поезија му је превођена на више страних језика. Бави се књижевном критиком. Организатор је међународних *Ђурђевданских песничких сусрета* који се одржавају сваке године у оквиру *Сајма књига и графике* у Крагујевцу. Председник је Удружења писаца Крагујевца. Члан је Удружења књижевника Србије. Живи у Крагујевцу.

БОГУНОВИЋ САНДРА – Преводилац с руског језика.

ВИДАКОВИЋ ДУШАН – Рођен 1969. године. Новинар. Уређивао је часописе „Ваљевска књижевна радионица“ и „Књижевна реч“. Публиковао је неколико хиљада новинских текстова. Аутор је песничких колекција: *Брзином воза* (1992), *Књига о Ходу* (1994), *Екстрасистола* (1994), *Исцрпљивање ничим* (2003) и

Балкан/Балтик (2010). Један је од приређивача сепарата *Srbska literatura* који је, на словеначком језику, изашао у љубљанској ревији „Апокалипса“ (1999), као и тематског блока *The tanka of Southeastern Europe* штампаног, на енглеском језику, у америчком часопису „Atlas Poetica“ (2013). У иностранству су издата два избора из Видаковићеве поезије: на словеначком језику *S prebolene obale* (*Са прежалене обале*, 2005) и на пољском *Na rozdrożach* (*На раскршћима*, 2014). Песме и интервјуи су му превођени још и на енглески, руски, немачки, мађарски, шведски, словачки и македонски језик и заступљене у више десетина антологија и зборника у Србији и свету. Награђиван за поезију.

ВУКАДИНОВИЋ МИЉУРКО – Рођен 1953. године у Горњем Сварчу код Блаца. Песник, есејиста, прозни писац, антологичар и преводилац. Пише на српском и румунском језику. Неке од збирки песама: на српском: *Слободно Средоземље* (1977), *Слав прокишњава* (1979), *Књига живих сасвим* (1981), *Пољски радови* (1984), *Кап румунске крви* (1985), *Водјездик* (1986), *Водјездик (2)* (1987), *Водена република* (1989), *Чини и кучине* (1990), *Своје воде господар* (1992), *Америка је необраћен виноград* (2004), *Еп о Шљивамешу* (2007), *Ухођење Вишњића Филипа* (2008) итд. Збирке песама на румунском језику: *Magie și câlți / Чини и кучине* (1996), *De la Est spre Est / Са Истока на Исток* (1999), *(V)estul / Исток-Запад* (2001), *Eu, familia mea și Eminescu / Ја, моја породица и Еминеску* (2004), *Mă nimesc Nichita / Зовем се Никита* (2006), *Mă nimesc Nichita / Зовем се Никита* (двојезично, 2007). Проза – на српском: *Провокативне фигурице* (1977). Проза – на румунском: *Leu i pielea măgarului / Лав у магарећој кожи* (2007). Роман: *Ловци на пукотине* (1995). Антологије: на српском: *Звуци и комешања (Новије песништво у Србији)* (1989). На румунском: *Arhipelagul dantelat / Разуђеност архипелага* (1988), *Antogie de avagarda sarba: poezia si manifesti / Антологија српске авагарде: поезија и манифести* (2007). Студије: *Приближавања (Огледи о роману код Срба у Румунији)* (1993), *Физичка књига (25 година физизма)* (2007) итд. Преводи са српског на румунски, са румунског на српски, са словеначког на румунски, са румунском на словеначки (сам или у сарадњи). Превео преко тридесет књига и две антологије. Његова поезија и проза превођена је на десетак светских језика, а поезијом је присутан у најзначајнијим антологијама у земљи и иностранству. Добитник је бројних домаћих и међународних награда за поезију, прозу и превођење. Указом председника Републике Молдавије добио Орден за заслуге у култури (медаља са ликом Еминескуа). Живи у Београду.

ДАНИЛОВИЋ МАЈО – Рођен је 1955. године у Г. Лупљаници, Дервента. Дипломирани политиколог, графички дизајнер. Објавио 12 књига поезије, приредио и уредио више књижевних зборника, алманаха. Заступљен у бројним антологијама, зборницима, алманасима, књижевним часописима. Песме и приче су му награђиване. Члан Удружења Књижевника Србије, Члан Светске академије за поезију, Верона, ГЛОДУР Књижевног салона „Поезија Стенка“. Живи у Београду.

ДИМИТРИЈЕВИЋ С. МИЛАН – Рођен је 1947. у Лесковцу. Дипломирани астроном и физичар, доктор наука. Аутор више књига о астрономији. Пише и преводи поезију. Књиге: *Песме* (преведена на бугарски), антологија *Космички цвет* (2003) и *Пред звезданим вратима* (савремена бугарска поезија, 2015), као и више књига о астрономији. Члан је Удружења књижевника Србије.

ЂУРЂЕВИЋ ГОРАН – Рођен је 1988. у Пожеги (Хрватска). Магистар археолошких наука. Пише поезију и прозу. Аутор или коаутор је више књига, научних и стручних радова, есеја, приказа, коментара. Тренутно живи у Пекингу (докторанд).

ЂУРИЧКОВИЋ МИЛУТИН – Рођен је 1967. у Дечанима. Доктор филолошких наука. Песник и прозни писац за децу и одрасле, новинар и књижевни критичар. Члан Удружења књижевника Србије и Удружења новинара Србије. Уређивао часописе *Светионик* и *Наше стварање*. Заступљен у 35 антологија и избора. Радови су му превођени на десетак језика. Објавио је 53 књиге – 16 белетристичких (песме, афоризми, романи) и 37 научно-стручних издања. Добитник је награда: *Сима Цуцић* (најбоља књига за децу, 2010), Награда за најбољу дечију књигу године (Подгорица, 2010), *Раде Обреновић* (најбољи роман године за децу, 2011), *Доситејево перо* (трећа награда дечијег жирија, 2011, 2013). Живи у Београду.

ЕФЕНДИЈЕВ ИЛИЈАС (1914–1996) – Народни писац, драматург, истакнути представник уметности Азербејџана, добитник државних и међународних награда. Аутор више од двадесет књига, међу којима су: *Врбе над каналом*, *Дренов мост*, *Три друга за планином*, *Писма из села*, *Ведре ноћи*, *Не осврћи се, старче* и многе друге. Ауторова дела су преведена на многе светске језике, а позоришна дела *Песма је остала у планини*, *Породица Атајеви*, *Ти си увек са мном*, *Уништени дневници*, *Не могу да заборавим*, *Чија кривица*, *Чудан младић*, *Веруј нама*, *Хуршидбану Натаван*, *Шејх Хијабани*, извођена су у позоришту и постала су класици азербејџанске књижевности. По његовим делима снимљено је више од десет играних и документарних филмова, међу којима су: *Тражите нас у планини*, *Чудна је наша судбина*, *Моја кривица*, *Породица Атајеви*, *Судбина владара*, *Чекај ме*, *Ти си увек са мном* и многи други.

ЖДАНОВИЧ ИВАН (белор. Иван Ждановіч) – Рођен је 1960. године у селу Јацковшчина, Љахавицког округа (Брестска област). Новинар. Пише поезију. Добитник је награде Удружења новинара Белорусије и Специјалне награде Председника Белорусије за културне раднике и уметнике. Појављивао се у разним белоруским издањима. На стихове Ивана Ждановича компоновано је више од тридесет песама.

ЗАБЛАЋАНСКИ АНЂЕЛКО – Рођен је 1959. године у Глушцима. Пише поезију, афоризме и кратке приче. Објавио је девет књига. Преводи поезију с руског језика. Покретач је и главни уредник часописа за књижевност *Суштина*

поетике. Награђиван је за поезију у Русији, а за кратку причу у Србији. Превођен је на руски, белоруски, енглески, бугарски и македонски језик. Члан је Удружења књижевника Србије. Живи у Глушцима.

ЈЕФТИМИЈЕВИЋ ЛИЛИЋ МИЛИЦА – Рођена 1953. године у Ловцу, код Бањске, Косово и Метохија. Магистар филолошких наука. Објављене књиге: *Мрак, избављење* (1995), *Хибернација* (1998), *Путопис коже* (2003), *Чарање* (2007), *Сиже случаја* (2002), *Одвијање свитка* (2009), *Мистерија љубави* (2011), *Критички темељи и домети* (2011) *Жубор ума (Il gorgoglio della mente)* (2012), *Тетоважа ума* (2012), *Мозаикот на создателот* (2012), *Das mysreium der liebe* (2012), *По мери мита* (2014), *Очи у очи са судбином* (2015), *Партедон звездама зидан* (2015), *Ватра и слово / Il fuoco e il verbo* (2015). Књиге критика: *Поетика слутње* (2004), *Епистемолошка осветљавања* (2007), *Езактност тајне* (2012), *Понирања (у прозни текст)* (2015). Песме су јој превођене на: руски, италијански, енглески, француски, арапски, словачки, бугарски, мађарски, немачки и друге језике. Критике на: енглески, италијански, македонски... Живи у Београду.

ЈОВАНОВИЋ АЛЕКСАНДАР – Преводаца с руског језика.

КАЛАМАР ОНДРЕЈ – Рођен је 1958. Године. Словачки писац.

КИРИЛОВ ЦВЕТКОВ МИЛЧО – Рођен је у Софији. Доктор астрономских наука. Пише поезију и прозу. Објавио је две збирке песама.

КОМБИЉ ЈАРОСЛАВ – Рођен је 1944. у Старој Дубрави (БиХ, Република Српска). Дипломирани технолог. Преводи с украјинског и руског језика на српски и са српског на украјински. Пише песме и приповетке. Са украјинског на српски до сада објављени преводи три романа, једне збирке есеја, једне збирке песама, једне збирке драмских текстова, а по књижевним часописима су штампани преводи око двестот песама, неколико есеја, стотинак афоризама, одломци из свих пет преведених романа, као и једна новела. Са српског на украјински објављена је једна збирка драмских текстова за децу. Његови преводи су објављивани у бројним нашим и страним часописима. Члан је Националног удружења украјинских књижевника. Живи у Врбасу.

ЛАЗАРЕВИЋ ДАЈАНА – Рођена је 1993. у Шапцу. Дипломирани филолог. Преводи с руског, белоруског и енглеског. Објавила је три књиге поезије, један роман и једну биографију. Живи у Београду.

ЉУБИЧИЋ ЧЕДОМИР – Рођен је 1969. године у Београду. Пише поезију прозу и књижевну критику. До сада објавио збирке поезије: *Бензинска драперија* (1994), *Идеолог светлости* (1997), *Неронове шибице* (2003), *Поноћни извештаји* (2006), *Прасак малих мисли* (2009); романи: *Пошаст у гостињској соби* (2002), *Игуанополис* (2005), *Дијалог са хоризонтом* (2008); књигу прича: *Крвни притисак и танга гаћице* (2007) и др.

ОРАЦИО АНТОНИО – Италијански књижевни критичар. Живи у Болоњи.

ОТАШ НИКОЛА – Рођен 1960. године у Делиблату, а умро 2016. године у Београду. Сликари и карикатуриста. Имао је педесет самосталних изложби, а три је организовао испод воде. Награђен је са 85 значајних домаћих и иностраних награда. Са Слободаном Симићем коаутор је књиге антиратних афоризама *Српско тајно оружје*. Ауторске књиге карикатура: *No comment* (1998), *Оташирање* (2002), *За(ш)то* (2013)

РАДОЈКОВИЋ НАМИР – Рођен је 1975. године у Панчеву. Дипломирао је на Факултету политичких наука (одсек новинарство), на Вишој тренерској школи, а завршио је и Мастер програм „Мировне студије и безбедоносна политика“. Објавио је роман *Запад – исток* (2020). Живи у Немачкој.

РАОНИЋ ЗОРАН – Рођен је 1956. године у Ђурђевића Тари. Пише поезију, прозу, кратке приче, хаику и сатиру, а бави се и сакупљањем народних умотворина. Објављене књиге: *Вилино коло* (1995), *Четири мијене* (1996), *Диоба ватре* (1997), *Други круг ватре* (1998), *Мјесец у крилу* (2000), *Иза бране* (2001), *Око пјесме* (2010), *Неко доба* (2009), *Бехар у змијарнику* (2009), *Тара и Тарани* (монографија, у коауторству, 2014), *Зборник из Тарановине* (приповетке, новеле, најкраће приче), *Чудновата воћка* (коаутор, антологија пљеваљског афоризма), *Низ језик се оклизујући* (афоризми и друге сатире) итд. Приредио је прву панораму црногорске хаику поезије, која је објављена и на словеначком. Заступљен је у бројним зборницима, прегледима и антологијама, нашим и страним. Члан редакција више листова и часописа. Поезија му је превођена на енглески, грчки, руски, шпански, немачки, бугарски и македонски језик, хаику и на још десетак језика, афоризми такође на неколико језика. Добитник бројних домаћих и међународних награда и признања. Члан је Удружења књижевника Црне Горе. Живи у Пљевљима.

РИМ-ЖИВКОВИЋ ЉИЉАНА – Дипломирала је књижевност на Филолошком факултету. Песник, прозаиста, сатиричар, есејиста. Присутна у бројним зборницима, часописима и књижевним новинама. Добитник значајних признања из области књижевности. Објављује и под псеудонимима. Објавила је седам књига: *Капи дрхтавице* (песме, 1988, 1991), *Оживљена светлост* (поема, 1989), *Велика ширина* (песме, 2008), *Омча микрокозма* (афоризми, 2009) и др. Живи у Београду.

СИМИЋ СЛОБОДАН – Рођен је 1963. године у Ужицу. Специјалиста судске психијатрије. Пише афоризме, песме, приче и драме. Сарађује с неколико десетина часописа и листова. Члан је редакције седам часописа. Заступљен је у бројним антологијама, изборима, прегледима и зборницима. Добитник је многих награда. Превођен је на десетак језика. Објављене књиге: *Најцрње је црвено* (афоризми, 1992), *Ратни профитер* (афоризми, 1994), *Приче без поуке* (при-

че, 1995), *Вози, Мишко!* (афоризми, 1998), *Брод пацова* (приче, 1999, 2003), *Изабрани афоризми* (афоризми, 2003), *Незаштићени сведок* (приче, 2006), *Афоризми: избор* (афоризми, 2007), *Симином улицом* (афоризми, 2007), *Шведски сто* (приче, 2011), *Трновита круна : изабрани афоризми* (2013), *Зашто* (кратка проза, 2013), *Ожиљак* (поезија, 2015), *Клиничка слика 100/100* (сатиричне приче и карикатуре, у коауторству с карикатуристом Николом Оташем), *Ријалити шоу* (афоризми, 2018), *Долазак истине* (2019, сатиричне приче). Живи у Београду.

СОКАЧ ИВАН – Рођен је 1975. године у Београду. Дипломирани економиста. Пише кратке приче, поезију и прозаиде. Објавио збирке песама *Бели коњи* и *Недељна зимска поднева*, збирку приповедака *Кад се смркне над Балканом*, роман *Човек Јаков*, збирку прозаида *Молитва за јутро* и роман „Звона и звонари”. Добитник регионалних књижевних признања за прозу и поезију. Преводен и присутан у иностраним и домаћим књижевним круговима. Члан је Удружења књижевника Србије. Живи у Београду.

СРНДОВИЋ ИВАН – Рођен је 1981. године у Београду. Дипломирани економиста. Пише поезију и прозу. Објавио књигу поезије и прозе *Хоризонт догађаја* (2020). Живи и ради у Београду.

СТАРЧЕВИЋ МАРИЈА – Мастер професор српског језика и књижевности. Руководитељка је Градске библиотеке и читаонице Котор од 2003. године до данас. Објављени су јој радови у зборницима и другим стручним публикацијама и часописима. Живи у Херцег Новом.

СТОЈНИЋ ДАНКО – Рођен је 1955. у Београду. Педијатар. Бави се дечјом пулмологијом и фтизиологијом. Објавио је романе: *Чистач ципела* (2020), *Нематеријални остаји* (2020), *Мравињак* (2018), *Синтетичка аутобиографија* (2011) и књиге кратке прозе: *Две приче* (2011), *Укус кафе и други одломци* (2019), *Метроном* (2018), *Диспликације* (2017), *Повезивање* (2017), *Колекција споредних размишљања о оцу* (2016), *Девет прозора* (2015), *Неколико чудних прича о екскурзорима* (2015), *Фасцикле* (2014), *Шест кратких прича : неке су мало дуже, али не значајно* (2013), *Градске приче* (2012), *Априорна фантастика* (2010). О књижевном делу Данка Стојнића писао је Милован Гочманац у књизи *Интуициона проицљивост фантазијског симболизма : о књижевном делу Данка Стојнића* (2019). Живи у Београду.

ЧЕЈОВИЋ БОРИСЛАВ БОРО – Рођен је 1941. године у Беранама. Доктор правних наука. Објавио више од четрдесет књига из стручне области кривичног права и следеће збирке лирике: *Которске и неке друге кише* (2013), *При крају путовања* (2014), *Тумарајући још овим светом* (2014), *Ослобађање* (2014), *Циклус последњих животних радости* (коаутор Зоран Петровић, 2015), *Фусноте из Доброте* (2015), *Сјећање на самога себе* (2015), *Свадбени плес таме и светлости* (2016), *Седамдесет и седам кишних песама* (2017), *Укроћене пјесме* (2018), *Отворено-Крадолице* (2018).

ЧОТРИЋ АЛЕКСАНДАР – Рођен је 1966. године у Лозници. Од 1984. године објављује афоризме и приче у новинама и часописима. Објавио је књиге афоризама: *Даћемо ми вама демократију*, *Пета колона*, *Недозвољене мисли*, *Кратки резони*, *Гола истина*, *Померање памети* (сатирични афоризми); *Играње главом* (афоризми о спорту); *Својеглава књига*, *Дечја посла* и *О љубави с љубављу* (афоризми за децу); *Добре вибрације* (афоризми о женама и мушкарцима); књиге сатиричних прича: *Обележене приче*, *Приче пред буђење*, *Причињавање* и *Друге приче* и књигу прича за децу *Озбиљно смешна књига*. Књиге афоризама или прича објављене су му у Румунији, Македонији, Словенији, Пољској, Мађарској и Бугарској. Приредио је антологију српског афоризма за децу *Раздељак*, зборник афоризама о спорту *Дриблинг духа*, Антологију савременог стваралаштва за децу српских писаца у расејању и Антологију савремене руске афористике. Заступљен је у антологијама које су објављене у САД, Русији, Немачкој, Шпанији, Италији, Аустрији, Бугарској, Македонији, Пољској, Румунији, Словенији, Шведској и другим државама. Међу осталим, добитник је признања: „Златна кацига“, „Радоје Домановић“, „Владимир Булатовић Виб“, „Јован Хаџи-Костић“, „Драгиша Кашиковић“, „Стеван Сремац“, „Ђорђе Фишер“, „Златна значка“, „Златни беоцуг“, „Витезово пролеће“ и „Доситејево перо“ (награда ученика београдских школа). Лауреат је и књижевних признања у Бугарској, Румунији, Македонији, Црној Гори, БиХ и Либану. Приче и афоризми преводени су на енглески, пољски, немачки, француски, словеначки, мађарски, румунски, шпански, македонски, руски, белоруски, албански, словачки, чешки, шведски, грчки, бугарски, русински, италијански, португалски, јерменски, грчки, каталонски, баскијски, арапски и турски језик. Живи у Панчеву.

ШУЊ МАРИЈА – Рођена је 1962. године. Дипломирани филолог. Песник, преводилац, публициста, етнолог. Објавила је осам збирки песама. Коаутор је једног алманаха и уредник једне антологије. Аутор је многобројних чланака и публикација по књижевним и стручним часописима. Члан је Националног удружења украјинских писаца. Живи у Њујорку.

Никола Огаш